

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

сл 2/1

ИСТОРИЯ
СЛАВЪНОБОЛГАРСКАЯ

СОБРАНА И НАРЕЖДЕНА

ПАИСИЕМЪ ПЕРОМОНАХОМЪ

ВЪ ЛЪТО 1762.

Болгарине ... знай свой родъ и языкъ.

СТЪЖКИ ЗА ПЕЧАТЬ ПО ПЪРВООБРАЗА

ЙОР. ИВАНОВЪ

ДОЦЕНТЪ ВЪ УНИВЕРСИТЕТА

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1914

Намирать се за проданъ въ оклада на Българската академия на наукитѣ слѣднитѣ издания:

I. Периодическо списание брайско I—XII (1870—1876) и Софийско II—LXXI (1882—1910). Отъ брайското всѣа книга струна 1-70 лева; отъ Софийското кн. II—LIV по 80 стот., кн. LV—LX по 150 лева и кн. LXI—LXXI по 9 лева.

II. Лѣтописъ на Българското книжовно дружество I—XI (1899—1910), безплатна притурка къмъ кн. LXI—LXXI на Периодическо списание. Отдѣлно кн. I отъ Лѣтописа струна 50 стот., а кн. II—XI по 1 лева.

III. Списание на Българската академия на наукитѣ. I—X и други съдѣлатъ, по 3 лева книгата.

IV. Сборникъ на Българското книжовно дружество I, 4-50 лева.

V. Сборникъ на Българската академия на наукитѣ I и II, по 5 лева.

VI. Сборникъ за Народни уютворения, наука и книжнина (отъ кн. XXVII вататъсь: — Сборникъ за народни уютворения и народонисъ) VII—XXIII по 5 лева, XXIV—XXVI по 10 лева, XXVII — 5 лева.

VII. Български старини I—III, по 3 лева.

VIII. Български художествени старини I и II, по 10 лева.

IX. Изъ архивата на Найдень Геровъ I и II, по 20 лева.

X. Сѣчиния на М. С. Дринова. Подъ редакцията на В. Златарски. Томъ I. Българска и славянска история, 8°. 688 стр. 1909. Цѣна 5 лева. Томъ II. Българска държавна история и Езикознание, 8°. 598 стр. 1911. Цѣна 5 лева.

XI. Български книгописъ за сто години (1806—1905). Събра и наредил А. Теодоровъ—Баланъ. 1909. 8°. 1667 стр. Цѣна 12 лева.

XII. Български старини изъ Македония, отъ Йорданъ Ивановъ, 8°. 1908 г. VI+312 стр. Цѣна 4 лева.

XIII. Македония. (Етнoграфия и Статистика) отъ В. Канчевъ, 8°. 1900 г. 341 стр. съ 11 карти. Цѣна 4-50 лева.

XIV. Орехидрография на Македония, отъ В. Канчевъ. Подъ редакцията на проф. А. Ишировъ. 1911. 8°. 224 стр. Цѣна 3-50 лева.

XV. Водната и ведораслова флора на Ю. Западна Македония, отъ д-ръ Ст. Петковъ. 1910. 8°. 189 стр. Цѣна 2 лева.

XVI. История славноболгарская отъ Паисия, стѣмилъ за печатъ Йорданъ Ивановъ, 1914. 8°. 160 стр. Цѣна 3 лева.

XVII. Българска библиотекъ:

Бр. 1. Старото българско население въ сѣверозточна България, отъ д-ръ *Л. Милетиъ*, м. 8°. 1902 г. 224 стр. Цѣна 1-50 лева.

Бр. 2. Есенни дни, повѣсть отъ *А. Страншировъ*, м. 8°. 1902 год. Цѣна 1-50 лева.

Бр. 3. На кръстовидъ, стихотворения отъ *Борилъ Христовъ*, м. 8°. 1901 г. 82 стр. Цѣна 1 левъ.

Бр. 4. Страннида отъ позитическото ни възраждане, отъ *М. Д. Балабановъ*, 8°. 1904 г. 483 стр. Цѣна 2-50 лева.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТѢ

ИСТОРИЯ СЛАВЪНОБОЛГАРСКАЯ

СОБРАНА И НАРЕЖДЕНА

ПАИСИЕМЪ ІЕРОМОНАХОМЪ

В' ЛЪТО 1762.

Българине... знай свой родъ и языкъ

СТѢМКИ ЗА ПЕЧАТЪ ПО ПЪРВООБРАЗА

ЙОР. ИВАНОВЪ

ДОЦЕНТЪ ВЪ УНИВЕРСИТЕТА

СОФИЯ
ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1914

Доказано и решено да се печати въ отдѣлна книга въ
заседанието на Историко-филологичния клонъ на Българската
академия на наукитѣ на 7 ноември 1913 г.

Съдържание.

Изгледы отъ манастирѣтъ Хилендаръ и Зографъ, таблици I и II.

Уводъ.

	Стр.
I. Писмената Славнобългарска история и нейното значение . . .	V
II. Данни за живота на Панагия:	
А. Придания за Панагия	XII
В. Писмени вѣсти за Панагия	XIX
III. Откритие и описание на първообразиа рѣкописа на Славно- българската история	XXXIV
IV. Зографскиятъ рѣкописъ е Панаевъ автографъ и първообразъ на Славнобългарската история	XXXIX
V. Вѣднѣнографія	LIV
Вѣднѣна за печатането на Славнобългарската история	LXV
Фотографски снимки отъ рѣкописа на Славнобългарската история, таблици III, IV, V, VI, VII.	

Текстъ.

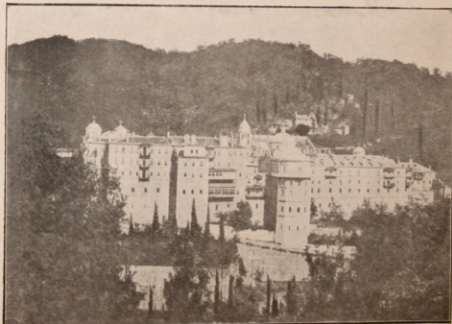
Исторія славнобългарскаа (и дрѣтъ българскѣтъ)	1—85
Полаза ѿ Исторія	3
Предисловіе къ хотѣщѣтъ читати и посѣбнѣти написанаа въ историчѣтъ снѣ	5
Събраніе историческое ѿ народѣтъ болгарскѣтъ	8
Зде възимаа читателю да речеа въ кратце ради србскѣтъ крали (и кралихѣтъ србскѣтъ)	45
Панаи ѿбкончааеа повѣста ради Костантина Пашъмана (и пр.)	50

Зде потребно свозѣнати заедно имена кралѣвъ и цѣроуь болгарскихъ колѣко се шбретають и кои по коего прѣговалъ	58
Сбраное въ кратце колѣко били знаменити крали и цѣри болгарскихъ	62
О шчиталѣхъ словенскихъ	67
Те сбрахоуь въ кратцѣ имена сѣхъ болгарскихъ, колѣко про- сѣвали ѿ болгарски языкѣ въ послѣдана времена	74
Послѣслоуие	84
Показалець	87—91

Хиландарски монастырь.

1. Външнѣъ изгледъ, на лѣво съ прѣдполагамата Пансена келия.
2. Вътрѣшнѣъ изгледъ.

Зографски манастир.

1. Ватрѣнешъ погледъ съ старинскатѣ колии. — 2. Вънѣшенъ погледъ.

Уводъ

I.

Паисиевата Славѣнобългарска история и нейното значение.

Въ европейскитѣ прѣдѣли на турското царство живѣше прѣвъ XVIII вѣкъ въ забрава и мрътвило бодриятъ вѣкога и мжествень български народъ. Слѣдъ нѣколко вѣковно тежко робство, безъ своя управа и родна просвѣта, сломенъ отъ политическото безправие на владѣтелското племе, покрусенъ отъ духовния мракъ на гръцкото духовенство, този народъ бѣше изгубилъ туку-речи съвсѣмъ своята национална свѣсть и надеждитѣ му за по-свѣтла бѣднина бѣха погаснали. Орѣдѣтъ въ градоветѣ, прибранъ въ балканскитѣ колиби или по селата, българинътъ живоруваше било като дребенъ занаятчия, било като собственикъ на малка земеделска бащина, било най-сетнѣ като робъ по бейския чифлици.

Бидейки поставенъ при такива несносни условия, българинътъ бѣше загриженъ само за ежедневната си прѣхрана и поминъкъ и нѣмаше сгода да прояви нѣкои духовни или просвѣтни интереси, толкова повече, че тѣ се уреждаха отъ гръцката църковна власть, която си бѣше присвоила правото да бѣде вѣрска наставница на българския народъ. Прибавимъ ли къмъ това и мощното влияние на гръцката по-висока гражданственостъ и търговия, ще си улеснимъ лесно, какъ българското племе бѣ дошло не само до духовна самозабрава, но и до национално прѣтопане въ гръцката стихия. Редъ южни области на българската земя съ села и градове бѣха

вече погърчени, а частъ отъ градското население дори и въ сѣвернитъ краища се чувствувахе като единско. Само селската сръда, благодарение на своето уединение, на своя езикъ и обичаи, можа да запази племенотъ си обособление.

Погръчването изъ градоветъ щѣше да се прѣнесе постепенно и по селата, ако да не бѣ се вѣстна западноевропейската свободолюбива и национална струя на XVIII в., която, чрезъ новонастанилнитъ сѣбития на Балканския полуостровъ, не закъси да раздири и мрътвилото у българския народъ. Тѣзи сѣбития бѣха: размирцитѣ въ турската земя, войнитѣ на Турция съ Австрия и Русия, масовитѣ и частични български изселвания въ послѣднитѣ двѣ държави, българскитѣ търговци въ Буда, Вѣна и др. и тѣхнитѣ сношения съ българскитѣ градове и пазари, сръбското и грцкото политически движение и др.

Това обаче, което европейското национално-свободолюбиво движение допринасише постепенно и по разни пѣтица за българското свѣтяване, една малка книга го извърши направо, съзнателно и силно, и така стана истински националенъ завѣтъ на българетѣ. Тая бълъжита книга е Славѣнобългарската история на Пансиа отъ 1762 год.

Панси, надаренъ съ бодръ и проникателенъ духъ, нализа отъ поукитъ на историческото минало, вглежда се въ общото положение на своя народъ, озърта се въ нагрѣдъ на гърцитѣ, сравнява духовния животъ на австрийскитѣ сърби съ застоя у тѣхнитѣ турски сѣбрати и долава истинскитѣ духовни потници, които могатъ да доварятъ пробуждането на единъ народъ. И въ своята история той сочи явно наклонитѣ, които докарвали до българската духовна сѣшина: липса на народна йерархия и народни училища. Той признава униженото положение на своя народъ и не крие българската простота: тя именно му дава поводъ да подири цѣръ за злочестивата и да поведе народа си по новъ път, да го подмади съ новъ духъ, който да го изведе на спасителенъ край.

А кой е този новъ духъ, що въл Панси въ душитѣ на своитѣ словени сънародници? Панси, самъ монахъ и то отъ сръбщцето на монашеския свѣтъ — Света-гора, остави на второ мѣсто прѣкия свой дотогавашенъ дългъ; той се противопостави и на цѣлата дотогавашна духовно-вѣрска книжнина и цѣрковна практика, която раздаваше храна само за

смирение, търпѣние, милостина и набесенъ животъ; той остави спасението на душитѣ и блещия животъ и закрио какъ да отдѣли народа си отъ общото Христово стадо въ тоя свѣтъ, да го избави отъ национална гибѣлъ и да го обособи въ отдѣлна българска народна цѣлина. Океиленъ отъ подобна мисль, той се провикна къмъ своитѣ читателъ съ позивъ, който само въ двѣ души дава съдържанието на новата проповѣдъ, на новия духъ; и вмѣсто да каже: благословени християне! Панси извика: Българине! знай своя родъ и езикъ... Свѣтлиникътъ на българското национално възрождение бѣше вече запаленъ. Панси стана родоначалникъ на новото българско врѣме.

А за да можеше новиятъ духъ да озари цѣло Българско и неговото силние да стоили всички български сърца, Панси рече да си послужи не съ слабата сила на своята лична проповѣдъ, която би останала гласъ въ пустиня; той рече да си помогне съ по-трайно сръдство, книгата. Проникнати отъ силно национално съзнание и разпаленъ отъ желание да стане народенъ будителъ, Панси наддѣлява надъ писателското си неумѣие и малообразованостъ и написва книга, която става истински завѣтъ на новобългарската епоха.

Този завѣтъ като съчинение стои далечъ отъ исканията на науката. Нито врѣмето, нито сръдата, въ които се е движелъ Панси, нито личната подготовка на писателя сж могли да родятъ единъ сжщински исторически трудъ за българското минало. Какъ и езикътъ на Пансиа не може да се похвали съ ученостъ и установеностъ. Въ основата си черковнословѣнски, съ отражения сръбски и руски, езикътъ на Славѣнобългарската история е удавенъ въ новобългаризми и прѣдставя въ своята цѣлина изкуственъ славѣнобългарски изводъ, макаръ и всичко това да не му е прѣчило да бѣде асенъ и достъпенъ на всички българи. Сжщинската цѣна на Славѣнобългарската история се намира другагдѣ: въ националния духъ, вложенъ въ нея и въ агитационния начинъ, съ който е изложена.

Панси въ своя трудъ изхожда отъ обидително гледище, споредъ което сждбинитѣ на народитѣ сж незнании, защото примѣритѣ на всемирната история сочатъ, какъ унишени и поробени царства могатъ, по боля воля, да се издигнатъ и да заживѣятъ богатии дни. За да засили вѣрата въ това си гледище, Панси броди съ четеца изъ българската история и

многажди видехъ како оубаруютъ насъ сѣрбие и греци, защо не имаме своя исторія заедно совазана за цѣри болгарски и сѣбахъ; що бѣли преже цѣтвували и сѣгѣли са ѿ нихъ. Того ради желаниемъ возжеласъ по своего рода болгарскаго и пренесе го да се не изгубитъ... — Даскалъ Николае добръ е схваналъ общенародното значене на Паисиевата исторія, та въ една своя бѣлѣжка къмъ сѣщия прѣписъ настоява: „да има се прочитати извѣсно предъ народомъ . болгарскимъ . да развѣмъ како имамо цѣри болгарски и да имамо бѣветъ дѣти грекомъ и сѣрбомъ да нѣсмо укорени ѿ всего народа греческаго и сѣрбскаго но да смо извесни извѣсни и мѣдри“. — Навѣстиваиъ самоковски учителъ Иванчо Крантовъ и той съ една бѣлѣжка бърза да припомни: „Сю исторію прочтохъ азъ Юванчо“. — Иеромонахъ Макари е пропитъ отъ сѣщитъ желаниа на своя съврѣменникъ и събратъ Паисія, та въ една бѣлѣжка къмъ Жеравненския прѣписъ на исторіята заявява: „азъ Макариіе иеромонахъ Хилендарски прочитахъ его исторію, и развѣмъхъ что есть писано в неѣ и вне потребите са братиа да ѣа почитети да ви бѣди на ползз болгаромъ похвала, а на пакость грекомъ... 1772 маина и гъ день“ (Раковски, Нѣколко рѣчи и цр., стр. 47). Други единъ по възвѣстъ читателъ (1794 г.) на сѣщия прѣписъ, Серафимъ отъ Сливенъ, прибави: „прочитахъ сіѣ исторія... и много полза намѣрихъ за болгаря“. — Единъ отъ най-последнитъ прѣписувачи на Паисиевата исторія, видиваиъ български писателъ и дѣецъ Петко Славейковъ, посочва най-ясно прѣлома, що сторила тази книга въ неговата душа. Въ единъ споменъ отъ неговитъ младши, отъ 1842 г. (въ Фотиновия юбилеенъ сборникъ, статията на Ив. П. Славейковъ, стр. 86) четемъ: „Подъ влиянието на книгитъ що бѣхъ челъ, а най-много житието на святаго Алексія, човѣка Божий, отъ Огняновича, което бѣше ми купишь баща ми и което носяхъ се въ джобъ и го четяхъ, азъ помислихъ да бѣгамъ отъ баща си въ Свѣта Гора, за която дѣлъ си скрихъ отъ него въ единъ мѣнастирь — въ Присовсийтъ, да ставамъ калугеръ. Но баща ми ми намѣри и повѣрихъ пакъ въ Търново, и, за да не стою празенъ, донесе ми рѣкописната исторія на Отца Паисія да ѣа челъ и прѣпишъ. Прочитанието на тази исторія развѣжъ калугерската мѣгла която бѣше ми обзела и възроди въ мене другъ мѣракъ. До сега азъ мислахъ едностранчиво, само какъ да спаси

душата си, а сѣдѣ прочитанието на тази исторія азъ си задахохъ цѣлъ, какъ да спаси народитъ си, т. е. какъ да му видѣхъ патриотизъмъ. Прочитанието и прѣписанието на тази исторія даде друго направление на моитъ желаниа и на моѣта дѣятелность...“ Най-сетнѣ Паисиевата исторія проникна и тамъ, дѣто самъ нейниятъ творецъ не бѣ мислил: та стана дори учебникъ на малкитъ българчета. Още прѣвъ 1836 г., прѣди да излѣзе печатниятъ Царственикъ на Павловича (1844 г.), ученицитъ на даскалъ Георги отъ Дръново учеха за българското минало по една Паисиева прѣправка и отъ нея поеха своитъ крѣпки души съ българско национално чувство.

Осѣвнъ това за голѣмото въздѣйствието на Паисиевата исторія върху съврѣменници и потомци говорятъ и многото познати досега нейни прѣписи и прѣправки, около 40 на брой. А нѣма съмнѣние, тѣ са били много повече и още повече цѣха да се запазятъ, ако не бѣ се явила печатната прѣработка на Паисиевата исторія, излѣзла прѣвъ 1844 год. подъ име Царственикъ или исторія болгарска.

И тъй Паисія, поради това, че почва прѣвъ въ робскитъ години да проповѣдва успѣшно национално свѣстѣване на българския народъ, трѣбва да се постави на чело на новобългарското възраждане. Съ неговото име е свързано едновременно и началото на новобългарската книжнина, която едва сѣдѣ Паисія почва да се отръсва отъ изключително църковния си характеръ и да се пропѣва съ новия духъ, духъ народоприсѣителъ, свѣтски и националенъ. Най-сетнѣ авторътъ на първия домашенъ исторически трудъ съ право се смѣта за баща на отечествената исторія.

II.

Данни за живота на Паисия.

А. Прѣдания за Паисия.

Въ послѣдното врѣме, а особено прѣзъ 1912 г., по случай на 150-годишницата на Славѣнобългарската история, въ печата се явиха нѣколко статии и бѣлѣжки, въ които се очертаваше значението на Паисиевата книга за българското възрождение, или пакъ се изнасяха нови вѣсти за живота на нейния авторъ. Най-вече се говорѣше за Паисия въ Самоковско, но не всички мѣлви можаха да стигнатъ до печата. Едини отъ тия вѣсти иматъ несъмнена книжовна подкладка, а други изхождатъ отъ доловени спомени за вѣдой светогорець и отнесенни къмъ Паисия. Докато не се обявятъ по-надежни данни и писани извѣстия, реченитѣ вѣсти не могатъ да се признаватъ отъ науката и ще си останатъ само като „прѣдания“, толкова повече, дѣто тѣ често си противорѣчатъ едно на друго, пък и не се сходятъ съ познатитѣ положителни свѣдѣния за Паисия.

Отъ реченитѣ прѣдания за Паисия ще приведа на кратко шестъ мѣвъ извѣсти и, за прѣгледностъ, ще ги именувамъ по мѣстото, отъдѣто изхождатъ или съ което свързватъ нѣкои важни случки отъ живота на Паисия.

1. Доспейско прѣдание. За него се приказваше и прѣди 1912 г., пъкъ се направиха нѣкои съобщения въ ежедневни и периодиченъ печатъ (в. Дневникъ отъ 3 октомври 1910, в. Свободно слово отъ 17 май 1912 г., в. День отъ 28 априли 1912 г., Илюстрация Свѣтлина кн. IV, 1912 г., стр. 12—14). Споредъ това прѣдание Паисия, българскиятъ историкъ, билъ роденъ въ самоковското село Доспей (Доспѣхъ).

Прѣданието разказвало, че „нѣкой си калугерь доспейецъ дошелъ нѣкога въ селото имъ, говорилъ имъ, говорилъ за българско царство, оставилъ и една ръкописна книга на тѣхния полтъ Алексю. Тази книга се пазила като светица въ сѣмейството, по послѣ внукутъ на поща я прѣдалъ за малко врѣме на единъ самоковецъ учителъ, който я вече не върналъ. Сѣщиятъ калугерь, като погостувалъ въ селото, заминалъ съ кираджии, свои сѣселани къмъ София, но по пътя, при с. Горубляне, не осъмналъ вече при тѣхъ. И до сега селянитѣ казватъ, че и тѣ си имали светець калугерь отъ селото, поповски синъ. Нека се знае, че отъ това село имало доста калугери и до послѣдното врѣме въ Рилския манастиръ и Св. гора: Зографъ и Хилендаръ“. Така е записалъ прѣданието Хр. Семерджиевъ въ в. День 28 априли 1912 г. А пъкъ Хр. Марковъ, въ посоченото мѣсто на Илюстрация Свѣтлина, прибавя какъ стари самоковци знаели за Паисия и за сестра му отъ с. Доспей. Той се научилъ, че о. Сава Хилендарецъ, до неотводъ хилендарски библиотекаръ, билъ срѣщалъ нейдѣ бѣлѣжка за Паисия, че билъ отъ с. Доспей. Подбудено отъ тѣзи вѣсти, които особено се раздухваха и отъ нѣкои доспейци, Министерството на Народната просвѣта изпрати едно лице, което да разпита на самото мѣсто и да се увѣдоми за прѣданието. Разпитването обаче не даде никакви по-положителни резултати.

2. Ралъовско прѣдание. То се мѣлви сѣщо въ Самоковско. Споредъ него Паисия билъ роденъ въ с. Ралъово и произхождатъ отъ видния родъ Почеканови. Почеканови били вѣрждѣ заможни люде, та турцитѣ много ги прѣсѣдвали. Една отъ сестритѣ на Паисия се омъжила и прѣселила въ с. Доспей, друга въ Самоковъ, а самъ Паисия отишълъ въ Рилския манастиръ. За това прѣдание ми обади учителтъ въ Самоковската гимназия Хр. Сайменовъ.

3. Бѣловско прѣдание. За него съобщилъ Н. Юшковъ-Владимиръ въ бѣлѣжката си: „Отець Паисия отъ Бѣлово?“, помѣстена въ Свободно слово отъ 8 мартъ 1906 г. Бѣловскиятъ свещеникъ Михаилъ Радуловъ, като чулъ отъ своитѣ внучета да четатъ нѣщо за вѣдой си йеромонахъ Паисия, полюбопитствувалъ, взелъ книгата и, като прочелъ за българския историкъ, припомнилъ си, че е срѣщалъ това име въ поменика

за роднинитѣ на даскалъ Мано отъ Бѣлово. Между другитѣ имена, въ поменна се прехждали: Паиси веромонахъ, Спиридонъ веромонахъ, Павелъ попъ Стояновъ. Споредъ свѣдѣния, събрани отъ синоветѣ на даскалъ Мано, дѣдото на послѣдния, Павелъ попъ Стояновъ, билъ ходилъ въ Света-гора да види чичовцитѣ си монаси Паиси и Спиридонъ, и на връщане умрѣлъ, прѣди да пристигне родното си мѣсто, въ близкото село Момина-кисура, дѣто още стоятъ надгробния му надписъ отъ 1784 г. Съобщителтъ на горнѣото Владкиня прибавя: „Главното съмѣние се поражда отъ факта, че въ поменна има двама веромонаси брата, обаче единия носи име Паисий, а другия — Спиридонъ. Аво послѣдното име бѣше Лаврентия (познатиятъ братъ на Паисия, б. м.), то измамиването родното мѣсто на бащата на българската история дѣше да е дѣствително“.

Миналата година замолихъ Владкиня да поиска отъ ново нѣкои свѣдѣния отъ свещеникъ Радулова. Старииятъ свещеникъ се отзова съ писмо отъ 26 ноември 1913 г., отъ което извачиха слѣднитѣ редове: „Ето пакъ азъ що ще ти кажа за отецъ Паиси. Като станалъ попче, роднината ми Мано п. Илчовъ, даде ми 1-но поменче да го споменавамъ на св. латургия. Стоянь иерей, Здравна прѣзвитера, Паиси веромонахъ, Лавренти монахъ, Спиридонъ монахъ, Вѣчко иерей, Илчо иерей, Ружа прѣзвитера. После ме заведе въ Кисура въ старата черква, та ми показа 1-въ гробъ, на вратата му пише. Тоа красъ е на Павелъ попъ Стояновъ отъ Белово, въ лето 1784. па и други цивири, а. џ. п. д. Тогави ми каза исторната на отецъ Паисиа. Тогави отецъ Паисиа живеалъ въ Св. гора и братъ му Лаврентиа монахъ и чича му Спиридонъ монахъ. Въ онад година малкиа имъ братъ Павелъ попъ Стояновъ одидъ въ Св. гора да посети братината си. На връщане умрѣлъ въ Кисура. А после отецъ Паисиа заминалъ за Стаболъ и го немало векемъ ни живъ ни мрѣтавъ. Искале да кажатъ че го удавиле градците, че той описалъ българската история. Извинете почитаеми приятелю, ралата ми трѣпера, и главата ми бучи та не мога да пиша“... Писмото на о. Радулова ме изненада съ името на Лаврентия... Прѣвъ началото на тая година имахъ случай лично да се срѣсна съ о. Радулова и да поприказвамъ за прѣдмета, що ни занимава. Добродушниятъ старецъ ми обади, че ста-

налъ свещеникъ прѣвъ 1860 г., че поменичето е изгубилъ, но че имената помни: „Стоянь иерей, Вѣчко иерей, Здравна прѣзвитера (та била отъ с. Каменница), Паисия веромонахъ, Спиридонъ веромонахъ, Лаврентиа монахъ, Павелъ (той билъ бѣлецъ), Илия (Илчо) иерей, Ружа прѣзвитера“. На въпроса ми — защо по-рано въ писмото не е поменато името на Лаврентиа, старецътъ се извини съ слабата си паметь; това впрочемъ и азъ забѣлѣзахъ, като го разпитвахъ за други нѣща, писани отъ него, както напр. за реда на имената въ поменника. Както и да е, по въ ментъ се остана съмѣние за името на Лаврентиа въ поменичето.

Напоследъкъ провѣрихъ и извѣстието за Павлония гробъ въ Момина-кисура. Главниятъ учителъ въ това село, Ангеловъ, обдирилъ до църковния зидъ кръсть съ надписъ „Свѣ крестъ Павловъ попъ Стояновъ синъ отъ Бѣлово во дѣто а џ п д — 1784“. Той прибавя за Павла: „Прѣданieto казва, че този човѣкъ патувалъ отъ Св. гора, но тукъ починалъ и тукъ го заропили“.

Бѣловското прѣданне ще рече е съградено главно на писани паметници — поменичето на о. Радулова и надписътъ въ Момина-кисура, а покрай това то съдържа и устни спомени въ рода на Мановци. Дѣвъ нѣща обаче намаляватъ надеждата въ това прѣданне: Бѣлово е спадало подъ Пловдивската епархия, а не подъ Самоковската, отъдѣто се издава и Паиси; диалектичнитѣ особености, що прозиратъ въ Паисиевата история, никакъ не могатъ да се смѣтатъ като отгласъ на Бѣловския говоръ.

4. Банско прѣданне. Извѣстиятъ български учителъ и писателъ Неофитъ Рилски разказвалъ нѣкога на слученина си Теодосия (по-късно игуменъ на манастира Св. Иванъ Прѣдтеча при Сѣръ), какво единствената история за българетѣ била написана отъ нѣкой си хилендарски монахъ Паиси, неговъ съотечественикъ т. е. отъ с. Банско въ Разлога. Неофитъ Рилски и Теодосия, като слученици прѣвъ 1825 до 1830 г. въ Мелникъ, имали случай да питатъ за Паисиа едног хилендарца, който прѣбывавалъ въ Мелникъ. Монахътъ имъ обади, че когато той отишълъ въ Хилендаръ, Паиси не билъ тамъ, но билъ изгѣзълъ изъ манастира и се билъ вече поминалъ въ нѣкой градъ при Стара-планина. Записвачътъ на това прѣ-

данне (Митрополитъ Теодоси, Няколко свѣдѣния за о. Паисий, въ Софийска Вечерна поща отъ 11 май 1912 г.) добавя и слѣдното съобщение, което може да има връзка съ прѣданieto и да се отнася до нашия Паиси. Въ гр. Троянъ се било прѣселило изъ Банско (Разлогъ) едно семейство заедно съ единъ монахъ Паиси, произходещъ отъ сѣщия градъ. Монахътъ билъ духовникъ и по негово име и родътъ му се наричалъ и до днесъ Паисиецъ.

5. Разловско прѣданне. То било запазено между селяне отъ стара свещенческа породица въ с. Разловци, Пианешко (Сѣверна Македония). Записалъ го учителътъ отъ Кочани Ст. п. Ивановъ (Остатъци отъ паметта на о. Паисий, в. Новина отъ 1896 г., Цариградъ, брой 62). Споредъ това прѣданне Паиси на два пати спхождалъ покраината Пианецъ. Прѣзъ 1765 г. той се вѣстилъ изъ Кюстендилската епархия като проповѣдникъ и учителъ на славянско четмо и писмо; при това той разнасялъ и църковно-служебни книги и своята история. За тѣзи си бродения Паиси билъ поканенъ въ Кюстендилъ отъ владиката и тамъ задържанъ. По-късно на Паисия било позволено да продължи своя път и тогава заминалъ за Пианешко, придруженъ отъ пова въ с. Разловци. Паиси билъ едъръ човѣкъ, съ черна дълга до поясъ брада. Прѣзъ страниата зима 1806 г. Паиси, вече побѣдѣлъ старецъ, се вѣстилъ втори пътъ изъ тоя край, но до село Разловци помирналъ отъ студъ и се починалъ. Билъ заровенъ въ селото.

6. Лавриотско прѣданне. Споредъ него българскиятъ историкъ Паиси билъ заточенъ отъ гърцитѣ въ светогорския манастиръ — Лаврата на св. Атанасия и затворенъ въ кулата. Тамъ умрѣлъ маченически безъ храна и безъ нагледжание. Прѣдането било запазено между грцкото монашество въ Лаврата до 1874 г., когато отецъ Козма, по-сетнѣ Дебърски български владика, на заточение въ сѣщия манастиръ, го билъ научилъ и съобщилъ на П. Н. Даскаловъ (Дѣе умрѣлъ о. Паисий, въ в. Софийска Вечерна поща 3 декември 1906 г. и 12 май 1912 г., в. Свободно слово 9 май 1912 г.).

7. Сборно Светогорско прѣданне, съвкупено отъ Д. Мариновъ (Спомени и легенди за Отца Паисия, запазени

въ Св. Гора, въ Приложение на Църковенъ Вѣстникъ вл. XXI, отъ 1912 г., стр. 113—138). За изворитѣ на това прѣданне Д. Мариновъ казва слѣдното: „Отъ онова вѣре се минали почти 150 години. Отъ тогава до днесъ има трети повои калугери, а нѣколко сж и отъ втори повои. Въ Хилендаръ и Карея има нѣколко иподи по 80 годишна възраст, които не сж видѣли отца Паисия, но сж слушали отъ своитѣ стари живи анекдоти и разкази за неговата борба съ гърцитѣ. Дълго слѣдъ неговото изчезване отъ Хилендаръ и Св. Гора, се говорило за него, защото той билъ едно рѣдко, невидено, незапомнено до тогава явление“ (стр. 117). По таква анекдоти Мариновъ прѣдстави живота на Паисия въ слѣднитѣ черти. Паиси се отличавалъ съ високъ ръстъ, голѣма здравина и бунтъ, немирнъ темпераментъ. Въ Хилендаръ отишълъ като момче на 18—19 годишна възраст и се училъ въ прочутото грцко училище на Булгария при Ватопедъ. Слѣдъ отличното свършване на училището, Паиси билъ разкоположенъ йеродаконъ, а скоро по това, като починалъ дотогавашния управителъ на Хилендаръ (игуменъ имало), старцитѣ избрали за таквъ Паисиевия братъ Лаврентия, а Паисия за проигуменъ или втори епитропъ. Наскоро Паиси билъ въведенъ въ йеромонашески чинъ и послѣ пращанъ за хилендарски прѣдставителъ въ Карея. Навѣсждѣ той завладалъ своята българщина и билъ грѣвъ въ очитѣ на гърцитѣ, които го худили. Когато околото 1758 г. сръбскиятъ историкъ Раичъ поствилъ и прѣстоалъ нѣколко мѣсеца въ Хилендаръ, Паиси се сружилъ съ него и билъ повлиянъ да се земе да напише българска история. Сетнѣ Паиси отишълъ въ Нѣмци да се лѣкува и да събира градиво за своя трудъ. Тамъ, въ Карловици билъ гостъ на Раича прѣзъ 1760 г. На връщане прѣзъ сѣщата година Паиси написалъ стихотвореното „Слезе, ими же България нещастие гѣта 1374 бившеся оплакиаестъ“, на се заелъ за своята история. Скоро обаче, по доносъ, било заповѣдано отъ Цариградската патриаршия да се арестува Паиси въ Лаврата. Прѣди да замине за новото си мѣстоназначение Паиси скрилъ своитѣ материали въ малкия пиргъ въ Хилендаръ и съ своя ученикъ-послушникъ, сжщо отъ Самоковско, билъ закарванъ въ Лаврата за епитимия. Било му забранено да излиза отъ манастирската ограда навънъ. Паиси обаче избѣгалъ съ хитрина въ Хилендаръ и тамъ, незнаенъ за повечето калу-

гери, пишелъ своята история въ малкия пиргъ, дѣто прѣ-
стоятъ четири мѣсеца. Отъ влата и тъмнина въ кулата Паисия
заболѣлъ, та се рѣшилъ да прѣбѣгне въ Зографъ, дѣто и до-
вършилъ историята. Но като станалъ, че въ Са-гора ще бѣде
голенъ, избѣгалъ и отъ Зографъ и тръгналъ изъ България да
проповѣдва сръбчу гърцитѣ и тѣхната патриаршия. Отъ Зо-
графъ Паисия забѣгналъ прѣзъ 1763 г., прѣзъ 1765 г. билъ
графъ Паисия забѣгналъ прѣзъ 1763 г., прѣзъ 1765 г. билъ
въ Котелъ, но тамъ билъ откритъ, заловенъ и изпратенъ въ
патриаршията. Като го хванали, вѣроятно заловили и неговата
история, която ще да е била останала въ патриаршията при
дѣлото, което се образувало сръбчу него. Краятъ на Паисия
не се знаелъ. Въ Хилендаръ и Зографъ, разказва Мариновъ,
се намидали и сега по единъ екземпляръ отъ Паисевата ис-
тория. Хилендарскиятъ екземпляръ Мариновъ не виждалъ, а
само зографския, за който казва, че не е отъ Паисевата
рѣка, защото писмото било просто, а за Паисия всички твър-
дѣли, че билъ писалъ много красиво.

Отъ приведенитѣ прѣдания, първото (Доспейското) изклю-
чава съвсѣмъ второто (Раловското), третото (Вѣловското) и
четвъртото (Банското), пакъ и обратно, та е явно, че най-
малко три отъ тѣхъ не могатъ да почиватъ на здрава ос-
нова, а може би и четиритѣ. Раловското прѣданне противорѣ-
чи на Лавриотската легенда. Светогорското прѣданне въ
повечето си части е съвсѣмъ фантастично и противорѣчи
на повнатитѣ положителни данни за Паисия. Така напр.
свѣдѣнието за годинитѣ на Паисия (18—19 г.), когато
дошълъ въ Атонъ, е невѣрно, защото Паисия, както че ви-
димъ, отишълъ тамъ прѣзъ 1745 г., когато е билъ на 23 го-
дишна възраст. Измислено е и съобщението, че младитѣ
Паисия се билъ училъ въ училището на Вулгарисъ при Вато-
пехъ. Знаемо е, че Светогорската академия (Ακαδημία Ἀθω-
νική) на Евгения Вулгарисъ е траела отъ 1753 до 1759 г.,
когато Паисия е билъ 31—37 годишенъ; при това самъ
Паисия се изповѣдва, че билъ самоучкъ и че граматика никакъ
не знаелъ, а училището на Вулгариса бѣше нѣко като уни-
верситетъ, дѣто не приемаха новаци. Криво е известието, че
прѣзъ 1760 г. Паисия отишълъ въ Карловици; тамъ е отишълъ
той слѣдъ смъртъта на Герасима, 1761 г. Заблудение е, че
Паисия билъ написалъ стихотворенето „Слезы“, защото се знае,
че неговъ авторъ е сръбскиятъ писателъ Йованъ С. Попо-

вичъ, който го и печаталъ въ 1825 г. Съвсѣмъ погрѣшно
е твърдението за красноречието на Паисия, когато се
знае вече неговото неугледно писмо отъ една негова раз-
писка и отъ новотарития неговъ ръкописъ на историята. Отъ
такава цѣна сѣ прочее вѣститѣ на тази легенда, та човѣкъ
се чуди, колъ отъ тѣхъ да отдаде на монашитѣ-разказвачи, кои
да принише на записвача имъ Д. Мариновъ. Азъ не мога да
не изповѣдамъ истината, че при разпитванията, които имахъ
сгода на два пѣти да права по тѣзи въпроси въ Са-гора,
не можахъ да се добера до никакви старински прѣдания. Това,
което сега се мѣли за Паисия изъ Атонъ и което се при-
казва за неговата келия въ Хилендаръ, е изкуствено „зна-
мѣрено“ въ по-ново врѣме отъ прѣднамѣрено желание на
родолюбиви поклонници и монаси да се открие онова, що
се не знае...

Наугата може да се ползува само отъ прѣдания, под-
крѣпени отъ писани наметници, и при това отъ прѣдания
изходещи отъ несъмнитѣлныя источникъ.

В. Писмени вѣсти за Паисия.

Прѣбитѣ писмени данни, които говорятъ за Паисия, сѣ
твърдѣ малко, както сѣ осъдвали и косвенитѣ писани источ-
ници за него. Когато слѣдователно се откриватъ още на-
дежни данни за българския будителъ, само тогава и съ по-
мощта на неговата история че може да се обрисува по-вѣрно
неговиятъ животъ, духовенъ ликъ, дѣйность и идеи. Могаъ
малкъ приносъ въ тая посеса се позива главно на ново-
открития Паисиевъ ръкописъ на историята и на документитѣ
въ Карловецката патриаршеска библиотека, както и на други
нѣкои български, които засѣгатъ дѣйствието на Паисия.

Въ заглавието и послѣсловнието на своята история (стр. 5, 84)
Паисия косвено посочва годината на рождението си, именно
1722 г., защото прѣзъ 1762 г., когато написалъ своя трудъ,
той ималъ 40 години. Родното си мѣсто опрѣдѣли само съ
думитѣ „ἡ ἐπαρχία Самоковσκή“. Ако сѣдимъ по вѣститѣ,
извадени отъ Хр. Семерджиевъ изъ Самоковската кодника за
XVIII в. (в. День 28 априль 1912 г.), Самоковската епархия
прѣзъ Паисиево врѣме ще е била доста малка. Въ нея сѣ
влизали сегашнитѣ околии: Самоковска и Дуннишка. Слѣдъ

1772 г. епархията се проширила на югъ съ Разлога и Джуманско. Самоковската епархия прѣвъ XIX в. е обрѣцала слѣднитѣ краища: сегашнитѣ дѣла околи: Самоковска, Дупнишка, Джуманска, Разложка и часть отъ Софийската, Радомирската и Пазарджикската. Ако гледаме списъка на вѣнчанината прѣвъ 1872 г. за епархията¹⁾, то послѣдната ще да е държала градоветѣ: Самоковъ, Дупница, Ихтиманъ, Джамая, Мехомия, Банско, съ села по края на нейния обсегъ, на западъ: Вазада, Краевъ-долъ, Друганъ, Диванитѣ, Муси-бей, Фучитѣ, Козинитѣ, Пастушъ, Бобошево, Фролошъ, Лясня, Калсура, Логодашъ, Ашко, Габрово; на югъ: Дьбчица, Сушица, Крушикъ, Сърбиново, Банско; на изтокъ: Якоруда, Сестримо, Габровица, Долна-Бая, Костенецъ, Мухово; на сѣверъ: Бялица, Ихтиманъ, Ковачени, Крапецъ, Чуйаѣтлово, Вазада. Но било че сѣбѣтаме Самоковската епархия въ по-гѣснитѣ ѝ граници или въ по-широкитѣ, докато не се узнае истинското село или градъ, дѣто се е родилъ Паисий, дотогава ще можемъ да си служимъ съ говорнитѣ особености въ езика на Паисиевия ръкописъ и посредствомъ тѣхъ да сочимъ поне покраината въ епархията, дѣто е израсълъ авторитъ на Славяно-българската история. Отъ тѣзи особености биятъ на очи напр. слѣднитѣ морфологични: членъ о за м. р. ед. ч.: монастыро; мн. ч. на е, йе: ораче, вощае, бѣчаре, срѣбе, робие, арание; мн. ч. на еве, ове при едноклосни: грошеве, парове; мѣстоимения: таковь, такваа, таквѣа кнѣги, съва войска, ѿ нѣхъ, нѣхенъ родъ; диалектични глаголни и причастия форми: да начивше, подисусе, преписивали, преписивте, не погодѣли, не шездъ, бимали (т. е. бравѣли), трѣжатъ, затеченъ (т. е. зарваренъ), ранеть (раненъ), пленеть (плѣненъ), можеть; други нѣвои: како (т. е. какъ), некако (нѣкакъ) до спроти Цариградъ и пр. Тѣзи и други подобни черти отъ говора на Паисия не говорятъ въ полза на южнитѣ (разложки) и сѣвернитѣ (ихтимански) краища на епархията.

На нѣколко мѣста въ своята история Паисий говори като очевидецъ за нѣвои краища и градове изъ Българско. Това ни дава право да приемемъ, че Паисий е пътувалъ изъ речнитѣ мѣста било още прѣди да отиде въ Св.-гора, било отсетивъ като хилендарски пратеникъ. Той говори за Рилския

¹⁾ Съ списъка ми услуги Хр. Сайменовъ, учителъ въ Самоковската макед. гимназия.

монастиръ като добъръ неговъ познавачъ. Съ топли думи и дори картинно той изразява похвалата си къмъ тази най-стара българска обитѣлъ, дѣто и прѣвъ негово врѣме се стичали поклонници изъ дѣла България (стр. 78, 79). Кога говори за българскитѣ грамоти, изтъква и една подробностъ за Рилския хрисовулъ на царъ Шишмана, за образа на послѣдния и за начина, по който се е подписалъ (стр. 61). Твърди е дори възможно Паисий, самъ жителъ на рилскитѣ прѣдѣли, да е билъ на младшии послушникъ и младъ монахъ въ Рилския монастиръ, който тѣй добръ познавалъ, и оттамъ сетивъ заминалъ въ Св.-гора. Паисий познава добръ и София, Урвичката крѣпостъ, легендата за боеветѣ край Искъра между турци и българи, познава Мракъта въ Радомирско, дава свѣдѣния за българско население въ Драшко, Мезинско, Союзско и пр.

Прѣвъ 1745 г., на 23 годишна възраст, Паисий се отзовавалъ въ Св.-гора (прѣшедъша на Сгѣте горѣ Аовские . . . въ дѣто /а'ф'м'с'), въ Хилендарския монастиръ, дѣто билъ калугеръ по-стариятъ му братъ Лаврентий: тамъ останалъ да монашествува и Паисий. Срв. стр. 6, 85.

Въ Св.-гора Паисий, покрай църковнославянско четмо и писмо, научилъ отчасти и гръцки. Това личи отъ посоченитая, които той прави въ своята история за нѣвои нейни прѣки гръцки извори, както и отъ неговѣ бѣжжии за гръцкия езикъ. Така, като говори за седмочленнитѣ, Паисий прибавя, че за тѣхъ било писано въ гръцки ръкописи, другагдѣ споменава за гръцкото житие на св. Иоана Владимира, пояснява гръцкото писане съ в (вѣдъ) вмѣсто съ в (буки), говори за гръцкото прѣдаване на думи — склавзиви вм. словани, воргари вм. болгарии и др.²⁾ Съ гръцката срѣда Паисий и ималъ възможностъ да се опознае най-добръ въ Св.-гора, пѣвъ още и изъ България прѣвъ врѣме на своитѣ обиколки. Неприязневитѣ отношения на двата свѣта — гръцки и български — сѣ били изразени особено силно срѣдъ монашеството, дѣто българскитая историкъ често е слушалъ хули и подмѣтания по адресъ на своитѣ съотечественици. На нѣколко мѣста въ своята история той се оплаква отъ гръцкитѣ подигравки. Пѣвъ

²⁾ Напослѣдъкъ ми станала известна и два гръцки ръкописи, приписани прѣвъ 1783 г. отъ нѣвои светогорски бероманяхъ Паисий, българинъ. Долго не се съдобила обаче съ фотографска снимка отъ тѣхъ и видя тѣзица погрѣш, не мога съ увѣреностъ да ги припиша на нашия историкъ Паисий, прѣв все че известия даниа, които ще посоча по-доку, да говорятъ въ негова полза.

и нечовшкитѣ отнасяни на грѣцкото духовенство спрѣмо подчиненото му българско паство Паиси сѣбѣ за главна причина на българската неспрѣвѣтност. Оттамъ иде и онова нечованство, съ което е пропита цѣлата му история: „така нѣма българоу ѿ грѣска. дехона. властѣ. приходитѣ ѣ много на силнѣ неправѣдно. ѿ грѣски владци. трпѣтѣ въ сна времѣна“ (стр. 73—74).

Паиси е познавалъ и сръбската духовна срѣда, която сѣщо така се е отнасила неприязнено спрѣмо българетѣ. На сръбскитѣ подигравки обаче Паиси отврѣща повече съ благость, отколкото съ озлобление. „Що се отнаса до руситѣ и сърбитѣ, казва Паиси, то тѣ нека благодарѣтъ Бога, че ги е закрилѣлъ отъ агарански гнѣтъ и отъ грѣцка архiereйска власт. Ако тѣ да бѣха изпитали туй, що страдаѣтъ българитѣ, тѣ би много захвалили на българетѣ, че и при толкова страдания и насилиѣ още държатъ непопкътнато своѣта вѣра“ (стр. 72). Дразнения между сърби и българе е имало по онова врѣме и въ самия Хилендаръ, при все че манастирѣтѣ току-речи изцѣло е билъ въ рацѣтѣ на българетѣ, които съставляли мнозинството на монаситѣ. За сръбско-българския неспоръкъ въ Хилендаръ и за спора чий да бѣде Хилендарѣтѣ говори и бѣлѣжнитѣ сръбски писателѣ Доситей Обрадовичѣ, който тѣмъ по онова врѣме, 1765 г., билъ въ Атонѣ. На четвртѣта день слѣдъ пристигането си, Доситей посѣтилъ Свето-Павловския манастирѣ: „У том манастиру, каже той, ваѣмъ неколико Болгара монаха, од који један оведе ме кроз Карѣје у Хилендар... Наѣмъ неколико Сербов у Хилендару, који се ва век века с Болгари инѣте и не могу да се погоде чии је Хилендар. Мој добри и љубими Теодосије Карловчанин, и он се ту мора инатити“ (Дѣла Доситеја Обрадовича. Цето, државно издание 1911, стр. 59) Ако се сѣди по тѣли вѣсти, можемъ допусна, че и самъ Паиси ще е участвувалъ въ нѣкои спорове, както напр. за това — кои славиѣ прѣвъ се кръстѣни и имали книжинѣна. За сѣщото той спори и въ историѣта си: „Магарѣ и да се хвалѣтъ москвочитѣ, руситѣ и сърбитѣ и др., че тѣ сѣ приели най-напрѣдъ писмото и кръщенето, но не е така: тѣ не могатъ да посочатъ ни едно свидѣтелство...“ (стр. 69—70).

Прѣвъ 1758 г. Йованъ Ранчѣ, бѣдѣщѣтъ сръбски историкъ, на връщане изъ Русѣя, се спрѣлъ въ Хилендаръ, за

да събира материѣли за свои трудѣ. Въ едно писмо до митрополита Стратимировича Ранчѣ посочва тази си цѣль: „Того ради... чрезъ тѣрещинъ проидохъ изисквѣти въ тамошнихъ странѣхъ манастирѣтѣ нашихъ древностѣй рѣкописѣ, сѣе и слѣдчѣлося миѣ неколико таквихъ достѣти, изъ коихъ и сѣерита учивнихъ за бѣдѣщѣю историю“ (Д. Руварѣц, Архимандритъ Јованъ Рајинѣ. Ср. Карловци 1901, стр. 88). Въ единъ рѣкописѣ, озаглавенъ „Сербска Хистория“, сѣга пазѣвъ въ Карловѣцката патриаршеска библиотека, сръбскитѣ историкѣ между друго бѣлѣжи: „... историческое описаніе собранно в манастирѣ святогоорскомъ Хилендарѣ в ѣто воплощеніа спасителя 1758 . септемвриѣ мѣсеца“. Сѣ тамъ, за нѣколко сръбски лѣтописни бѣлѣжки казва, какво били „исписанна изъ древнихъ рѣкописныхъ книги сербскія обрѣтаемѣя в ѣврѣ сербской в Хилендарѣ 1758 года“.

Тукъ е мѣсто да споменѣмъ за прѣдположенето, спорѣдъ което Ранчѣ въ Хилендарѣ е ималъ случай да въздѣйствува върху Паиси за бѣдѣщата му историческа дѣйност. Това прѣдположение изгледа да е основателно. Паиси, било като братъ на одного отъ виднитѣ монаси на манастира, било като единъ отъ най-буднитѣ калугери хилендарски, поради което и бива изправенъ съ мисѣя въ Сръмъ, естествено е билъ въ общеніе съ гостенина Ранча и го е улеснявалъ при ровенето изъ рѣкописитѣ, както за това добрѣ се досѣща и сегашнитѣ патриаршески библиотечарѣ въ Карловци Д. Руварѣцѣ.

Въ Хилендарѣ Ранчѣ прѣстоѣлъ отъ 25 августъ до 7 октомври. По това врѣме въ манастира прѣбывавалъ и старитѣя игуменъ Герасимъ, който по-рано билъ ходилъ въ Сръмъ по милостивѣна. На 7 октомври 1758 г. Ранчѣ си заминалъ за Карловци (Сръмъ), придруженъ отъ сѣдѣца Герасима и нѣколкоина други хилендарци. Това узнаваме отъ Ранчови разказъ „Мореплаваніе“.

Слѣдъ дѣѣ години и половина архимандритѣ Герасимъ се поминалъ въ Карловци, дѣто и билъ погребанъ на 20 януари 1761 г., прѣдъ вратата на Световеденската црѣква (срв. Архивъ за историју српске православне Карловачке митрополије год. I, 1911, стр. 158; .Б. Стојановиѣ, Стари српски записѣ и натписѣ № 3188). Хилендарското братство било увѣдомѣно за това съ писмо отъ 26 януари. Като получили писмото на 8 мартъ, хилендарци обсадили и рѣшили да изпратѣтъ въ

Тия бѣлѣжки отъ 23 януари 1765 г. сж правени съдѣть като прѣписътъ на историѣта бѣлъ довършенъ. Това личи отъ думнѣтъ: „прѣписакъ а“, „записахъ се.“

Кадѣ още е разнасилъ Паисия своѣта история, не знаемъ. Ако се сѣди обаче по това, дѣто Самоковскитъ прѣписъ на историѣта отъ 1771 г. нѣма връзки съ Стойковия прѣписъ, а съ оригинала на Паисия, можемъ да допуснемъ, че Паисия е сподождалъ и Самоковото, своето отечество. Къмъ своя прѣписъ повъ Алексия В. Поповичъ добавя между друго: „азъ смерѣнъ ѣ грѣшнъ Алексѣй ѣврей Вѣлковичъ Поповичъ... списахъ своѣ историѣо славеноболгарскою, въ славной землѣ Македонстей, въ градѣ ѣ отбѣстнѣи моѣмъ нарицѣмъ Самоковъ, преѣсвѣтѣишаго митрополѣта гдѣна квр Неѣфѣита: въ лѣто, ς αψβ α (1771), ѣвдѣиъ .д. собранноу тѣ различнѣи книгѣ ѣ историѣ Паисѣемъ ѣвѣромонахо: ѣ по сѣго оубрежденѣиу нѣкоже оубрегохъ тако ѣ ѣ написѣ...“ Ризскитъ прѣписъ отъ 1772 г. е направенъ отъ Самоковския.

Сѣдѣть 1765 г. прѣставатъ положителнѣтъ даннѣ за живота на Паисия. Двадесетина години подиръ това обаче пакъ се вѣстѣва единъ светогорець Паисия, българинъ, за когото можемъ прѣдполога, че е нашитъ историкъ. Ето тѣзи вѣсти.

Въ Божяробския летоухъ (μετῶχον τοῦ Ἁγίου τάφου) въ Цариградѣ е запазенъ единъ грѣцки ръкописъ „Канонъ хвалебенъ“ (κανὼν ἑγκωμιαστικὸς) на св. Богородица отъ 1783 г. Прѣписвачтъ въ Паисия говори за себе си на л. 20 сѣднѣното: „Тая книга се написа отъ менъ Паисия, ѣвѣромонахъ, светогорець, отъ България. И моля ви, ако намѣрите правописнѣи или други грѣцки, не дѣйте ме хули, понеже съмъ малоопитенъ въ единската рѣчь, но ги направяйте (грѣшкитѣ), простете ми и се молете за менъ. Въ година 1783, юли 22* (τὸ παρὸν βελίον ἐγράφη παρ' ἐμοῦ Παισίου ἱερομονάχου τοῦ Ἁγίου ὄρους, ὁ ἐκ τῆς Βουλγαρίας: καὶ παρακαλῶ ἐν εὐρηταὶ ἀνορθογραφίας, ἢ καὶ ἄλλα σφάλματα, μὴ νὲ μέρεσθε, ἐπὶ ἐμῆ ἀμέτῳρῳ τῆς εὐλαχικῆς φράσεως, ἀλλὰ διορθῳατε τὰς συγχορησῳατῆ μοι, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἐν ἔτοι ς αψ π γ'. ἐν μηνί, ἰουλίου .ιβ'). Срв. Пап. ад. Карамаѣвъ, Ἱεροσολυμιτικῆ βιβλιοφύλαξ IV, cod. 65, стр. 83—84. Подобенъ ръкописъ, прѣписванъ отъ сѣцкия Паисия се намира и въ Йерусалимъ. Срв. у сѣцкия, III, стр. 180. Всичкитѣ даннѣ въ горѣприведената бѣлѣжка подѣбчатъ за историка Паисия: шсачтъ на

канона работи прѣвъ 1783 г., когато историкѣтъ Паисия е бѣлъ на възраст 61 год; и единиятъ и другиятъ се издаватъ за българии, за светогорци, за ѣвѣромонаси. Осѣбитъ това изповѣдѣта на писача на канона за неговото слабо знание на грѣцкия езикъ и правописъ ни научѣва подобното призвание на историка Паисия, който заявява, че не се училъ граматика и че не знаелъ да пише граматически, правописно. Най-послѣтъ сѣднѣното извѣстие още по-силно ни подѣбча за българския историкъ. Нападоулозъ Керамевъ, който подробно е разглеждатъ ѣвѣрусалимскитѣ ръкописи, бѣлѣжи, заедно съ Кирила Анастасиѣди отъ Йерусалимъ, за прѣписвача на горния канонъ Паисия, че бѣлъ отъ Рѣла (т. е. Самоковска епархия), сетнѣи монахъ светогорски и по-сетнѣи ѣвѣрусалимски, въ такъшния манастиръ Св. Сава, дѣто живѣлъ още около 40 г. и съ свои срѣдства направилъ библиотеката въ кулата, която била изгорѣла въ нач. на XVIII в.¹⁾ Тукъ трѣбва да забѣлѣжимъ, че въ манастири Св. Сава въ Йерусалимъ отдавна сж живѣли и манаиси славяне и българе, дори до най-ново врѣме. По врѣмето на Паисия, въ срѣдата на XVIII в. тамъ се вѣстѣва напр. славенецьтъ Пакифоръ, който прѣвѣжда отъ грѣцки на български описание на ѣвѣрусалимскитѣ цркви и манастири (Ю. Трифунъвъ, Прѣписки и бѣлѣжки съ лѣтописенъ характеръ, Пеп. LXIII, 776—777). Между имената на манаистѣи умрѣли въ този манастиръ отъ 1819 до 1845 год. срѣщаме и името на „Паисия българинъ“ (Παίσίου βουλγαρόου), но тукъ мажно бихме могли да мислимъ за нашия Паисия, който по това врѣме ще трѣбва да е бѣлъ на около 100 год. възраст и повече, бидейки роденъ прѣвъ 1722 г. *αψβ α*

Прѣвъ сѣднѣната 1784 г. пакъ узнаваме диритѣ на одного Паисия, и то въ Св.-гора. Думата ми е за вѣстнѣтъ, които намираме въ автобиографията на срѣбския синацелъ архимандритъ Герасимъ Зелячъ. Зелячъ прѣстоалъ нѣколко мѣсеца въ Св.-гора, прѣвъ 1784—1785 г. Въ граденъ Каренъ, пазарно мѣсто и сѣдѣщице на светогорскитѣ вършнѣи власти, той се срѣцналъ случайно съ единъ калугеръ българинъ отъ

¹⁾ Συμπλητόν, ἐπὶ ὁ μὲν Παίσιος ὁ ἐκ Ρίλλας τῆς Βουλγαρίας ὀρθόδομος, καὶ 40 ἐτῶν ἐν τῇ παρακαλῶ τούτῳ τριανταετῶν μονάχῳ, τῶν ἐν τῇ πόλει ἱεροσολυμιτῶν ὁ Πάσις ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας μετὰ θέλησιν εὐρησθῆσαν καὶ ἰδῆσαν κατὰ τὸν τόπον. (Π. Карамаѣвъ, Ἱερ. βιβλιοθήκη III, 318). — Παίσιος ἐκ Ρίλλας τῆς Βουλγαρίας Ἁγιορείτης, ἐπὶ τῆς Ἀποστολῆς; се нарича Паисия, шо писалъ канона прѣвъ 1783 г. (Паки тамъ, стр. 420).

Зографски манастир, по име Панси. Панси бил старецъ съ бѣла брада до поаса. Когато въ една сѣбота (пазаренъ день въ Каревъ) Зеличъ, запитванъ отъ група гръцки калуѣри, не е могълъ да разумѣе нищо, защото не знаелъ гръцки, намисилъ се Панси, опозналъ се съ Зелича и на български му обяснилъ какво го запитватъ. Между друго Панси му обадилъ, че единъ отъ гръцкитъ дори се подсмѣятъ на Зелича, смѣтайки го за нещастниъ, дебелоглавъ българинъ...¹⁾ Незавидържността на прѣводача Пансиа да обясни дори и подмѣтането по адресъ на дебелоглавиъ „българинъ“ Зелича вече ни подсѣща за живца на българския историкъ Пансиа и за неговата ненавистъ къмъ гръцкитъ хули. Накъ и другитъ данни подсѣчатъ още по-добро за автора на славѣнобългарската историа. Прѣзъ 1784 г. Панси ще е билъ живъ, на възраст 62 г. Съобщението, че Панси билъ калуѣрь българинъ отъ Зографския манастир, още по-силно сочи, че тукъ може би имаме работа съ българския историкъ. Известна е манастирската практика, при постриването на нови монаси да се не повтарятъ имената въ една и сѣща обитѣлъ прѣзъ сѣщото врѣме. Ще рече отъ 1762 г., когато Панси се прѣмѣсти отъ Хилендаръ въ Зографъ, въ послѣдния манастиръ не билъ постриванъ другъ монахъ съ сѣщото име до горната дата, 1784. Едно е възможно: въ Зографъ е могло да има и другъ Панси отъ прѣди 1762 г. Като се вземе обаче прѣдъ-

¹⁾ Ето какъ разказва за това самъ Зеличъ: „Единъ суботу нѣкъмъ ја на овај калуѣрски сабор (въ Каревъ), и видимъ ѣе се за многу и околу мене седна чети калуѣри скупљавне и нѣшто ми говораше во грчки, али исто — ја нѣјесамъ разумео ништа, зашто нѣјесамъ знаю тај језикъ. Ето ти у нѣко доба дође и мени једанъ старецъ бјаве брадо до појаса и поче са мномъ говорити во бугарски. Нѣјесамъ му могао, истина, сваку ријечъ разумѣти, али самъ се ошесъ радолово, само да ја питамъ, зашто су се онолика калуѣри били околу мене скупили, и шта су о мени говорили во грчки. На питанье моје каже ми овај старецъ: да су ме калуѣри они питали, одавде самъ, и јесамъ али дошао у Свету Гору, да се у коју мањастаръ провешти. Овај се старецъ звао Пајосије, и био је въ мањастара Зографа. У даљемъ разговору каже ми и то, да су једни отъ оцие калуѣра говорили да самъ најемъ, други да не знамъ нивалка језика, а трећи да је караво све ово, гарди доведе главасъ“. „Останите спиромаа човека: не видите ли да је то Бугинау у земљу, и списахъ да појдемъ у каѣва нустивака и да будемъ у нега који мјесецъ, да покушамъ: јесамъ али растоне лебело главо, као што гордељани Грци с овијесъ ријечта укаравају свакога Србина и Бугарина, развѣмъ-кавајуки: каѣва нѣјесамъ му постигнута натура, за узоръ мојие иронѣје-летъ, баремъ каѣво га, а особито човеку отъ 30 лета, још који ни доста тронѣа нема у деси, да чисто и совршено научи“. (Житије Герасима Зелича, свеска прва 115—116, въ № 36 на Српска књижевна заграда, Београд 1897.

видъ тази послѣдня възможностъ, но само за единъ периодъ до 1762 г., и се противопостави на факта за зографски монахъ Панси прѣзъ 1784 г., когато е могълъ да живѣе историкъ Панси отъ Зографския манастир, вѣроятността е твърдъ гољма, че Зеличовитъ монахъ Панси е имено авторъ на Славѣнобългарската историа.

Току-що приведенитъ вѣсти за „Пансиа“ въ Йерусалимъ и въ Каревъ, естествено, не могатъ да иматъ положителна стойностъ, докато не се добљатъ още нѣкои данни, каквито очаквамъ да получа. Единъ день, когато манастирската кореспонденциа на Хилендаръ и на Зографъ се нареди и стане достпна за науката, ще се узнаятъ нови данни за живота на великиа българинъ, за врѣмето и мѣстото на неговото упокоение. Що се отнаси до прѣданията, както видѣхме, Лавриотското разказва за смъртта на Пансиа въ Лаврата, а Разловското посочва годината на Пансиевата смъртъ, 1806 г., и гроба на българския историкъ въ с. Разловци, Сѣверна Македониа. Но прѣданията сѣ си прѣданиа.

III.

Откритие и описание на първообразния ръкопис
на Славънобългарската история.

Славънобългарската история бѣше досега позната само по нейнитѣ рѣшиси и рѣшправки, по които бѣха стѣпени и нейнитѣ печатни издания (на Хр. Павловичъ отъ 1844 г. на А. В. Лонгиновъ отъ 1885 г. и 1893, на М. Московъ отъ 1893 г. и на А. Теодоровъ отъ 1898 г.), какъ бѣше изгубена и надеждата, да се открие нѣкъдѣ оригиналтѣ, оставенъ отъ рѣката на Пансия. Но най-свѣтлѣ светата старина биле обдирена отъ писача на тия редове прѣзъ 1906 г. между ръкописитѣ на Зографския манастиръ въ Св.-гора, тамъ именно, дѣто е била довършена прѣзъ 1762 г., и сега, съ отпечатването ѝ, става достъпна за изследванята на ученитѣ и за любознанието на читателитѣ.

Новооткритиятъ за науката ръкописъ има слѣдната къса история. Оставенъ отъ Пансия, той се нахождалъ между другитѣ зографски ръкописи и, поради неугледността си, не билъ забѣлжанъ отъ славиститѣ, които прѣзъ XIX в. често спомоудаха Зографъ; прѣзъ е възможно, той да се е намиралъ въ частни рацѣ, у нѣкой монахъ, слѣдъ смъртта на когото ръкописецъ да е билъ прѣдаденъ въ общата библиотека. На първия листъ отгорѣ книгата има бѣлѣтъ З. Б. (=Зографска библиотека) и № 243. Библиотечниятъ печатъ, който е отбѣлжанъ на сѣщия листъ, носи година 1870. По-късно ръкописецъ билъ подредеиъ съ № 168. Прѣзъ 1903 г. го бѣ разглеждалъ А. П. Стояловъ, но той го смѣташе за рѣшиси на Пансиевата история, както това личи отъ слѣднитѣ думи въ статията му — Прѣгледъ на славянскитѣ ръкописи въ Зо-

графския манастиръ (Приложение на Църковенъ Вѣстникъ кн. VII—IX, стр. 121): „Че единъ прѣгледъ на зографската ръкописна сбирка може да разясни до нѣкъдѣ нѣкои тъмни въпроси, говори ясно фактътъ за рѣшиса на Славънобългарската история отъ о. Пансий подъ № 168, за който до сега нищо не е извѣстно. А той рѣшиси не само е важенъ, че показва, кога о. Пансий е отишълъ въ Св. гора да стане калугеръ — 1745 г., дата тоже неизвѣстна въ историята ѝ, но по всѣка вѣроитностъ той е единъ отъ най-старитѣ рѣшиси на историята му“.

Като се занимавахъ въ сѣщата библиотека прѣзъ мѣсцитѣ декември и януари 1906—1907 г., бѣхъ честитъ да проуча ръкописа и да се убѣда, че той не е никакътъ рѣшиси, а сѣщияскитъ първообразъ на Пансиевата българска история. Тогава рѣшисахъ една часть отъ паметива. Прѣзъ пролѣтъта 1907 г., на връщане въ София, обавихъ за находката въ едно отъ заседанята на Историческото дружество, а прѣзъ юли сѣщата година, при второто си посѣщение на Св.-гора, снабденъ съ снимка отъ Пансиевия поднесъ въ разписката отъ 1761 г., разгледахъ и палеографски ръкописа, фотографирахъ части отъ него, други рѣшисахъ, напълно убѣденъ, че имамъ работа съ автографа на Пансия. Съобщение за това, заедно съ текстъ и фотографски снимки отъ ръкописа и подписа въ разписката, дадохъ прѣзъ 1908 г. въ книгата си Български старини изъ Македония, стр. 175—181.

Въпрѣки това обаче и въпрѣки одобрителното становище на наши и чужди специалисти, които прѣко или косвено засегнахъ въпросната находка, сѣ пакъ нѣкои лица, било устно, било въ печата, се отнесоха недоувѣрливо или отрицателно къмъ откритието. Така, въ края на монографията на Б. Пеневъ — Паиси Хлеандарски (Исп. LXXI, 754) четеиъ: „Въ своя сборникъ отъ материали Български старини изъ Македония И. Ивановъ съобщава, че е открилъ тоя първообразъ, ала доводитѣ, които изтъква, не сѣ достатъчно убѣдителни. По всичко изглежда, че тукъ имаме работа съ рѣшиси, за който прѣзъ съобща А. П. Стояловъ“. Тукъ трѣбва да забѣлжимъ, че по-късно и самъ А. П. Стояловъ дошълъ на противно мнѣние и е убѣденъ, че въпросниятъ рѣшиси е Пансиевъ автографъ (срв. спис. Прѣгледъ, год. I (1907), книга VI—VII, стр. 339; Юбилеенъ Гласъ за просава на Пансия

Хилендарски, 3 май 1912, стр. 2—3). Неоткогъ Д. Мариновъ, въ спомѣтъ Спомена и легенди за отца Паисия, запазенъ въ Св. Гора (Приложение на Църковенъ Вѣстникъ кн. XXI, 126), като се позива само на прѣдания, споредъ които о. Паисий билъ голѣмъ красноречивецъ, заявява за въпросния ръкописъ слѣдното: „Писмото въ тоя екземпляръ личи, че е писано отъ ръка проста, когато всички утвърждаватъ, че о. Паисий билъ писатъ много красиво“. Явно е, че Д. Мариновъ не е виждалъ Паисиеви почеркъ въ Карловецката рашниска. Слѣднитѣ бѣлѣжки обаче за ръкописа, както и текстътъ на историята, вървамъ, не ще дадатъ поводъ никому да се усъмни, че първообразътъ на Паисиевата история е намѣренъ.

До 1907 г. Паисиевиятъ ръкописъ бѣше неподвързанъ — нѣколко свързани тетради въ една книга, а откакъ се обърна внимание на неговото голѣмо значение, Зографското братство го подвърза и прибра на съхранение въ манастирската каса. При подвързията обаче било вързано по 5—6 милиметра отъ бѣлото поле на листата и съ това сѣ поврѣдени по нѣколко букви отъ маргиналнитѣ бѣлѣжки. Онова, което липсвало отъ пълния текстъ на ръкописа, било надомѣстено съ нови листове, написани отъ о. Мартинашиа отъ Костурско, споредъ издането на А. Теодорова.

Ръкописътъ, по подвързана, по хартия и писмо изобщо, нѣма привѣтливъ изгледъ. Той съдържа 61 листъ отъ ръката на Паисия, а останалитѣ листове сѣ прибавени, както рекохъ, отъ о. Мартинашиа, именно листове: 24, 25, 26, 27, 65 и сл. Форматътъ на листовѣтѣ е 21·5 × 14 см., а текстътъ заема сръбдно на страница 18 × 12 см. Хартията е употребяваната у насъ прѣзъ XVIII в. и началото на XIX в. отъ италианскитѣ и руски фабрики, сръдна дѣлнина, съ неравнобърна гладка повърхнина. Набраздена е съ гъсти водни черти, прѣзъ които минаватъ напрѣчни линии, раздѣлени една отъ друга сръбдно по на 20 мм. Личатъ водни знаци: ножкици, спиралъ, знакъ Ъ, копче. Листове 4 и 5, на които е писана главата за ползата отъ историята, сѣ отъ друга по-тънка хартия.

Страницитѣ съдържатъ неравнобърно по 19, 20, 21, 22 и нѣкитѣ повече редове. На нѣкои листове се забѣлѣзватъ добри слѣди отъ линовка съ острие. На мѣста линовката е въ дѣѣ черти, между които вътри редътъ на буквитѣ, а другадѣ е писано само по една черта, допираща подъ или надъ

буквитѣ. По нѣкои листове личи и отбѣсна двойна черта, служеща за граница между полето и текста. Цѣлитѣ ръкописъ е написанъ съ черно мастило отъ савди, намѣста съ кафенорѣдливъ цѣвтъ. Мاستилото съ вода не се изтрива. Ако гледаме на отбѣзката на мастиленна цѣвтъ, на дѣлбината на перото употребявано при писането, както и на общия видъ на писмото и прѣшипателнитѣ и надредни знакове, трѣбва да различимъ различни групи листове въ ръкописа, всѣма писана въ друго врѣме и при други условия. Това различие може да хвърли свѣтлина и върху Паисиевитѣ извори и сглобяването на тетрадитѣ, писани на нѣколко мѣста, нѣкои прѣработани, защото, нека заявимъ тука, както прѣдположихме още въ книгата си Български старини изъ Македония, стр. 174, че ръкописътъ е самата черновка на Паисия. Естествено е, че тя е била сглобена отъ по-прѣжни листовци и бѣлѣжки, събрани отъ Паисия. Могатъ да се установятъ три отдѣлни групи листове, писани по еднакъвъ начинъ, еднакво мастило, правописъ, именно 1-а група: листове 4 и 5 (тѣ собствено би трѣбвало да сѣ л. 1 и 2, но сѣ криво пришти като 4 и 5; на тѣхъ е написанъ уводътъ — Полза отъ историята); 2-а група: лл. 1, 3, 6—12, 29—44, 49—60; 3-я група: лл. 13—23, 28, 45—48, 61—65.

Писмото е писано съ твърда ръка, трудно четливо и изобщо не е красиво. То прѣдставя прѣходъ между полууставъ и скорописъ, наведено малко надесно. Буквитѣ, които сѣ сѣ единъ видъ, защото главни букви нѣма, иматъ височина сръбдно 3 мм. Паисий си е послужилъ съ слѣднитѣ 42 буквени бѣлѣга: а, в, ъ, г, д, ѱ¹⁾, е, з (= дз), ж, з, п, i²⁾, к, л, м, н, ѱ, о, ѱ³⁾, п, р⁴⁾, с, т, у, з, ѱ⁵⁾, ф, х, ц, ч, ш, цр, љ, љ⁶⁾, ш, м⁷⁾, љ, ю, ѱ, а, (=на), ц (=дж), ѱ⁸⁾.

¹⁾ Буква ѱ е употребена само веднажъ, при сръбското лично име Ђуро.

²⁾ Дѣвтъ ѱ (и, ѱ) се смѣсватъ безразборно.

³⁾ Дѣвтъ о (о, ѱ) се смѣсватъ безразборно.

⁴⁾ Буква р е употребена намѣста и като самогласна, слогово, въдъ книгата на Паисиеви донашеи, зашедѣтъ говоръ.

⁵⁾ Трѣтъ у (у, ѱ, ѱ) се употребяватъ безъ никакво правило едно мѣсто друго.

⁶⁾ За љ и љ се употребява обикновено единъ общ бѣлѣгъ љ. Само твърдъ рѣдко срѣщаме написано љ, безъ нѣкое правило, а случайно.

⁷⁾ Ъ често е писано като и. Такъ особено, дѣто Паисий е заемалъ на готово нѣкои текстове, взелъ е се отъ нѣкои правописъ, какъ и отъ латинизиранието м. Такъвъ е напр. случалъ се неправилнитѣ засѣки отъ Европа, дѣто и въ оригинала и у Паисия срѣщаме и. Инакъ Паисия прѣдпочита љ.

⁸⁾ Употрѣбено като буквена цифра (700).

Надредни знакове сж употребени твърдѣ неустановено. Точката или ударението, кои сж поставени на гласци, съвсѣмъ нѣматъ значение на знакъ за натържено издигане на гласа; пакъ често се смѣсватъ единъ съ други или никакъ се не мари, дали ще се постави надъ известна гласна нѣкоя точица или прѣщца. Сжщото е и съ придихателния знакъ. Съ периспомена се облича понѣкога ѿ (ѿ). Въвсѣто отъ обикновено се пише ѿ. Надъ ѿ се турятъ обикновено двѣ точици. Съкратителната титла се поставя надъ буквенигѣ цифри и надъ онѣзи съкратени слогове, които се съкращаватъ обикновено и въ църковната писменость, като Бѣ, стѣ, црѣ и пр., но и тамъ нѣма послѣдователность, защото често титлата се мадри у Паисия и главно надъ несъкратени думи: црѣ и пр.

За прѣписвателни знакове Паисия има сжщо така смѣтно понятие. Обикновенитъ у него прѣписвателенъ знакъ е точката, която му служи най-вече да отдѣля дума отъ дума. Друго нейно употребѣние той и не схваща: прѣдложения и главни мисли обикновено не сж послѣдвани отъ никакъвъ знакъ. Понѣкога вмѣсто точка е употребѣна за сжщата цѣль една завитка, като запетая (.). Когато обаче понѣкога иска да изтъкне, че слѣдъа новъ параграфъ или нова глава, поставя черта, прѣдходжана отъ двѣ или три отнѣсно наредени точки (: —, : —).

Лѣтброението е отъ Христа, изразено съ буквени цифри. Съ такива цифри прѣдъва той и другитѣ числа, ако не ги е прѣдълъ съ цѣли думи.

Цѣлата графика слѣдователно на ръкописа издава челоуѣкъ самоуѣкъ, който е станалъ писачъ по нужда и който нѣма никакво понятие отъ граматика и отъ правописни правила. Това показва, колко искренъ е билъ Паисия въ своата изповѣдь: „Не се учихъ нито граматика, нито политика, но, като простъ българинъ, простичко и ваицахъ; не се стараехъ да реда думитѣ по граматиката и да намѣщамъ буквитѣ, а гледахъ да събера въ едно тази история.“

IV.

Зографскиятъ ръкописъ е Паисиевъ автографъ и първообразъ на Славѣнобългарската история.

Двѣтъ положениа, че откритиятъ въ Зографъ ръкописъ е писанъ съ ръката на Паисия и че той прѣдъстава първообразъ на Славѣнобългарската история на послѣдния, се уясняватъ отъ редъ посочвания и съображения, по-главнитѣ отъ които ще приведемъ както слѣдъа:

1. Паисиевиятъ подписъ въ разписката отъ 1761 г. въ Карловици. Слчката между Паисиевия подписъ въ разписката и Зографския ръкописъ е достатъчна за опитния палеографъ да познае, че двата паметника сж писани отъ една ръка. Таа разписка бѣ открита отъ покойния сръбски историкъ архимандритъ Иларионъ Руварачъ въ Карловици и проведена за обнародване въ Игичовия Archiv für slavische Philologie, XXII, 620—621. Тя е била дадена, както рекохме по-горѣ, отъ Паисия на карловецкия митрополитъ Павла Ненадовичъ на 21 май 1761 в. за уѣбрение, че Паисия проигуменъ Хилендарски е получилъ паритѣ и вещитѣ, останали въ Карловици слѣдъ смъртта на бившия хилендарски игуменъ Герасима, и че ще ги прѣдаде въ Хилендаръ. Въ случая ни интересува Паисиевиятъ саморъченъ подписъ, сложенъ подъ разписката. А че този подписъ отъ 1761 г. (Паисия проигуменъ Хилендарски) е получилъ на българския историкъ Паисия, знаемъ отъ една страна отъ пълномощното писмо, дадено отъ Хилендаръ на йеромонаха и проигумена Паисия, съ което получилъ прѣзъ 1761 г. въ Карловици паритѣ и вещитѣ останали отъ архимандрита Герасима; отъ друга страна въ това се уѣждаваме отъ бѣлжжката на Паисия, че по онова врѣме той ходилъ въ Нѣмска земя, въ случая Карловици, дѣто е подписана разписката.

фотографска снимка отъ Палеявата история, л. 16.

ПАЛІСІЕВАТА ІСТОРІЯ

ГОЛОЛОВАТА СТОМУЧАЗ ІДЪ СТОДО ВЪТАЧУСІЕНО ІАНО
 БІТІЕ ЗАПЪСКОДОМ РАДЪКЪЗЪЗЪЗ ПУЩЕТИСІЕНО
 І СПОУКЪЗУСІЕНО МЪЛАТІТІЕ МЕТІАТІАМЪЗ ПУЩЕТИШ
 АМЪЗ ГОЛУХЪМЪЗ ПІІАТІАКЪЗ КІМІМЕНТІЕНО АРАСІЕНО
 ПУЩЕТИ

фотографска снимка отъ подписа и печата на Палея въ Къргоменската разписка.

СТАВЪНО ПУЩЕТИСІЕНО

Христандрасіе

Подписътъ въ разписката, ако и да е прѣдставенъ само въ три думи, сѣ пакъ дава достатъчна основа за надеждно сравненіе съ Зографския ръкописъ, толкова повече, че писмото и на двѣтъ мѣста не е шаблонно, уставно или полууставно, а близко до курсивно и, което е най-важно, твърдѣ индивидуално. Въ книгохранилището на Зографския манастиръ не намерихъ нито единъ другъ почеркъ, който отчасти поне да има прилика съ почерка на Палеявата история, за да има право да подведемъ и нашия ръкописъ къмъ реда на манастирскитѣ книги, писани по общъ начинъ. Напротивъ, въ Палеявния подписъ сѣзираме много индивидуални особености, които се повтарятъ фотографски точно и въ Зографския ръкописъ. Ето на отсрѣщната страница XI съпоставяне, по фотографска снимка, на нѣколко реда отъ Зографския ръкописъ, л. 16, съ Палеявния подписъ въ разписката.

Още по-интересно е съпоставянето на отдѣлнитѣ букви въ двата документа, за да се възтъкнатъ подробно всичкитѣ буквени завитки и особености, съвсѣмъ еднакви и въ двѣтъ мѣста: тая пълна тждественость може да излѣзе само отъ една разка; иначе човѣкъ би трѣбвало да рисува внимателно буквитѣ напредъ въ подписа, за да ги наподоби на овиѣ въ историята:

Букви снети фотографски отъ Палея-
 евата разписка, 1761 г.:

Букви снети фотографски отъ руко-
 писъ на историята, листъ 60.

а.	а	а	а	а	а	а	а
г.	г			г		г	
х.	А			А		А	
с.	с			с		с	
и.	и	и	и	и		и	

Бароніа б' часть листь цѣв'. На л. 22^б: Бароніа г' часть листь цѣ, по-долу: пакй... бз; още по-долу: пакй... цд; още по-долу: пакй... чз зрй. На л. 63^а: Бароніа листь цѣв, Бароніа листь цѣвг, Бароніа листь цѣвб. Отъ тѣзи посочвания един съ вѣдѣни ватрѣ въ редоветѣ на текста въ прѣписитѣ на Павлиа, а други обикновено ги пѣма въ прѣписитѣ. Посочването пакъ на л. 21^а (Бароніа... часть... листь) е личена отъ самия авторъ, та и то вече не се срѣща въ нѣкой отъ прѣписитѣ.

Авторътъ съчинителъ на нѣколко мѣста е заличавалъ погрѣшни думи, редове или цѣли пасажи, на ги е оправялъ или допълвалъ съ собствената си рѣка. Зачеркнатитѣ мѣста съдържатъ често съвсѣмъ други имена и данни отъ ония, които срѣщаме въ поправката. Други пакъ заличени мѣста не са оправани. Такивато погрѣшки не бѣха се срѣщали въ единъ прѣписъ на Павлиа; напротивъ, въ познатитѣ прѣписи на Павлиевата история срѣщаме текста чистъ, и то съ съдържаніе отговаряше на поправкитѣ въ нашия ръкописъ. Ето нѣкои отъ по-важитѣ поправки или изхвърлени мѣста въ ръкописа:

Л. 6^а, последенъ редъ: человекъ на землі ѿ оубъ билъ. Думитѣ на землі прибавилъ надъ реда.

Л. 13^а заличени 13 реда, чѣсто съдържаніе нито е повторено, нито поправено (срѣ по-долу въ изданіето, стр. 16).

Л. 14^а, 3^а редъ отдолу, надъ думата Тривеліа отсетнѣ прибавено стго.

Л. 14^а, 1^а редъ, надъ името аравѣва пояснено послѣ съ друго мастило: то съ мадарй.

Л. 14^а, 4^а редъ, заличена криво написаната дума аравско и написано послѣ съ друго мастило: аварско.

Л. 17^а, 1^а редъ, заличено ѿ болгарск и писано веднага слѣдъ него ѿ грцкаса.

Л. 21^а, на полето срѣщу послѣднитѣ редове било прибавено земла римскаа, а сетнѣ зачеркнато.

Л. 28^а, 9^а редъ прибавенъ отсетнѣ съ друго мастило: по преставленіе его ѿмелъ моѣи свои нетленнѣ.

Л. 30^а, 15^а редъ, думата арианскіе заличена и послѣ поправено съ друго мастило арменскіе.

Л. 32^а, 3^а редъ, надъ вси Болгарии прибавено съ друго мастило многа лета.

Л. 32^а, 2^а редъ отдолу, слѣдъ побили прибавено съ друго мастило і поробили.

Л. 36^а, най-долниятъ редъ, послѣднитѣ думи Блазлавий пр. заличени.

Л. 38^а, 4^а редъ отдолу, слѣдъ думата благочестіе заличени още при началното писане думитѣ: црствоваъ Костнатнъ десетъ лета въ Трново, слѣдъ които слѣдѣ: възсталъ...

Л. 43^а, 2^а редъ, слѣдъ градове слѣдващитѣ думи ни се заа л били заличени още при началното писане и надъ тѣхъ замѣстено съ не.

Л. 44^а, 5^а редъ отдолу, слѣдъ по мало отгорѣ прибавено отсетнѣ време.

Л. 45^а, 1^а и 2^а редове, заличени още при началното писане: Баронъ . първи . ѿ въздвигалъ . бранъ . противъ . Костантина . Шиммана . црѣ ѿ збилъ . его на бою. По съдържаніе тѣзи редове отговарятъ на казаното вече въ края на прѣдидеция листь 44^а. Това повторение е направено отъ забравяне, толкова повече, че цѣлнитъ новъ листь 45 е писанъ въ друго врѣме, съ друго мастило и дори съ друго перо.

Л. 45^а, 2^а редъ отдолу, слѣдъ думата Асѣвъ послѣ е прибавено отгорѣ третй.

Л. 47^а, 10^а редъ, слѣдъ на царство е прибавено съ друго мастило отсетнѣ болгарское.

Л. 48^а. Една дума отъ прѣдпослѣдния редъ и цѣлнитъ послѣднѣ редъ заличени: ѿставилъ г' сѣбни. Страшимира Асѣна ѿ Іѳана Шиммана. Скъцата мисль, но съ други думи, е изразена на слѣдната страница, която била писана въ друго врѣме и съ друго мастило: ѿставилъ Александръ три сѣнове Страшимиръ Шимманъ Асѣвъ.

Л. 54^а, послѣднитѣ 8 реда заличени и продълженъ другъ редъ на царетѣ. Освѣтъ че въ заличеното липса името на единъ царь (Светославъ Тертеръ), но и редакцията на поправеното се различава доста отъ редакцията за заличеното. Това явно говори за оригинална, свободна работа, а не за прѣписъ. Ето за сравненіе двѣтѣ редакции, първичната (погрѣшна) и вторичната (оправена):

Л (30) црѣ Михаилъ втори по Л (30) црѣ Светославъ по
Петра црѣговалъ. Га (31) црѣ Петра црѣговалъ. Га (31) црѣ

Александър по Михаила дрътво-
валъ. Лѣт (32) црѣь Иоанъ Шши-
манъ по Александра оца своего
дръстввалъ последи црѣь болгар-
скыи билъ ѿ Тако ѿ Асѣна
великаго прваго цра болгар-
скаго. до Иоана Шшимана
последнаго цра болгарскаго
ѿѿк(720)лето до лѣто(1370)
лето лѣт (32) цра преиши
болгарскыи цари ѿ на иѣкой се
места и . . .

Л. 62*, 1* редъ, слѣдъ краѣъ отгорѣ прибавено сетнѣ
съ друго мастило сѣмъ.

Л. 62*, 9* редъ, естъ залчено и отгорѣ сетнѣ съ друго
мастило прибавено билъ на пети соборъ.

Л. 63*, 11* редъ, надъ сви народи послѣ прибавено
съ друго мастило славѣнски.

Л. 63*, 13* редъ, надъ и некижни прибавено сетнѣ
съ друго мастило въ писане.

Л. 65*, послѣднѣ редъ, слѣдъ иѣкой прибавено сетнѣ
съ друго мастило мест . . .

Л. 65*, прѣдпослѣднѣ редъ, почитаю поправено въ
почитають ихъ.

Въ два случая съчинитель е оставилъ празно хѣсто
въ редовѣтъ, съ цѣлъ по-късно да намѣри въ своитѣ извори
нужнитѣ посочвания и да погыни недоизказаното. Тѣзи праз-
нини срѣщаме слѣдъ думата месеца . . . на л. 20* долу и
началото на слѣдния л. 21*, а сжко така и на л. 35*, 9* редъ,
дѣто между думитѣ црѣстввалъ . . . лѣта е оставено празно-
мѣсто за числото на годинитѣ. Тѣзи случаи говорятъ за ръ-
кописъ-черновка. Сбирцината на разновиднитѣ листовѣ, които
съставлятъ рукописа, сжко така свѣдочать за неговия чер-
новни характеръ.

3. Колебанията въ правописа. Паисий вече самъ се
изповѣдва, че не учили граматика, че не обръщаль внимание
на наредбата на думитѣ и употребата на буквитѣ. И на-

Михаилъ втори по Стославна
дръстввалъ. Лѣт (32) црѣь А-
лександър по Михаила дрътво-
валъ. Лѣт (33) црѣь Иоанъ Шши-
манъ по Александра оца свое-
го дръстввалъ и тои последний
црѣь болгарски билъ ѿ Тако ѿ
Асѣна вѣликаго прваго цра бол-
гарскаго ѿ лѣто гдѣиѣѣѣѣ(720)
до цра Шшимана последнаго
и до лѣто лѣто(1370) преи-
шили лѣт (33) црѣе болгарскыи . . .
В некои цркви и манастири . . .

шнать рукописъ въ това отношение напълно подсѣща Пан-
сиевата неумѣлостъ. Правописната прѣстота личи въ всѣки
редъ дори и засѣга буквитѣ, надреднитѣ знакове, ударенията
и прѣпинателнитѣ знакове. Това показва, че рукописъте е
още черновка, не минала подъ рѣката на иѣкой прѣписвачъ-
граматикъ, който да ѿ прѣдаде по-голяма правописна ус-
тановеностъ, както туй съзнаваме въ всички повнати прѣписи отъ
Пансиевата история. Тамъ, дѣто Паисий е прѣдавалъ направо
своитѣ лични мисли, тамъ забвѣляваме най-непридирчивъ
правописъ и прѣстота. Такъво е напр. Прѣдсловнието къмъ бъл-
гарскитѣ четци, стр. 5 сл. Тамъ не виждаме никакви ударения,
а отъ надреднитѣ знакове най-често се употрѣбыва безцѣлно
само една точка надъ и (и); прѣпинателни знакове нѣма, а
тукъ-тамъ се мѣрка по иѣкой точка между отдѣлнитѣ думи,
и тъкмо тамъ, дѣто би имало нужда отъ такъвѣ бѣльѣтъ, той
липиса съвсѣмъ. На други мѣста, дѣто авторъте е ималъ подъ-
рѣва писани извори, вливалъ се е кога повече, кога по-малко
отъ правописа на съотвѣтния текстъ. Така, при главата Пѣлаза
ѿ истѣриѣ, дѣто Паисий сравнително по-точно се е държалъ
о своя изворъ (Барони), тамъ и рукописъте прѣдставя не само-
извѣстна послѣдователностъ, но дори и грамотностъ: по-пра-
вилна употрѣба на ѣ, на ѣ, на ударения и др. Естествено,
че и сикътъ тамъ не е Палеисънъ. Но се си личи граматич-
ческото неумѣние на прѣписвача и невъзможността му да
прѣпише рабски единъ текстъ.

Въ Барония, т. I, л. а*:

Вѣдѣние прѣдѣбывши въ
мирѣ сѣмъ вещей и дѣланъи, жи-
вѣщамъ на землѣ не токмо
полѣзно, но сжко потребно
ѣсть, (любомѣдрый и право-
славный читателю.) ѿ сего бо
премѣдростно и добродѣтели
ѣки иѣкими дрѣвними сокро-
вищи, на сѣлѣ Собрѣтеными,
всѣмъ Сбогатитиса можеть: ѿ
безѣмѣ и всѣхъ злодѣланъи, и
ѣдиномо чини и вѣраствѣ при-

Въ Палеисева рукописъ:

Вѣдѣние прѣдѣ бѣвъщ(и)хъ
въ мирѣ сѣмъ вещей и дѣланъи,
живѣщамъ на землѣ не токмо
полѣзно но и сжко потребно
ѣсть. любомѣдрый читателю.
аще навѣнши сѣхъ често про-
читовати Сбогатити се рази-
момъ, и не бѣдешъ вѣсма не-
исѣсенъ. и млѣдѣтъ дѣтемъ и
прѣпростѣмъ чловѣкомъ, безѣт-
вѣтенъ . егда по сдѣлаво выпро-
ситъ тѣ . ѿ прѣдѣбывшихъ въ

лични, во всѣ вѣки и роди невидими, аки обветшавшихъ хдѣйшихъ вещей, и многими лѣты согнившихъ и восмердѣвшихъ оуметовъ б-вративса возгнѣшѣса.

Невѣждоу весьма неспоконимъ, и младѣмъ дѣтице, икогдаже в' совершѣнный раземъ и вбѣрасть прихлѣдѣющъ пребываетъ той, иже с' немалымъ стыдѣмъ своимъ ничтѣ вѣдаеть ѿ вещей и дѣлѣхъ прѣжде егѣ содѣяныхъ. Ѽкѣдѣ же видѣше сѣхъ възможеть списати; аще не бѣ тѣхъ, иже истѣрѣо, сѣсть глѣвна мира сегѣ писана, и недолгое время поживше, (никомъ бо дароваса долго жити,) на долгое время писанѣ ѿ сѣ остѣвшина на; Сами собою оумдрити са немѣжемъ: врати бо дѣи житѣ нашего сѣтъ на землѣ... Ѽченѣна оубо дрѣвнихъ лѣтописанѣи, и бѣ чуждаго исѣвства, свѣдѣсть лѣтъ нашихъ к' стажию разма наполнѣти повзжѣдемса.

4. Черновката, чистиятъ Писанецъ екземпларъ и прѣписитѣ отъ него. Зографскиятъ ракописъ, ако не бѣше черновка, а прѣписъ, не щѣбе да прави толкова отклонѣние отъ другѣхъ прѣписи на Славнобългарската история, които помежду си се сходятъ изобщо и сочатъ своя общъ изворъ, различенъ въ извѣстни мѣста отъ черновката. Тѣзи различия произтичатъ отъ естество на чистия Писанецъ екземпларъ, дѣто граматикъ-прѣписвачъ, едно съ знаннето на Писаня, друго може би самовольно, е повзгладилъ нѣкои изрази на черновката. Ето защо оправкигъ, внесени въ чистия Писанецъ,

прѣковнаа дѣлѣна и прѣвѣ истѣрѣи, и с' не малѣмъ стѣдѣмъ бѣдѣши . егда бѣ сѣхъ нѣчтоже възмѣвѣши, бѣтѣвѣватѣгѣ.

Ѽкѣдѣ же видѣшиа сѣхъ възможѣши, списати . аще не бѣ сѣхъ , иже дѣлѣна мира сегѣ писана . и не длѣго время поживше . никомъ бо дароваса . долго житѣ . на долгое время писанна ѿ сѣ остѣвшина (Самѣ собою , оумдритѣ се на землѣ . бѣ четенѣна оубо дрѣвнихъ лѣтописанѣи . и бѣ чуждаго исѣвства , свѣдѣсть лѣтъ нашихъ , ка стезажѣноу разема . наплатнѣти понзжѣдем се .

снѣтъ екземпларъ се повтарятъ въ прѣписитѣ, а не се пострѣчатъ само съ съотвѣтнитѣ мѣста въ черновката. Любопытно е, дѣто нѣкои нечетливо написани думи въ черновката сѣ били криво прѣдѣдени чрѣзъ чистия Писанецъ екземпларъ въ всичкѣхъ по-пататъшнихъ прѣписи. Така напр. на л. 4^е въ черновката на Писаня четемъ: падѣша погибѣша йсчѣзоша т. е. сжѣтитѣ думи, които срѣщаме и въ Писаненя изворъ, въ Барония л. в^е: падѣша, погибѣша, йсчѣзоша. Въ всички обаче прѣписи на Славнобългарската история вториятъ глаголъ (погибѣша) липсва, защото той е билъ пропуснатъ въ чистия екземпларъ на Писаня, отѣдѣ сѣ ставали прѣписитѣ. На л. 44^е неясно написаната дума въ оригинала новина, въ израза бѣ нѣхъ вадатъ новина, поради криво прочтѣне, чрѣзъ чистия Писанецъ екземпларъ минава въ всички прѣписи като безсмислица: но весьма въ Самоковския прѣписъ или весьма въ Котленския и т. н. На л. 45^е добавената отсетнѣ дума третѣ назъ Іоанъ Асѣвъ, е отмѣстена криво, та въ прѣписитѣ стои Третѣ Іоанъ* Асѣвъ (Сам. пр.) или Третѣи Іоанъ* Асѣвъ (Кот. пр.) им. Іоанъ Асѣвъ третѣ. На л. 46^е залпчената думаца бидеки зачетена като но, провзглѣла безсмислица, която се повтара въ всички прѣписи. Самоковскиятъ прѣписвачъ удовилъ правия смисълъ, та прѣправилъ фразата:

Черновка:	Котленския прѣп.	Самоковския прѣп.
/// Царъ грѣцскѣи изинѣлъ с' войска грѣцескаа по лзавѣтъ сѣи...	Но црѣ грѣче- ски йшѣлъ с' войска грѣцескаа, по лзуавѣ- тъ сѣи...	Но Андронѣвъ лзавѣтъ сѣи йшѣлъ со своѣи войскѣ грѣ- цескою...

На л. 61^е въ чистия Писанецъ екземпларъ като се прѣписало криво два лѣти м' за числото на буквитѣ, получила се стѣга Курѣлъ м' (40) дѣи и' извадилъ л'и' (38) слова, а въ прѣписитѣ и на дѣтѣ мѣста м (40). Въ Храбовото сказанѣе, което е било познато на Писаня, стои въ случая л'и', както е въ черновката. Особено поучителна за нашата теза е грѣшката направена въ прѣписитѣ съ цифрата дѣи (950) на л. 62^е. То е въ израза: Баронѣа листъ дѣи (950). Пака въ лѣто бѣмѣ (845) Мургаонъ... Довато всички прѣписи, водени отъ чистия Писанецъ екземпларъ, за тази цифра даватъ дѣи (908),

Черновка на Писневъ :	Котлевския архивъ :	Самоевския архивъ :	Ташковския архивъ :
I. 34 ^а : просторе ѣ истоци на мѣстостини.	просторе на мѣстостина.	сѣщо	сѣщо
I. 34 ^б : такова благочестие ѣ жаро сѣло въ Болгарію въ време благочестиваго ѣ славнаго кра Асѣна.	таково бл'гочестіе сѣ-мазъ въ Болгарію въ време бл'гочестиваго краи Асѣна.	сѣщо	сѣщо
I. 35 ^а : царствовалъ . . . дѣта.	(на кравето мѣсто за числото прибавено 50)	сѣщо	сѣщо
I. 35 ^б : Петръ . . . петъ лета пр'ствовалъ по Асѣна.	Петръ три дѣта пр'ствовалъ по Асѣна.	сѣщо	сѣщо
I. 38 ^а : во мѣст Марію своею братаницѣ.	въ мѣст своѣмъ братаницѣ.	както К.	
I. 39 ^а : Симеонъ Немажъ прѣв.	Немажъ, нареченіи Сумеишъ, перѣи.	сѣщо	сѣщо
I. 39 ^б : билъ ѣ рода латинска а не срѣбна ѣ Ливіана латинна свое племе срѣбни краи а мѣст нимаѣ ѣ вѣи краи ѣ царѣ.	не билъ ѣ рода срѣбска, но ѣ рода латинска, ѣ племе краи Ливіана мѣстена; тако ѣ латинъ латини свое племе, ѣ мѣст нимаѣ ѣ дрѣги краѣства.	сѣщо	сѣщо
I. 39 ^в : а изгнаѣ егѣ братъ егѣ Владиславъ.	ѣ изгнаѣ егѣ Владиславъ.	сѣщо	сѣщо
I. 43 ^а : Казимарна дѣца Бурѣ деснота.	Казимарна, дѣца деснота.	сѣщо	сѣщо
I. 43 ^б : де е кой ѣ нѣхъ.	дѣца кой ѣ нѣхъ.	сѣщо	сѣщо
I. 47 ^а : великиа тѣрѣхъ оу краѣни.	великиа оу тѣрѣхъ на Краѣни.	сѣщо	сѣщо
I. 51 ^а : не краѣ ѣксосно шамалѣ книѣ.	не билъ ѣксосни шамалѣ книѣ.	както К.	
I. 52 ^а : много цр'ства а краѣства.	много цр'ства.	сѣщо	сѣщо
I. 52 ^б : де що хотѣлъ похмѣлѣ ѣ прѣи а начѣни.	дѣщо хотѣлъ; ѣ прѣви начѣни.	сѣщо	сѣщо
I. 52 ^в : начѣни много ѣ чѣнѣ ѣ сѣдѣ христѣанскѣ.	начѣни ѣ чѣнѣ хр'тѣанскѣ.	сѣщо	сѣщо
I. 52 ^г : похмѣни безъ сѣдѣнѣ.)	похмѣни безъ сѣдѣнѣ.	сѣщо	сѣщо
I. 53 ^а : Свѣтовитъ по Сабѣна а Телѣвѣ пр'ствовалъ.	Свѣтовитъ по Сабѣна пр'ствовалъ.	сѣщо	сѣщо

9 Судно = садене. Принсчатѣ не разбрали диалектичната дума судно.

Черновка на Писневъ :	Котлевския архивъ :	Самоевския архивъ :	Ташковския архивъ :
I. 53 ^а : Се рекохомъ за болгарѣ а при ѣхъ ѣ грѣдъ ало са неперестана брашъ имѣалъ грѣдъ ѣ болгарѣ.	Рекохомъ за болгарѣ ѣ при ѣхъ; ѣ грѣди ѣ болгарѣ.	сѣщо	сѣщо
I. 61 ^а : востѣ се сѣмъ Курѣдъ м (40) дѣи ѣ владѣдѣ лю (35) слова.	востѣ се сѣи Курѣдъ, м (40), дѣи ѣ владѣдѣ, м (40), слова.	сѣщо	сѣщо
I. 63 ^а : некои ч рѣсанѣи ѣ ѣ срѣбе немачѣи пононосатъ ѣ рѣсанѣи се болгаромъ.	некои ѣ нѣмъ рѣсанѣи се болгаромъ.	сѣщо	сѣщо

5. Зюграфскиятъ рѣкописъ-черновка, сравненъ съ познатитѣ рѣписи на Писневата история, явно спазва най-вече говорни особености, присѣщи на припадкитѣ краѣнца, отдѣто е билъ и Писневъ. Срв. стр. XX. Довато Котлевскиятъ рѣписъ напр. носи нѣкои особености на източното нарѣчие въ вокализма или въ ударенията на думитѣ; довато Самоковскиятъ рѣписъ се влине отъ црковно-славѣнска фонетика, както е случатъ и при Топшовецѣвия рѣписъ и пр., само Зюграфскиятъ рѣкописъ, повече отъ другитѣ, е спазилъ сѣди отъ самоговско-дуиншия диалектъ на автора. Въ него сравнително личатъ и повече сѣрбизми и по-малко русизми.

6. Находката на рѣкописа, който ни занимава, именно въ Зюграфския монастырь, тамъ, дѣто е билъ довършена Славѣнобългарската история, говори сѣщо така въ полза на това, че този рѣкописъ е черновката. Чистиятъ текстъ на историята е билъ занесенъ отъ Писневъ изъ България и едва ли е билъ възвѣрнатъ въ Зографъ.

Зюграфскиятъ рѣкописъ, като черновка на Славѣнобългарската история, неподождена на случайнитѣ промѣни, внесенъ отъ граматика-рѣписвачъ, естествено стои по-близо до Писневъ. Само въ тази черновка сѣ отразени най-добрѣ писателскитѣ похвати на автора, неговиятъ край, правописъ и диалектични особености отъ родния му краи.

V.

Библиография.

Тукъ посочвамъ всички познати менъ ръкописи, издания, статии и бѣлѣжки, които засѣгатъ Паисия и неговата Славѣнобългарска история. Събраното изреждамъ хронологически, за да се види какъ се е ширило Паисиевото дѣло и какъ е растъло по години интересътъ къмъ неговото проучване и освѣтление въ книжнината. Ръкописитѣ и приравнитѣ на Славѣнобългарската история именувамъ по мѣстата, дѣто сж били тѣ писани или дѣто сж били намѣрени. Така ще се досѣщаме по-лесно и за срѣдищата изъ Българската земя, въ които сж свѣтѣли лачитѣ на Паисиевия огънь за народно свѣтаване. Само нѣкои безвѣстни ръкописи, за които липсваха данни, нарекохъ по мѣстото, дѣто тѣ се нахождатъ сега или по лицето, което ги е обявилъ.

Ръкописи:

- 1762 г. — Паисий йеромонахъ, Славѣнобългарска история. Пейниятъ първообразъ се пазѣ въ Зографската ръкописна сбирка, Св.-гора. Тукъ се издава за първи пътъ.
- 1765 г. — Котленски ръкописъ. Направенъ по оригинала отъ поизъ Стойко Владиславовъ въ Котелъ прѣзъ 1765 г. За него най-първо се помена въ Български вѣстникъ 1859 г. II часть, кн. I, стр. 540—541, въ забѣлжката. Г. Крушевичъ извѣсти за сѣдия ръкописъ и въ Читалище 1871 г., кн. XI, стр. 335—337. Сега се пазѣ въ ръкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 368.
- 1771 г. — Самоковски ръкописъ. Направенъ отъ поизъ Алексий Велковичъ Поповичъ въ Самоковъ прѣзъ 1771 г. Пазѣ се въ ръкописната сбирка на Св. Синодъ на Българската църква въ София.

1772 г. — Ришки ръкописъ. Направенъ въ Риля по Самоковския ръкописъ. Пазѣ се между книгитѣ на проф. М. Дриновъ, сега притежание на Българската народна библиотека въ София.

Рѣзъи

- 1772 г. — Жеравиенски ръкописъ. Намѣренъ въ Жеравна прѣзъ 1838 г. и изпратенъ Априлову въ Одеса. Отъ Априлова останалъ у А. И. Маркевичъ, членъ на Одеското дружество за история и старина, а отъ него миналъ у И. И. Курись, членъ на сѣщото дружество. (Срв. Лавровъ въ Труды восьмого арх. съѣзда въ Москвѣ II т., 250; въ второ издание на Паисия отъ Лонгинаевъ, стр. 54).
- 1783 г. — Кованалѣшки ръкописъ. Писанъ отъ поизъ Стояна въ с. Кованалѣкъ (Търновско) прѣзъ 1783 г. (Срв. А. Теодоровъ, Пеп. LVIII 663). Сега се пазѣ въ ръкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 369.
- 1784 г. — Еленски ръкописъ. Писанъ отъ Дойно граматикъ въ с. Елена прѣзъ 1784 г. Сега се пазѣ въ ръкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 370.
- 1785 г. — Зографска българска история (Исторія в' краткъ ѡ болгарословенскомъ народѣ). Това е неизвестенъ компилиционенъ трудъ по българската история, възникналъ около врѣмето, отъ когато е и Паисиевиятъ трудъ. Ръкописътъ е пренесъ прѣзъ 1785 г. въ паралелна Св. Амосоди до Зографския манастиръ въ Св.-гора. За него прѣзъ оповѣсти Г. Раковски въ Българска старина 1863, стр. 200 сл., сѣсти го издаде С. Аргировъ въ Пеп. LXVIII и Нор. Ивановъ въ Български старина изъ Македония 1908, стр. 159—174, съ архивни бѣлѣжки за неговото по-нататъшно проучване.
- 1792 г. — Спиридонъ Йеросхимонахъ, 'Исторія в' краткъ ѡ българскомъ народѣ славѣнскомъ. Пазѣ се въ Императорската Публична библиотека въ Петербургъ подъ знакъ Q. IV, № 333. Бѣлѣжка за нея даде В. Н. Златарски, Къмъ въпроса за тѣя нареченитѣ приправки на Паисиевата история, Пеп. LIX, 730 сл., а сѣсти прѣзъ 1900 г. я и издаде. Вж. по-долу.
- 1809 г. — Русенски ръкописъ. Писанъ въ Русе отъ хиландарския проигумень йеромонахъ Пантелеймонъ прѣзъ 1809 г. Пазѣ се въ библиотеката на Хиландарския манастиръ, № 444.
- 1819 г. — Ръкописъ на Спиридоновата българска история. Направенъ отъ Петко поизъ Манайфовъ прѣзъ 1819 г., изброенъ въ Габрово. Пазѣ се въ библиотеката на Априловската гимназия въ Габрово. Бѣлѣжка за него даде В. Н. Златарски въ прѣдговора къмъ изданието на Спиридоновата история, стр. LI—LII.

1820 г. — Хилендарски прѣписъ, наричанъ Царственникъ. Направенъ на 9 ноемри 1820 г. и се назъвъ прѣкога въ Хилендаръ. За него узнаваме отъ една бѣлѣжка къмъ Башкюския прѣписъ, който билъ направенъ по „Хилендарския царственникъ.“ Сега неизвестно дѣ се намира.

Начало
XIX в. — Карловецки прѣписъ. Прѣзъ 1912 г. го видѣхъ въ Патриаршеската библиотека въ Ср. Карлови. Въ надслова прилича на Чехларовския прѣписъ. Въ Карловецкия прѣписъ между друго четемъ: . . . нареждѣно некоторимъ Папиемъ Иеромонахомъ Хилендарскомъ, сѣе же ѣ ѿ драгихъ повѣствованіи достовѣрнихъ на поазъ родъ бѣгарскимъ вѣлго, аѣтѣ: — Въ еника личатъ иточнѣобългарими.

Начало
XIX в. — Понъ Йоанова прѣправка. На първия листъ стоить бѣлѣжка, писана отъ двѣ различни рацѣ, за двамата първи притежатели на прѣписа: 1) сѣа книга : на папа Йоанна 1830, 2) по сѣмъ данѣ бистъ въ л": г": 1853 прѣкоему монаху Давидъ Хилендарскому. Пази се въ рѣкописната сбирка на Етнографския музей въ София, № 583.

Начало
XIX в. — Пирдонска прѣправка. Споредъ проф. Б. Цоневъ (Описъ на рѣкописитъ и старопечатнитѣ книги на Народната библиотека въ София, 1910, стр. 416) ще да е прѣписана отъ пирдонския даскалъ Теодора. Сега въ рѣкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 374. Може би таа прѣправка да е сѣщата, що видѣхъ М. Ивановъ между книгитѣ на хаджи Ивана въ Пирдонъ. (Срв. Сборникъ за нар. ум., наука и книжнина, VI, 84 забѣлѣжка).

1828 г. — Солотска прѣправка. Писана отъ клисурена Иеромонахъ Пангелеймовъ въ Солотския манастиръ прѣзъ 1828 г. За нея се извѣсти въ Български книжици, 1859 г. II часть, стр. 540 въ забѣлѣжка.

1830 г. — Първа Змѣвска прѣправка. Писана отъ понъ Йоанкиа Петковичъ въ с. Змѣво (Дервентъ, Старозагорско) прѣзъ 1830 г. Сега изгубена. (Срв. В. Н. Златарски, къмъ въпроса и пр. Печ. LIX, 727, 749).

1831 г. — Втора Змѣвска прѣправка. Писана отъ учителя монаха Харитона прѣзъ януари 1831 г. въ с. Змѣво (Дервентъ, Старозагорско). Сега притежание на П. А. Начовъ. (Срв. отъ сѣщия, Забѣлѣжка за Пансневата истори, Печ. XLVI; В. Н. Златарски, къмъ въпроса и пр., Печ. LIX, 749).

1831 г. — Чирпанска прѣправка, по-рано наричана Геровска. Писана съ заглавето на монаха Харитона, учителъ въ Чирпанъ, сѣщиятъ който прѣписана втората

Змѣвска прѣправка. (Срв. Ламанскій въ ЖМНП, 1869 г. септемврийска книга; М. Дриновъ, Вранско Периодическо списание IV). Принадлежи на наследникитѣ на Найдѣвъ Герова.

Най-късно

1831 г. — Русенски царственникъ. За него поменана Велединъ (Сборникъ за Народни умотворениа, наука и книжнина, I, 178), че се намиралъ въ логотета на Русенския владика. Може би да е сѣщиятъ Хилендарски царственникъ отъ 1820 г.

1832 г. — Харитоновска прѣправка. Писана отъ Харитонъ монахъ на 10 януари 1832 г. неизвестно дѣ. Харитонъ ще е сѣщиятъ прѣписвачъ на втората Змѣвска прѣправка и на Чирпанската. Липсать четири листа, 79—82, които съдържатъ частта за славянскитѣ учители Кирила и Методия. За нея се извѣсти въ Църковенъ вѣстникъ отъ 12 май 1912 г.

Най-късно

1836 г. — Дрѣновска прѣправка. Прѣзъ 1836 г. се нахождала въ даскалъ Георги отъ Дрѣново и била назначена за учебникъ на по-малкитѣ ученици. (Срв. Славейковъ въ Фотинювиа вѣблестъ сборникъ, 88).

Най-късно

1837 г. — Дрѣновския прѣписъ, наричанъ Царственникъ Прѣди 1837 г. се нахождалъ въ Дрѣновския манастиръ Св. Архангели. По него билъ направенъ Зотовскитѣ прѣписъ. (Срв. П. А. Лавровъ въ Трудъ восьмого арх. създа, II т., стр. 250; В. Н. Златарски, Къмъ въпроса и пр., Печ. LIX, 740 сл.).

1837 г. — Старозагорска прѣправка. При послѣдовнието е поставена дата 1837 г. и прииска за пѣтуването прѣзъ това врѣме на султани Махмуда II прѣзъ България. За мѣстото, дѣто е писана прѣправката (Стара-Загора) сочи бѣлѣжката за минаването на султана: „и прѣзъ Захрамина на май 10 день.“ Рѣкописитѣ билъ намѣренъ въ Стара-Загора и се пази въ библиотеката на тамкашната Дѣвическа гимназия. (Срв. Отчетъ за Старозагорската Дѣвическа гимназия за год. 1896/97, стр. 135).

1837 г. — Зотовски прѣписъ. Направенъ по Дрѣновския царственникъ отъ учителя Стефанъ понъ Зотовъ и ученицитѣ му прѣзъ 1837 г. по порѣзка на Априлова. Сега неизвестно дѣ се намира. (Срв. В. Н. Златарски, Къмъ въпроса и пр., Печ. LIX, 740 сл.).

1838 г. — Велединовски прѣписъ. Направенъ по Зотовския за Венеция прѣзъ 1838 г., 20 яни. Пази се въ Румянцовския музей въ Москва, № 1022. (Срв. П. А. Лавровъ

- въ Труды восьмого арх. съѣзда въ Москвѣ, II т., стр. 250; В. Н. Златарски, Къмъ въпроса и пр., Пеп. LIX, 741 сл.).
- Сѣкъ**
1839 г. — Григоровичева прѣправка на Паисиевата история. Намѣрана отъ В. Григоровича и се нази въ рѣкописната сбирка останала отъ скици, № 1731. (Срв. П. А. Лавровъ, Труды восьмого археол. съѣзда въ Москвѣ, II т., стр. 252—263. Лавровъ описна прѣправката и дава извадки отъ нея).
- 1830—40 г. — Топковичевъ прѣписъ. Донесенъ отъ Св-гора на Стефана Топковичъ въ Одеса. Издаванъ два пѣти отъ Лонгинова, прѣзъ 1885 г. и 1893 г.; прѣиздадена отъ М. Москва по първото Лонгиново издание и отъ А. Теодорова по второто. Сега се нази въ библиотеката на Калояферското читалище.
- Около**
1840 г. — Хилендарска прѣправка. Озаглавена е: История и царствѣ болгарское. Сега се нази въ Хилендарската библиотека, № 498. Въ своята дѣлосип изрежда събитията станали току прѣди 1840 г.
- 1842 г. — Башкѣйски прѣписъ. Правенъ по нѣкой Хилендарски царственникъ отъ 1820 г. отъ славенца по въ Васили Маноловъ въ с. Башкѣй (Киреово), Бесарабия, прѣзъ 1841—1842 г. Сега се намира въ рѣкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 375.
- 1842 г. — Втора Старозагорска (Фотиновска) прѣправка. За нея съобщава Славейковъ въ Фотиновия юбилейен сборникъ, стр. 87, 87.
- 1842 г. — Първи Търновски прѣписъ. Правенъ отъ П. Р. Славейковъ и Хр. Драгановъ въ Търново прѣзъ 1842 г. Сега се нази въ рѣкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 371.
- 1842 г. — Втори Търновски прѣписъ. Правенъ отъ П. Р. Славейковъ и Хр. Драгановъ въ Търново прѣзъ 1842 г. Нази се въ рѣкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 372.
- 1842 г. — Свищовска прѣправка. Писана отъ Василь Стапковичъ въ Свищовъ прѣзъ 1842 г. Сега е притежание на проф. Г. Давидовъ. (Срв. бѣлѣжка за нея у В. Н. Златарски, Къмъ въпроса и пр., Пеп. LIX, 727 сл.).
- 1843 г. — Горнетурченски прѣписъ, наричанъ Царственникъ. Правенъ отъ даскалъ Драгия въ с. Мурадъ-бейкѣй (Горнитъ турчета) прѣзъ 1843 г. Намира се въ Етнографския музей въ София, рѣкописна сбирка, № 717.

- 1845 г. — Трети Търновски прѣписъ. Правенъ отъ Т. Шинковъ въ Търново прѣзъ 1845 г. Нази се въ рѣкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 376.
- XIX в. — Чехларовски прѣписъ. Намѣренъ въ Търново отъ Н. Чехларовъ, членъ отъ Софийския апелативенъ съдъ. Нази се въ рѣкописната сбирка на Българската народна библиотека въ София, № 373.
- XIX в. — Московъ откъселекъ. Съдържа 8 листа отъ края на Паисиевата история, именно за славянскитъ учители Кирила и Методия и за Българскитъ светици. Откъселекъ прѣдставя часть отъ прѣписъ на Паисия. Нази се у М. Московъ въ Търново.
- XIX в.? — Бодянски прѣписъ. М. Дриновъ го видѣлъ у О. М. Бодянки въ Москва. Съдържалъ дѣѣ глави отъ Паисиевата история. (Срв. Брисп. 1871 г., кн. IV, 6).
- XIX в.? — Македонска прѣправка. Намѣрена отъ Гилфердинга въ Македония. Јамански я уподобява на другъ Гилфердинговъ рѣкописъ, сѣко намѣренъ въ Македония, и за който по-сетнѣ се знаа, че е Спридионовата история. (Срв. ЖМНИИ. отъ 1869 г., часть CXLV и в. Голосъ отъ 1869 г., брой 69).

Издания, статии и бѣлѣжки:

- 1844 г. — Христати Павловичъ Дупичанинъ напечатал анонимно въ Буда-Пеща прѣзъ 1844 г. една прѣправка на Паисиевата история подъ надсловъ: Царственникъ или история болгарская, които учи отъ гдѣ са Болгаре произишли, како са крадеествовали, како же царествовали и како царство свое погубили и подъ иго подпаднали, изъ Мавробира Латинскаго, Барония, Иоанна Зонара, Буефира Французскаго, Теофана Греческаго, светаго Ефтимия Терновскаго, светаго Димитрия Ростовскаго и другихъ дѣлосипцевъ собрана. Издание первое. *Bolgarische Geschichte*. У Будиму. Писмениы Кр. Свучилиштина Пещанскогъ, стр. 88. За състава на този Царственникъ писа В. Н. Златарски въ Училищевъ прѣгледъ, год. XI, 678—693.
- 1852 г. — В. Григоровичъ, Статия касавишия дренний словянскаго языка. Казань 1852. На стр. 62 има бѣлѣжка за Паисия, за когото се казва, че билъ написалъ нѣкъ срѣдъта на XVIII в. кратка българска история. Григоровичъ дава дѣѣ каси извадки отъ историята, една за Седмочисленничитъ, друга отъ послѣдството. Григоровичъ прибавя, че историята на Паисия се нахождала въ рѣкописи, отъ които поменавя еднитъ у Априлова.

- 1859 г. — Български книжици, часть II, кн. I, стр. 540—541. Помѣстена е бѣлѣжка за Котленския прѣписъ на Паисиевата история.
- 1860 г. — Г. С. Раковски, Няколко рѣчи о Асѣно първому и пр. У Бѣлградъ 1860. На стр. 20—21 авторътъ печата извадки отъ Жеравешкия прѣписъ; а на стр. 42 дава извадки отъ Царственика на Хр. Павловичъ, безъ да подозира връзката му съ Паисиевата история. На стр. 44—47 дава пакъ извадки отъ бѣлѣжкитѣ на четитѣ на самцата история.
- 1865 г. — Г. С. Раковски, Българска старина. Букурещъ 1865. На стр. 200—202 Раковски поменава за така нареченитѣ Царственици (български истории) и дава извадки отъ Спиридоновата българска история.
- 1869 г. — А. Гилъфердингъ, Празднованіе тысячелѣтія кончини св. Кирила и Меодія, 14^{то} феврала. (Срв. в. Голосъ бр. 69, 10 мартъ). Авторътъ говори за една българска история (Спиридоновата) и дава извадки отъ нея.
- 1869 г. — В. Ламанскій, Болгарская словесность XVIII вѣка. ЖМНП, часть СХLV, 107—123. Ламанскій описва Чирпанската приправка на Паисия отъ 1831 г. и прави дълги извадки изъ нея.
- 1869 г. — М. Дриновъ, Изводъ изъ една новонайдена Българска лѣтопись. (Срв. Исторически прегледъ на българската държавна отъ М. Дриновъ, 1869, стр. 184—186). Изводътъ, който прави Дриновъ, е отъ Спиридоновата българска история, смѣтана тогава отъ Гилъфердинга като прѣписъ отъ старинска лѣтопись.
- 1871 г. — Е. Голубинскій, Краткій очеркъ истории православныхъ церквей и пр. Москва 1871. На стр. 709—710 авторътъ поменава за българския историкъ и за прѣписитѣ отъ историята му, като напр. Венелиновскитѣ и др.
- 1871 г. — М. Дриновъ, Отецъ Паисій, неговото време, неговата история и ученитѣ му (Периодическо списание, Брадско, кн. IV, 3—26). Това е първа основна статія за Паисия и неговото дѣло.
- 1871 г. — Читалище, I год. кн. XI, стр. 335—337. Гавриэль Бръстевичъ дава покрай друго извадка за Търновската патриаршия отъ Котленския прѣписъ на Паисия.
- 1871 г. — Периодическо списание (Брадско), кн. III, 30—30. Въ статіята Жьлѣтописаніе авторътъ (В. Друмевъ) дава кѣси бѣлѣжки за Паисия и кратки извадки отъ историята му.
- 1875—1876 г. — (Д. Каравеловъ), Соколъ. Сборникъ отъ разни списания за прочитане. Книга I. Букурещъ 1875 г.,

- стр. 175—158. На посоченитѣ страници се дава извадка отъ прѣдисловнето на Паисиевата история.
- 1876 г. — В. Макушевъ въ рецензіята си на Иречковата Българска история, въ ЖМНП, часть СХСVII, стр. 103, поменава за прѣдполагаемата Търновска лѣтопись и за Паисия.
- 1882 г. — Ив. Вазовъ, Паисій (въ сборката стихове Поля и гори, Пловдивъ, 1884 г. стр. 119—122).
- 1885 г. — Ив. Вазовъ, Срѣдъ Атонъ (стихотворение въ сл. Зора, Пловдивъ, I кн., стр. 29).
- 1885 г. — А. В. Лонгиниовъ, История Славено-болгарская о народахъ и о царѣхъ и святыхъ болгарскихъ и о вѣсѣхъ дѣлїи и бытїи болгарская. Собрано и нареждено Паисіемъ-иеромонахомъ бывшаго во Святой гори Афонскїи отъ епархїи Самоковскїи. Во лѣто 1762, на пользу роду болгарскому. Изд. А. В. Лонгиниовымъ по списку, принадлежащему потомственному почетному гражданину Н. С. Топковичу. Люблинъ-1885, стр. 80.
- 1886 г. — М. Дриновъ, Още нѣколко бѣлѣжки за Паисия и за неговата история (Ист. XIX—XX, 134—145).
- 1887 г. — Ofefcöff, La Macédoine au point de vue ethnographique, historique et philologique. Philippopol 1887, стр. 66—70.
- 1890 г. — Ив. Д. Шишмановъ, Паисій и Руссо. Ареген. (Денница, София, год. I, кн. 7 и 8, стр. 353—354).
- 1892 г. — По нашето народно свѣстяваніе. Отецъ Паисій (сп. Цѣлина, Пловдивъ, год. I, кн. 1, стр. 8—9).
- 1893 г. — Хр. Д. Христовъ, Значеніето на Паисия за нашето духовно и политическо възраждане. Ученическа бесѣда (Училищна сборка, Силистра, год. I, 1893, кн. 2, стр. 27—38).
- 1893 г. — С. Т., Иеромонахъ Паисій (Изворъ, Руссе, год. II, кн. 2, стр. 75—78).
- 1893 г. — М. Московъ, Историята на о. Паисия Хиландарскїи, издадена съ едно прѣдисловіе отъ учителя при В. Търновската Държавна реална Гимназія „Св. Кирилъ“ М. Московъ. Търново 1893, стр. XXI — 84.
- 1893 г. — А. В. Лонгиниовъ прѣиздаде оправено Паисиевата Славнобългарска история, пакъ по Топковичевия прѣписъ, въ XVI т., 1893 г., на Записки Императорскаго Одесскаго Общества истории и древностей; стр. на отдѣлїи отпечатътъ 54.
- 1894 г. — В. Цоневъ, Новобългарската писменость прѣди Паисіемъ (Български прѣгледъ, год. I, кн. VIII, 80—94).

- 1894 г. — Н. А. Начовъ, Забѣлка за Паисевата история (Псн. XLVI, 505—525). Дават се свѣдѣния за Търновския прѣписъ отъ 1845 г. (Пашковски) и за Втората Змбевска прѣправка отъ 1831 г.
- 1894 г. — Н. А. Начовъ, Притурка къмъ статията за Паисевата история (Псн. XLVI, 727—728).
- 1894 г. — И. Д. Шадмановъ, Н. А. Начовъ, Забѣлка за Паисевата история (Български прѣгледъ, год. II, кн. I, 104—110).
- 1894 г. — Ив. П. Славейковъ, Една страница отъ историята на нашето възраждане, или какъ нашитѣ бащи и дѣди работали за пробуждането на народътъ (Фотиновъ юбилеенъ сборникъ, стр. 85—90; за Паисевата история и нейни прѣписи стр. 86—90).
- 1895 г. — Н. А. Начовъ, Топковичови прѣписи на Паисевата история. Бѣлѣжка (Мисълъ, год. V, кн. 8, стр. 875). Кратко съобщение за подаряване на прѣписа на града Казанлъкъ.
- 1895 г. — П. А. Лавровъ, Одна изъ передѣлокъ исторіи Славяно-болгарской иеромонаха Паисія. Авторътъ разглежда Паисевата история, говори за пѣсокъ отъ изворитѣ, прѣписитѣ и прѣправитѣ и се спира на така наречената Григоровичева прѣправка, писана слѣдъ 1839 г. (Труды восьмага Археологическаго сѣзда въ Москвѣ, II т., 242—243).
- 1896 г. — А. Теодоровъ, Исторіята на о. Паисій Хилендарскій издадена отъ М. Московъ, 1893 г. Рецензия. (Български прѣгледъ, год. III, кн. II, 120—126).
- 1896 г. — Ст. П. Ивановъ, Остатъци отъ паметята на о. Паисій (в. Новиши, Цариградъ, 1896, брой 62).
- 1896 г. — А. Теодоровъ, Къмъ вѣститѣ за историята на о. Паисія Хилендарскій (Български прѣгледъ, год. III, кн. XI, стр. 147—150).
- 1898 г. — А. Теодоровъ, Котленскиятъ прѣписъ на Паисевата история (Български прѣгледъ, год. IV, кн. XII, стр. 163).
- 1898 г. — А. Теодоровъ, Трѣмъ на българската словесност. Свезка I. Паисі Хилендарскій. Исторія славеноболгарска 1762. Пловдивъ 1898. Въ тая свезка е напечатана Паисевата история по Топковичевия прѣписъ и то по изданieto (второ) на Лонгинова. Цѣленъ е уводътъ къмъ изданieto.
- 1899 г. — В. Н. Златарскій, Къмъ въпроса за тѣй нареченитѣ прѣправки на Паисевата история (Псн. LIX, 723—757).

- 1899 г. — А. Теодоровъ, Кованлъшкия прѣписъ отъ Паисія (Псн. LVIII, 663).
- 1900 г. — А. Теодоровъ, Кованлъшкиятъ прѣписъ отъ Паисія сирѣко Котленския и Топковичева (Псн. LXI, 144—148).
- 1900 г. — V. J. (agić), Ein Document zur Biographie des bulgarischen Historikers Pajusius aus dem Jahre 1761 (Archiv für slavische Philologie, XXII, 620—621). За това откритие съобщилъ В. Н. Златарскій въ Псн. LXII (1902), стр. 152—154.
- 1900 г. — В. Н. Златарскій, Исторія во-кратцѣ о болгарскомъ народѣ словенскомъ. Сочинилъ и списалъ въ лѣто 1792 Спиридономъ иеромонахомъ. София 1900, стр. LIII+124.
- 1901 г. — Д. Руварачи, Архимандритъ Јован Рајичъ. Ср. Карловици 1901. За Паисія на стр. 18—22.
- 1903 г. — А. П. Стойловъ, Прѣгледъ на славянскитѣ ръкописи въ Зографския манастиръ (Приложение на Църковенъ вѣстникъ, кн. VII—IX (1903), стр. 117—160. Срв. на стр. 121 бѣлѣжка за издадения въ тая книга текстъ, смѣтанъ тогава за „прѣписъ“ на Паисевата история).
- 1903 г. — М. Г. Попруженко, Очерки по исторіи возрожденія болгарскаго народа (ЖМНП, часть СССXLIX, стр. 327—346). Авторътъ разглежда историческитѣ трудове на възрождената българска литература, Паисевата история, Спиридоновата, тая на Зах. Княжески и др.
- 1906 г. — В. Н. Златарскій, Царственикътъ на Христати Павловичъ (Училищенъ прѣгледъ, год. IX, 678—693).
- 1906 г. — Н. Юнковъ-Владимиръ, Отецъ Паисій отъ Бѣлово? (в. Свободно слово отъ 8 мартъ 1906 г.).
- 1906 г. — П. Н. Даскаловъ, Дѣе и умрѣлъ о. Паисій (в. Софийска Вечерна поща отъ 3 декември 1906 и 12 май 1912 г.; в. Свободно слово отъ 9 май 1912; в. Юбилеенъ гласъ, въ Цариградъ, отъ 3 май 1912 г. и пр.).
- 1908 г. — Йор. Ивановъ, Български старини изъ Македония. София 1908. На стр. 175—159 е напечатана Зографската българска история по прѣписъ отъ 1785 г., а на стр. 175—159 се съобщава за новооткрития изробразъ на Паисевата история.
- 1908 г. — Б. Цоневъ, Хиляда години български езикъ (Лѣтописъ на българското книжовно дружество въ София, 1908, стр. 129—134).
- 1909 г. — Д. Гаврийски, Отецъ Паисій Хилендарскій. Петактна драматическа студия. Габрово 1909.
- 1910 г. — Боянъ Певевъ, Паисі Хилендарскій. Историколитературна студия (Псн. LXXI, 645—754).

- 1910 г. — Н. В. Ягичъ, История славянской филологии, Спб. 1910. За Паисия на стр. 439—440.
- 1912 г. — † Митрополитъ Теодосий, Нѣколко свѣдѣния за о. Паисия (в. Миръ отъ 8 априла 1912 г.; в. Софийска Вечерна почта отъ 11 май 1912).
1912. — Хр. Семерджиевъ, Редното мѣсто на Отца Паисия (в. Денъ 28 априла 1912 г.).
- 1912 г. — А. Байчевъ, Паметникъ за отца Паисия (в. Утро отъ 7 май 1912 г.).
- 1912 г. — Хр. Марковъ, Отецъ Паисий Хилендарски (Илюстрация Свѣтлина, 1912 г., кн. IV, 12—14).
- 1912 г. — Вел. Йордановъ, Историата на отецъ Паисий и нейното значение (Вългарска сборна, 1912 г., кн. V, 337—343).
- 1912 г. — Б. Цоневъ, Отъ коя книжовна школа е излизалъ Паисий Хилендарски (Славянски гласъ, 1912 г., кн. V—VI, 165—174).
- 1912 г. — А. П. Стоиловъ, Въ „тихата“ келия на Отца Паисия (Славянски гласъ, 1912 г., кн. V—VI, 175—177).
- 1912 г. — М. Шумналиевъ, Въ келията на отца Паисия (Славянски гласъ, 1912 г., кн. V—VI, 186—189)†
- 1912 г. — Юбилеенъ гласъ за прослава на Паисия Хилендарски. Вѣстникъ въ единъ брой, отпечатанъ въ Цариградъ на 3 май 1912 г., съ червено мастило, по случай 150 годишницата на Паисиевата история. Съдържа статии за Паисия и неговото дѣло, както и извадки изъ историата му.
- 1912 г. — С. Панаретовъ, Паисий и Качичъ-Миошачъ (Юбилеенъ гласъ и пр., 3 май 1912 г.).
- 1912 г. — Н. Врачевъ, Отецъ Паисий — дѣлото и личността (Юбилеенъ гласъ и пр., 3 май 1912 г.).
- 1912 г. — А. П. Стоиловъ, Прѣписи, прѣработки и първообразъ на „История славяно-болгарская“ отъ Паисия Хилендарски (Юбилеенъ гласъ и пр., 3 май 1912 г.).
- 1912 г. — Е. Спиространовъ, Между братята монаси. Разказъ (Юбилеенъ гласъ и пр., 3 май 1912 г.).
- 1912 г. — Д. Мариновъ, Спомени и легенди за Отца Паисия, задалени въ Св. Гора (Приложение на Църковенъ вѣстникъ XXI, 113—138).
- 1912 г. — Юбилеенъ брой на в. Софийска Вечерна почта отъ 11 май 1912 г., съ статии за Паисия.

- 1912 г. — Юбилеенъ брой на в. Денъ отъ 13 май 1912 г., съ статии за Паисия.
- 1912 г. — Д. Мишевъ, 150-годишницата на Паисиевата история (Църковенъ вѣстникъ, 12 май 1912 г., стр. 230—231).
- 1912 г. — В. Н. Златарски, Паисий и неговия прѣвъ ученикъ (Църковенъ вѣстникъ, 12 май 1912 г., стр. 238).
- 1912 г. — В. Узуновъ, Поменъ за о. Паисий. Сказка, държана въ Соф. Дух. Семинария на 11 май 1912 г. (Църковенъ вѣстникъ, 19 и 26 май 1912 г., стр. 247—249, 259—260).
- 1912 г. — И. Евтимий, Слѣдъ празненствата (Църковенъ вѣстникъ, 19 май 1912 г., стр. 247, 26 май 1912 г., стр. 258—259).
- 1912 г. — Ст. в. Георгиевъ, Паисий Хилендарски (Лѣтоустрой за 1912 година, Цариградъ, стр. 160—164).
- 1913 г. — Споменикъ Српске краљевске академије LI, 68—69. Тамъ е напечатано прѣпоръчителното писмо, съ което Паисий прѣвъ 1761 г. заминалъ отъ Хилендаръ за Карловици.

Отъ разни Бѣлѣжки за Паисия и за неговата история се срѣщатъ и въ общи съчинения и помагала по българска история, литература и пр., като напр. въ Иречковата История на българския народъ, въ Историата на славянскитѣ литератури отъ Пипина и Спасовича, въ Скерлицовата история на сръбската литература, въ историчитѣ на българската литература отъ Д. Мариновъ, М. Московъ, А. Теодоровъ, въ Курierenата История на славянскитѣ литератури, въ Соможоновата История на България, въ руския Енциклопедически словарь на Брокхауза и Ефрона, въ българския Енциклопедически рѣчникъ на Касарова, въ българскитѣ христоматии и др.

Вѣлѣжка за печатането на Славѣнобългарската история.

Като имахъ прѣвъ видъ научния характеръ на изданното, при печатането на Славѣнобългарската история запавихъ строго правописа на ръкописа. За основа взехъ гражданската азбука, като прибавихъ и всичкитѣ ония старински буквени бѣлѣзи, които е употребявалъ Паисий, като напр. у, з, оу вм. у, или ѡ, а вм. я, или о, ѿ, ѿ вм. о и др., на запашихъ и всичкитѣ надредни знакове, съкратителни, ударения и придихания. Главни букви, каквито Паисий не употребява, поставихъ, за яснота, при собствени имена, лични, географски и др. Прѣвнителят-

нитѣ знакове, които у Паисия нѣматъ своето истинско прѣд-
назначеніе, а се поставятъ главно за отдѣлане на дума отъ
дума (...), сящо така запазихъ. Само тамъ, дѣто теветъгъ
може да се подразбере двусмислено, поставяхъ точки и то въ
своби. За прѣгледность, равнихъ текста на цѣлини съ нови
редове; въ тая работа ме улесни и издаването на А. Теодоровъ.
При отдѣлане на заглавията на главитѣ — въ оригинала тѣ
сж писани съ обикновени малки букви и свързани съ текста —
се водѣхъ по прѣписитѣ отъ Паисия, въ които е прѣдана
техниката на чистия Паисиевъ екземпляръ. Тия заглавия и
началнитѣ имена на царетѣ и светцитѣ наредихъ, за отлика,
съ славянски букви. Първата глава озаглавихъ съ думи изва-
дени отъ самия текстъ — *Поѣзда ѿ истѣринъ*, а съ *Послѣслобіе* —
последнитѣ редове, въ които авторътъ говори за това, дѣ и
какъ е събралъ своята история. Каквото пишваше въ ръко-
писа, надомѣстихъ го отъ Котленския прѣписъ въ своби [].
стр. 27—31, 69—70, 74—85. Листове 1 и 2 на ръкописа,
които при съшиване на тетрадитѣ сж били размѣстени съ
3 и 4, тукъ се печататъ по оправенъ редъ. Въ това издание
оригиналитѣ текстъ захваща отъ стр. 3, а заглавнето на
стр. 1 е соборно, съчетено отъ менъ по ръкописа, стр. 5.

София, 16 мартъ 1914.

Йор. Ивановъ.

Писма. Мистина. Мисурати. Свободина. Мислѣнѣ полове
Врменъ. Врменъ. Чарствѣ. Зоту. Зоту. Зоту. Зоту. Зоту. Зоту.
Рисована. Писатрѣнѣ. Мисурати. Мисурати. Мисурати.
Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.

Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.
Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.
Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.
Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.

Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.
Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.
Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.
Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.
Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати. Мисурати.

ТУРАМЕ ПЛУТИН. АЛЪЗЪНЪХАЛЪ. ТУРАМЪ. ТРОПНИЦА. ГОС
 ПЛАТТЕРИ. ~~ИМЕО АЛЪСЪ~~ ЧУРЪ. ХЪНАЛЪ. СТО НАСОМЪ.

КЛАТВА КЛОТОВАЛ МАУРЪПЪ ТУЛЪСЪ СТО ИМЕМА ТЛО
 АТАМЪ ПУМАБЪЛЪ. ПЪТРАМЪСЪ. АРЕЧЕНЮ. МАУРА ТУ
 ТАМЪ. МЪВТО. ЧУВЪЛЪ СЪ. КЪНАЛЪ СЪ. ИМИ. ТАКА
 ПЪЧАУИТЪРАДЪ. И ПРЪДЪРЪЖЪЛЪ. КОСЮЛНИГО. ТРОМЪ. ЧУРЪ
 КОПЪ. СЪМЪТЪ. ЧУРЪ. И СМЪЛЪСЪ. ЧУТОБЪЛЪ. КЪТНАЛЪ. СЪ
 ЧУРЪПЪ. ГОС ТРАКЪЛЪ. ШИМЪМЪЛЪ. ИМЕАЛЪ СЪ. ИМА
 ПУТЪРЪСЪ СТО. ИМЕМА ^{ЧУРЪ} ТУРАМЪ. ПОТО. ТУРАМА ПЪ
 ТЪХАМЪ. ЧУРЪ. ТРОПНИЦА. АТАМЪ. И ПУРАТИЛЪ. СТО
 СПАКСИО. СКАМЪ. МАДАТАМА. АТАМЪ. ПЪАМЪ. ТЛО
 МЕМАРЪСЪ. СТАМЪ. ПРАТЪСЪ. СЪ. И ТУРАТИН. СЪ. СЪМЪ
 ПЪАМЪ. ТУТЪРАМЪ. ПЪАМЪ. МАТЪРАМЪ. МАТЪРАМЪ
 ТУРАТИН. ЧУРЪ. ТРОПНИЦА. МАТЪРАМЪ. МАТЪРАМЪ
 ПЪАМЪ. АТАМЪ. ТАМЪ. СЛОМЪ. СТАСЪ. ТУРАМЪ

третя

СЪМЪ. СЪМЪ. ПЪАМЪ. ЧУРЪ. ПЪАМЪ. МАТЪРАМЪ. МАТЪРАМЪ
 ПЪАМЪ. ПЪАМЪ. ТАМЪ. ЧУРЪ. СЪМЪ. МАТЪРАМЪ. МАТЪРАМЪ

пометивъ время страшильвъ поаважхъаѣмсѣ
 споевѣ матеусѣ посланичѣ споевѣ ѡца лона
 зпѣвалъ себѣцѣуѣ пѣснѣамѣмъ ѡмѣстивѣ уалѣсѣ ѡцѣ
 илѣрѣсѣомѣ алѣукаѣнѣрѣ злѣпрѣмѣотою лѣтѣо пѣдѣцо
 илѣсѣлѣ рѣзѣстрашильмѣуѣ мѣдѣсѣдѣтелѣ сѣтѣпоуѣтѣнѣнѣ
 тѣсѣ зѣо стрѣмѣкѣмѣуѣ колѣрѣлѣ илѣтѣуѣсѣи тѣрѣсѣлѣ
 кѣсѣлѣ зѣкѣкѣлѣ илѣтѣо ѡуѣлѣтѣлѣ страшильмѣуѣ нѣнѣ
 лѣзѣкѣлѣсѣтѣо мѣтѣо зѣкѣтѣлѣпѣорѣмѣсѣ етѣо тѣдѣцѣхъ илѣрѣ
 хѣлѣ етѣо мѣтѣо пѣтѣмѣкѣхъ пометѣюѣ вѣрѣмѣе лѣно
 лѣсѣлѣ тѣрѣлѣ пѣлѣтѣуѣсѣи нѣнѣмѣлѣуѣсѣи ѡуѣрѣлѣ илѣрѣ
 ѡнѣнѣлѣ спѣтѣо ѡнѣлѣ страшильмѣуѣ ѡхѣзѣ хѣзѣлѣсѣи
 сѣнѣмѣлѣсѣтѣе зѣамамѣлѣсѣтѣо мѣнѣсѣлѣ пѣсѣволѣнѣ тѣо
 зѣлѣо пѣлѣтѣо рѣтѣнѣлѣ пѣтѣо вѣрѣмѣе лѣтѣсѣлѣ сѣхѣлѣтѣо
 лѣо мѣхѣрѣтѣлѣ пѣзѣнѣнѣтѣнѣхѣтѣи пѣнѣсѣи мѣтѣо лѣтѣрѣлѣ
 илѣуѣтѣнѣрѣлѣ дѣлѣ сѣмѣхъ сѣмѣмѣхъ сѣвою илѣчѣрѣлѣ пѣ
 жѣлѣ илѣтѣо илѣсѣлѣлѣ мѣлѣрѣлѣ сѣмѣрѣтѣомѣ сѣлѣ
 пѣлѣмѣлѣ пѣхѣрѣсѣи мѣлѣ сѣлѣсѣо пѣтѣомѣ зѣрѣсѣтѣсѣи
 пѣлѣтѣо рѣтѣнѣлѣ ѡуѣмѣлѣлѣ илѣо илѣчѣрѣлѣ ѡстѣнѣлѣ
 зѣсѣмѣлѣ страшильмѣуѣ илѣзѣкѣлѣ илѣнѣзѣлѣмѣлѣ

81 урз Аолмаз потымак пачымак зуртпостыл
 82 урз мазмак потымак чуртпостыл
 83 асмаз урз шпорк асмаз мхрземаз стиря урз асмаз
 84 мазмак шти мхрземаз потымак мхрземаз
 85 асмаз урз потымак зима шти
 86 урз пестрз шпорк пестрз потымак урз потымак
 87 урз шмаз шмакмаз потымак урз потымак
 88 асмаз урз смкмаз потымак урз потымак
 89 урз буммаз постымак чуртпостыл
 90 урз потымак шмакмаз шпорк урз потымак
 91 урз ластмаз потымак шмакмак урз потымак
 92 урз шмаз штрик мхмаз потымак урз потымак
 93 урз пестрз штрик мхмаз урз потымак
 94 урз мхмаз потымак урз потымак
 95 мхмаз мхмаз потымак урз потымак
 96 урз шмаз шмакмаз потымак шмакмаз
 урз потымак последни урз болтамак мхмаз шмак
 болтамак шмакмаз штрик урз болтамак шмак
 болтамак шмакмаз последни урз болтамак шмак
 шмакмаз шмакмаз шмакмаз шмакмаз урз шмак
 шмакмаз шмакмаз шмакмаз шмакмаз урз шмак
 шмакмаз шмакмаз шмакмаз шмакмаз шмакмаз

ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБОЛГАРСКАЯ

СОБРАНИИ И ПЕРВОУЧЕНЫ

ПИСИЕМЪ ИРОМОНЯХОМЪ

Г ЛЪТО 1782.

История на славянски езикъ и
грци, заедо со илмин ства историа.

Всички написани кол лозити ства
рѣдъ I Фичство кагарени I лозити
знати за ства рѣдъ II изникъ.

Здѣ написани (и) на шви Шерб-
гачий кой не лозити ства рѣдъ
II изникъ.

[Пѣсѣнѣ ѿ Історіи].

Вѣдѣніе прежде бывш(и)хъ в мѣрѣ семъ вещей ѿ дѣланіи, живущимъ, на землѣ . не тако полезно но и зѣло потребно бѣсть . любознѣрный читателю . аще навѣнеші сѣхъ често прочитовати ббогатѣши се разѣумомъ , ѿ не бѣдеши вѣсма неискѣсенъ . ѿ младѣмъ дѣтемъ ѿ прѣпростѣмъ чловѣкомъ , безѣтвѣтень . егда по слъзачю выпросѣтъ тѣ . ѿ прѣдѣбывшѣхъ въ мѣрѣ . црковнаа дѣланіа ѿ цркіе исторікѣ , ѿ с не малѣмъ стѣдомъ бѣдеші . егда ѿ сѣхъ нѣчтоже възможеші , бтвѣщеватѣ .

Ѿвѣду же вѣдѣніа сѣхъ възможеші , спѣзвати . аще не ѿ сѣхъ . ѿже дѣланіа мѣра сегѣ писана . ѿ не длго время поживше . нѣвомъ бо даровѣ са . долго жѣтѣ . на долгое время писана ѿ сѣ ѿставѣша . ѿ Самѣ собою . оумздрѣтѣ се не можемъ . кратки бо сѣтъ¹⁾ дѣи жѣтѣ . нашегѣ . (з . 4^ѡ) на землѣ . ѿ четеніа оубо дрѣвнихъ лѣтописанѣ . ѿ ѿ чждѣгѣо искѣства , свѣдѣсть лѣтъ наш(и)хъ , ка стѣжанію рѣзума . наплнати по-
нуждаем се .

Хѡщеші лѣ , въ домѣ сѣдѣти ѿ всѣхъ цртва мѣра сегѣ ѿ б(е)з много . треднаго . ѿ бѣдствѣнаго . нѣтѣствѣна . оувѣдѣти сѣдѣнаа ѿ сѣдѣемаа въ нѣхъ . ѿ вѣдѣніа сегѣ въ наслаждѣнне оумное ѿ въ пѣззѣ себѣ . ѿ нѣмъ оупотребѣти . четѣ історіа ѿ Хѡщеші лѣ вѣдѣти . акѣ на позорѣще нѣгрѣ мѣра сегѣ прѣмененіе ѿ пагѣбѣ великихъ црत्वѣ ѿ црѣн ѿ непо-
стоаное . блгополѣчѣе нѣхъ како гдѣствзующ(и)хъ ѿ гордѣщѣхъ се ѿ нарѣдѣхъ назыкъ . силни ѿ непрѣдолѣвни по брѣнѣхъ . славнѣ ѿ чѣснѣи оу всѣхъ . вѣзнаашѣ нѣзнѣмогѣша смѣрѣша се .

¹⁾ Въ равновѣсѣ : сѣахъ .

надоба погибѣша исчезѣша . чѣти истѣрпо и ѿ неа познавъ-
саетѣ міра сегѣ . ѡбхѣпѣ са презирати егѣ . истѣрпа не токмо
всакомѣ ко зправленію себе илѣи дѣмѣ но и великимъ власти-
телемѣ (л. 5*) въ добромъ ѡбладанію подаетъ развѣмъ . како
възможно . Бѣгѣмъ върчѣныхъ поданыхъ сдѣржати въ стрѣсе
бѣлѣи . въ послѣдѣніи тишинѣ правдѣи благочестіе . како матѣр-
ныхъ ѡкоротѣти (sic) и искоренити . како на вѣнѣшнихъ вра-
говѣхъ ѡличити са въ бранѣхъ . побѣдити ихъ . миръ оустроити .
Зрѣ колѣваа пѣлаа ѿ истѣрпѣи . Въ вратѣе то илѣавѣлъ . Василѣи
вѣсарѣ . вѣсточнии синове своемѣ . Львѣ Премудромѣ . Оувѣщѣвае
гѣ глаголетъ истѣрпо рече . древнихъ читати²⁾ не престай тако
бо безъ грѣдовѣ то ѡбрѣшей . ѡ честомъ илѣи много грѣ-
дѣша са . (Ѣ) сихъ оувѣснѣ благихъ добродѣтелей . а злѣхъ законо-
престѣпленѣна . познаши переменѣнна жизни чловѣческа . и
ѡбращѣнна благополѣчна въ ней . и непостоянство міра сегѣ .
и како и великаа гдѣртва . къ падѣнію прекланѣютъ са . расѣ-
дѣши илѣи живилии злѣхъ казни а добрыхъ мздовѣдааніе . ѿ
сихъ блѣди се (л. 5*).

Дѣвни свѣтъ³⁾ . сѣдѣи бѣлѣи . и неистѣдимаа безѣдна съвѣти
егѣ въ правленіи міра сегѣ и ѡ промѣслѣи илѣмѣе оуправляетъ
царѣтва міра сегѣ . раздѣлетъ переменѣетъ пренѣсѣтъ илѣи когдѣ
хочетъ погблетъ . илѣи пѣкѣи насаждѣтъ (.) Мнѣи се намѣ на
врѣмени . аки бѣи не радѣлъ ѡ насѣ аки бѣи вѣсеконѣчнѣмъ
забѣиінемѣ не брегѣлъ ѡ насѣ но илѣстѣ тако . Възмѣжно влѣто-
писныхъ илѣи истѣрпахъ еврѣйскихъ познати како многождѣи пре-
давѣше ихъ . въ пленѣниѣи илѣи зацѣстеніе . илѣи пѣкѣи събирѣше
илѣи укрепѣше ихъ на прѣтво набоже илѣи илѣи вѣидит се блѣденіе
вѣсточнаго прѣтва грѣческаго илѣи блѣгѣрскаго (.) И мнѣи се намѣ
за невѣсеконѣчно бѣвржеіно бѣлѣстѣ ѿ Бѣга илѣи забѣвно . но кѣи по-
стѣиігнетъ ѡумѣ гдѣи илѣи . кѣи илѣсѣдѣитъ совѣтѣхъ егѣ аще илѣи
пѣкѣи вѣстѣвѣити илѣи соберѣтъ расточѣнаа илѣи сѣцѣдѣитъ сѣврѣшенѣнаа
илѣи илѣмѣ вѣстѣтъ . сѣмѣ . сѣгѣиіи . своимѣ сѣдѣами .

¹⁾ Въ рукописѣ отъ друга рука съ червено мастило: о прѣтѣ болгарскѣхъ.

²⁾ Рѣкѣ: читѣти.

³⁾ Рѣкѣ: сѣдѣ.

Исторіа . славяноболгарская .

Ѡ народе . и ѡ царѣи и ѡ сѣтѣхъ болгарскихъ и ѡ влѣ-
сѣхъ деанѣи і вѣнѣихъ болгарскѣа . сѣврѣно . илѣи изреждѣно Пѣи-
сіемѣи іерѣионахомѣи книшного илѣи принѣдѣшихъ изъ сѣтѣхъ горѣи
Ѡноснѣи ѿ спѣрхѣи . Самокопнѣи къ лѣто . 8411 (1745) илѣи
сѣврѣавѣшого . истѣрпо . сѣио . в лѣто . 8411 (1762) изъ полѣзѣи .
роде болгарскомѣи . —

Предословіе къ хотѣицѣмъ учѣтѣи и послѣдѣи написанаа . къ истѣрпѣицѣ сѣио .

Влѣемѣлѣте . вѣи читатѣлѣи . илѣи слѣишатѣлѣи . роде болгарскѣи кой
ревнѣете илѣи укрѣдѣете по своемѣ . роде илѣи по свое . ѡтчѣство
болгарское . илѣи желѣете . разѣметѣи илѣи знати извѣстѣно зарѣдѣи
своего роде болгарского . илѣи за вашѣи ѡцѣи илѣи прѣѡцѣи илѣи царѣве . илѣи патри-
арѣи . илѣи сѣтѣхъ како са илѣи сѣрво поживѣлѣи . илѣи прѣишлии илѣи
въмѣи потребно . илѣи полезно естѣ да знѣете извѣсно . деанѣи ѡцѣи
вашихъ . како що знѣаютъ . сѣи дрѣгѣи родовѣи илѣи назѣици за илѣи
роде илѣи азѣи илѣи маюте истѣрпѣи илѣи свѣи киѣишнѣи ѿ нихъ знѣаетъ
илѣи свѣзѣетъ . илѣи хвалѣтъ се за свой роде илѣи азѣи (.)

Тако илѣи азѣи вамѣ написѣхъ . по рѣдѣ извѣстѣно за илѣи(ашъ)
роде илѣи назѣици (.) Читѣите илѣи знѣайте да не бѣвате ѿ дрѣгѣи ро-
дове илѣи назѣици подѣметаеми і зѣвѣраеми (л.1*). Азѣи излѣихѣи по-
ревнѣвахъ . по роде . и по ѡтчѣс(т)во . болгарское илѣи много грѣдѣ .
сѣ(т)ворихъ . сѣи бѣирати ѿ различнѣи киѣи илѣи истѣрпѣи дондеже .
сѣи бѣрахъ илѣи сѣвѣзѣицѣхъ деанѣи роде болгарского въ киѣици
сѣио радѣи ваша полѣза . илѣи похвала . вамѣ написѣхъ кой любѣте
свой роде илѣи ѡтчѣство болгарское илѣи любѣте знати за свой роде
илѣи назѣици . прѣписѣите истѣрпѣицѣ сѣио илѣи платѣте пѣла вамѣ . прѣ-
пѣишатъ кой зѣмоютъ . писѣти . илѣи илѣи мѣте ю да се не погбѣи (.)

А кой не любѣтъ за свой . роде болгарскѣи знати но се
ѡбращѣаютъ на чѣжда политѣи илѣи на чѣжди назѣици . илѣи не ра-
дѣтъ . за свой назѣици болгарскѣи . но се зѣчатъ четѣти илѣи дѣмѣти
по грѣчѣи илѣи срамѣтъ се . да се нарѣчатъ болгарѣи ѡ парѣзѣи і

юроде поради что се . срамнѣш да се наречешъ болгарнѣш и не четнѣш . по свои назикъ и не джамъш или не са имали . болгарнѣ . црство и го(о)сподство: за толко лета црствовали . и били славни и чести по сва земля и много пѣти на сіни римляне и ѿ мздрѣ грци данъ възимали и давали имъ царовѣ . и кралеве свои царскѣ дщери въ свирежес(т)во да би имели миръ і лю(бо)въ с царѣ болгарскѣе (л. 2^а) . И ѿ всѣго славнѣскаго . народа . най славни били болгарнѣ прво се они крстили наиболее земля прво они патриарха имели прво се они крстили наиболее земля они освоили тако ѿ своего . народа . славнѣскаго . наисилни и чести били и први свети славнѣски ѿ болгарскѣи родъ и назикъ прославъ (sic) како за то рече све въ сію исторію . написахъ і за то именюхъ болгарнѣ . ѿ много . исторій свидетелство за е истина све за болгарнѣ како и поменяхъ (.)

Но ѿ що се ти неразумне . срамнѣш ѿ своей родъ и влачнѣш се на чуждѣ назикъ . но са рече грци по мздрѣ и по политични . а болгаре са простѣи и глупавѣ и не имаетъ речи политични . за то рече лчше пристати по грци (.) Но вѣжд неразумне ѿ грци има много народи по мздрѣ и славни далѣ оставя некой гръгъ (sic) свой назикъ . і ученіе і родъ како ти безумне що оста(в)ляшъ немашъ никоу прибитокъ . ѿ гръчана мздрость и политѣна (.) Ти болгарине не предацаі се знаи свои родъ і назикъ и зчи се по своему назикъ боле есть . болгарска простота и незлобие . Болгарнѣ простѣи . своего оу свой . домъ примають и гоншавають (л. 2^б) и дарюють . мѣлостнѣш . кой з нихъ просать . а мздрѣ и политични (грци) то нікако не творать . но і ѿимають ѿ простѣи і похнѣдають неправѣдно і више грехъ а не полза ѿ нѣхна мздрость и политѣна прѣмлюють (.) Или се срамнѣш предъ мздрѣ и трговци . и славни на землі . ѿ свои родъ и назикъ . за що са болгаре простѣи и нема ѿ нѣхъ много трговци и книжници и хитри и славни на землі на това време . по са повѣче ѿ нѣхъ простѣи ѳраче и копаче и ѳвчаре и простѣи зананатли (.) Азь на то въ кратце тѣ . скажѣ . ѿ Адама . до Давида і праведнаго Іоакима . Іосифа

ѳвручника колко бѣха правѣдни и стѣи пророци патриарскѣ нарекоха се велики на землі . и предъ Бога . не беше ѿ нѣхъ никоу . трговци или прехитри и гуделивъ како сегашни хитрици що ги ти имашъ за почесть и чедим се з нѣхъ и влачимъ се на нѣхенъ назикъ і ѳбчачи (.) Но они правѣдни праѳци сви са били земледелатели і ѳвчаре и били богатѣ съ съмоти и с плоди землі и били прости на землі и незлобиви . И самъ Хрѣтосъ оу домъ простаго и нищеннаго Іосифа слезе и поживе . Вѣждъ како повече Бгъ мѣже простѣи и незлобиви ѳраче (л. 3^а) і ѳвчаре и найпрво нѣхъ възлюбѣл на землі и прославил а ти се срамнѣшъ за що са болгаре простѣи и не хитри і ѳвчаре и ѳраче и ѳстаналшъ . свой родъ и назикъ и хвалнѣшъ чужди назикъ и влачимъ се на нѣхенъ . ѳбчачи (.)

То азь видехъ . ѿ много болгарнѣ за що тако деать (и) ідать нѣ чуждѣ назикъ і ѳбчачи . а на свой хелать . за то зде написахъ на они ѳцержителѣ кой не любать свой родъ . и назикъ . а вамъ кой ревнѣете знати і слышати за свой родъ . і азькѣ написахъ да знаете . Не са били наши болгарскѣ . цареве і патриарси і архіерей безъ летописи книги . и кондикѣ і за толко лета царстввали и господ(т)вовали . на землі . и имали са исторій . царскѣ . и кондикѣ . архіерейскѣ све ѣвсно і житія и правила . за стѣнѣхъ болгарскѣи многѣ но не било въ оно време . цамби славнѣски . а чловѣци ѿ небреженіе не прѣписвали . на мало се места такѣи книги ѳбретало . А кога взели турци болгарска земля напрасно . поганили и поизали цркви монастыри . царскѣ . і архіерейскѣ дворове (.) Въ то време . чловѣци ѿ страха і жгаса . турскаго ѳгвали . да сохранятъ такмо свой животь и въ то лето време погубили се они исторій (л. 3^б) цркви . и кондикѣ . за патриарси . і архіерей болгарскѣ . и на много стѣи житія и правила . И нинѣ не има они книги лѣтописни що са били пространо написани ради своего народа и царей болгарскѣи (.)

Азь много книги и премного прочетохъ и възскахъ за много време прилежно и не возмогохъ нікако ѳбрести оу

много . Історій рѣкопѣси і шца(м)би по малко і редко і въ кратце обретаєт се . И некоа кратка Історна некой Маврибѣръ латинниъ преписалъ ѿ грѣчя Історна . за болгарскі цѣрѣве по весма кратко една се наиде нѣхнѣ ѡмена и кой по коего царствивалъ (.) Самъ тѣи Маврибѣръ написалъ тако каж(а)тъ грѣци ѿ зависть і ненавѣсть що имали . на бо(а)гарѣ не писали хробрѣе постави і славна дѣянія цѣрен і народа болгарскаго но въ кратце і вапрекѣ . писали како е нѣмъ било прилично да не имъ е срамота за що гѣ много пети болгари побеждаѣт . і данъ ѿ нѣхъ вѣзѣмали . ѿ того Маврибѣра і ѿ много другѣ Історій сабрахъ за много време по прилѣва і пораспространѣхъ и съвязѣнѣхъ сѣю Історійца . Ако се і находѣ оу много кнѣги і Історій по мало і ва кратцѣ написано за болгарѣ . но не можетъ сваки чловѣкъ ѡметѣ оні кнѣги і читатѣ і помнетѣ той радѣ расседѣхъ і съвязѣнѣхъ све заедно (л . 6^а) .

Събраніе Історическое . о́ народа болгарскѣхъ .

Испрѣво бѣзде провѣншиѣ . поведе . прилѣчи се намъ . много кратъ прочѣтати . различнѣ . Історій . рѣкопѣси . і шцамби . что извѣдали рѣси і москве . ѡсобно ради . словенскаго . народа . бѣзѣдѣ повелѣли . свое племе . і напоследокъ . како се бѣдѣли ѿ нѣхъ . болгарѣ . і прийшли . і вселили се . въ землю сѣю . болгарскою .

Егда потопилъ Бгъ при Ноа вѣсего рода . чловѣческаго . такмо . бѣсталъ Ноа и три сѣнове . его . Сѣмъ і Хамъ . и Афетъ . и изашѣ ѡз ковчѣга с Ноа ѿца . своего і чѣтири женѣ (и)хъ (.) Сви бѣли що остали ѿ потопа ѡсамъ дѣшнѣ . Ноа вѣдѣлъ . зашо погѣбѣлъ . на землѣ . ѿ потопа . вѣсъ родъ . чловечески . і проразвѣмѣлъ . зашо ѿ негово . семе і родъ . хоцетъ . Бгъ пакѣ наплѣтитѣ . землю . рода чловѣческаго . і порадоваѣ се велмі зашо хоцетъ . бѣстатѣ . славна і незыбвѣна памѣтъ его . на землѣ до века . Призвалъ трѣ сѣни съвой . Сѣма і Хама . і Афета . і раздѣлѣлъ ѡмъ на три частѣ сва земля . кога се

змножѣт (л . 6^а) на землѣ нѣхнѣ сѣновѣ . і вниці да знають бѣни племена кой на коа . страна . і земля . да се населатъ (.) Сѣмъ . прѣвоимъ . сѣнѣ . своимъ . заповѣдалъ . да се . населѣ с негово племе на прѣваа часть землѣ . Азия (.) То е вѣсточна землѣ . на неа стоить рай Иедѣмъ і Ерсалѣмъ држитъ до спроти Цариградъ (.) Второимъ . сѣнѣ Хамъ заповѣдалъ . да се насилѣ на Африка . То е южна землѣ . на неа стоѣ Египта і фараонски (.) Третоимъ сѣнѣ . Афетъ заповѣдалъ да се населѣ на Европа (.) То е западна и ползновѣна . землѣ . на неа стоить Цариградъ(.) Московъ Бечъ Римъ Брандѣбургъ і вѣсъ славѣнскѣ народъ (.) Тако заповѣдалъ Ноа сѣновомъ своимъ и раздѣлѣлъ имъ на три частѣ сва земля . і бѣставилъ имъ заповѣдъ . крепка за то да не би престѣпѣли сѣнове его(.)

Егда прѣйшли ѿ потопа фѣго (529) лета ѡумножилъ се сѣнове і вниці Сѣмовѣ . Хамовѣ і Афетовѣ і глаголаѣи единъ наикѣт . Вѣсталъ некой Невротъ . ѿ племе Хамово оѣтъ бѣлъ мѣдръ звѣздочатецъ и наисилѣтъ бѣлъ . ва оно време ѿ свѣхъ чловековѣ на землѣ і оѣтъ бѣлъ прѣи цѣръ (л . 7^а) і мѣчѣтелъ на землѣ оѣтъ саградѣлъ . Вавѣлонъ градъ і цѣтѣвалъ въ немъ оѣтъ почѣлъ правѣти сребро і злато на пари і грошевѣ . и воиска дѣтати і творитѣ бранъ и вѣхвоанѣе на землѣ . Той богъпротивнѣ Невротъ испрѣво съзвалъ свои чловѣцѣ . що бѣли на землѣ і рекалъ имъ да начинѣме себе стѣлѣтъ на землѣ да е високъ до небѣсъ . ако бѣдетъ потопъ пакѣ или огнѣтъ на землѣ да не можѣтъ . Бгъ да насъ погѣбитъ како що погѣби прѣи чловѣцѣ на землѣ (.) Тако змѣслилъ оѣни Невротъ богопротивно дело і послѣзали его сви чловѣцѣ і почѣли творити стѣлѣ і трѣдѣли се за чѣтиридѣсетъ . лета і изнѣли го високо до облѣци . і едни падали ѿ силѣнѣ ветрѣ . і сокрѣпѣли се а другѣ ѿ слѣнце і ѿ зима²⁾ . змиралѣ і падало оѣно зданѣе ѿ ветарѣ і побивало ихъ і безъ числа . чловѣцѣ изгнѣнаѣ въ оно дело . но Невротъ не престалъ ѿ свое намѣренѣе

¹⁾ Рѣк . фронскѣ .

²⁾ Рѣк . зима .

искалъ да зида ѡни стлпъ до небесъ (.) Но Бгъ милосрдїи видѣвъ безміе и прѣльстъ чловѣчаскїю како се грѣдаты за луды и възбравїлъ имъ не богопротївнїте се (л. 7^а) и прелачнїтї се въсе . тамо раздѣлївъ имъ назїци на седамдесетъ . и двѣ назїка а ѡни прїи назїкъ свї заборавїли и не размелїи едїнъ на другїи кои що говори и смелїи се и ѡставїли ѡни стлпъ делатї .

И раздѣлили се назїци на Сїмово племе кѣ (25). Хамово племе гѣ (32) назїци (.) Ѣно племе проклетъ Ноа ѡно се било навшече змножило ѣ него напирьснї родове и назїци проїзшїи (.) Афетово племе на гї (15) назїци се раздѣлило (.) И тако ѡни назїци повеленїемъ бжїимъ . како що былъ заповѣдалъ праведнїи Ноа своїмъ сїновомъ пошло Сїмово племе и ѡсталї . на Азїа а Хамово племе на Африка но билї много ѡстало ѣ нїхъ и на Азїа и змножилї се на гѣ (37) царства малї царства билї после ги потребїлї . Іевреїи Иисъсъ Навїнъ ѣ ѡнаа земля (.) И наследїлї Іевреїи землю Хананїю но писаномъ побїлї Сїѡна цѣра Амореїска і Ѣга цѣра Васанска и всѣа царствїа Хананска . Хананъ сїнъ Хамовъ негово се племе звало (л. 8^а) племе ханане напирокрето было на землї ѣ свї племена седамъ назїци билї ѣ него тѣ са и цїгане билї (.) Тїа назїци з (7) на гѣ (37) царства побїлї и прогналї Іевреїи и звалї ѣ нїхъ Палестїнъ . Іерусалїмъ (.) Таа земля испроъ обещалъ Бгъ . Авраамъ . и далъ по послѣдѣ . Іевреѡмъ Іевреїи ѣ Сїмовъ родъ (.) Евреѣ не послышалъ Невротъ не шель неговъ домъ и сїнове да помагуютъ Невротъ на ѡни стлпъ ботал се Бѡга Евреѣ и з неговъ домъ такмо осталъ . ѡни прїи и стари назїкъ . Ѣ неговъ родъ Авраамъ былъ по негово име Евреѣ еврей се нареклї и до днѣсъ Іевреїскї родъ (.) Афетово племе на петнадесетъ назїци ѡни свї назїци прїи(днї) море Чрноє и Белое и населїли се на землю сїю Европѣ .

Именалъ . Афетъ единаго . сїна звали го Мосхосъ . на негове племе и родъ палъ и раздѣли се . нашъ славенскї назїкъ

и звалъ се Мохосовъ . родъ и назїкъ . Тоа родъ и назїкъ пошлїи на полїношна , с(Ѣ)верна страна де сега Московска земля и по ѡнаго Мосхоса (л. 8^а) предада своего , да се прїво поселїлї нарекли ѡнаа река Мсхова а по неа и ѡно сѣло . после по мало начїнїли го градъ и поставїли тамо прїстоль прѣскїи и поради того нарекли свїи москѡви и до днѣсъ (.) Ѣ Московскаа земля . їма некоа страна зове се Скандавїа (.) Како се разселалї испро . ѡни що билї на ѡна страна звали ги скандавлане . Ѣни скандавлане по много лета и време когда се змножилї на ѡна земля . дїгнали се ѣ ѡна земля и Ѣшли . къ западѣ и нашлї тамо землї по край Ѣнїанъ море (.) Назїва се . ѡно море Балтское и Помарїское . И населїлї се тамо покраїи Брандїбѣра Ѣни скандавлане а по то їме ѡсандавлане после нарекли ѡни родъ славанї и до днѣсъ (.) Ѣни що ѡстали тамо зоват се славанї крїстїл ги сгїи Кїрїлѣ . и Меѡоднїи и поради нїхъ нарекли наши кнїи и весь родъ и назїкъ славанїскї родъ (.) Ѣни найправо и начнїсто бесѣдатъ славанскї назїкъ и много речи подобїи на болгарскїи речи бесѣдатъ но сега држатъ рїмска вера и (л. 9^а) воїсвзютъ кесарѣ немскѡмъ (.) И ѡбратїли нїхъ . рїмланї подъ властї и вѣрѣ . папину (.) Тїа слованї едїнъ родъ и назїкъ съ болгарїи (.) Когда се населїли по ѡна земля край немцїи и брандїбѣрїи по некое време встали ѣ нїхъ много народъ и пошлї . пакїи въ землю Московскую но москани и рсїи не пїскалї нїхъ въ землю нїхнїз и было воска и бранѣ велика (.) Тѣ ѡдолелї славанї на бранїи и влезлї пакїи въ ѡну землю и населїли се по край великїе рекї Болгїи код течеть ѣ южна страна на северъ презъ московскаа држава и вхѡдїтъ въ Ѣнїанъ море поради тїа река Болга нарекли се болгарїи Ѣни слованї и до днѣсъ и билї въ ѡна земля за много лета и времена до лето ѣ рождѣтѣ Хрѣтово гѡбї (378).

Въ то време прїстѡвалъ Ѣфалѣ(н)гъ црѣвъ Царїградѣ (.) Ѣни болгарїи їмѣлїи намеренїе и сгласнє да тражатъ добра и пїтѡма земля и встали ѣ ѡна земля и река много народѣ

и пришлъ въ землю Мачарскѣ и Влахскѣ.) Пратили дрѣю Оуалентъ просили да ихъ пастѣтъ през Дзнавъ да се населятъ по край Дзнавъ въ Тракию таа землѣ възлюбилѣ болгарѣ обещали се дрѣю Оуалентъ да мѣ бѣдѣтъ покорнѣ (л. 9^в) громъ и римляномъ и да помагуютъ имъ на войска.) И повелезъ Оуалентъ болгаромъ пренти Дзнавъ въ Тракию и да се населятъ по край Дзнавъ ѡ Черно море до Моравѣ и Хршава и да чзываютъ кра(и)на громъ (sic) ѡ гоовъ скивоовъ аваровъ то се татарѣ и мачарѣ.) Тако болгарѣ прешлѣ въ то време река Дзнавъ населени се прво по край Дзнавъ.) Един болгарѣ бсталѣ с некого воивода своего въ Павонию съ аварѣ илѣ мачарѣ и билѣ за много време заедно с мачарѣ.) Въ то време не знали грци болгарѣ како се називалѣ болгарѣ но ги звалѣ гоѣи гѣи кой народѣ исходилѣ ѡ северна и полночна страна, све ихъ називалѣ гоѣи како нина називаютъ ихъ татарѣ.) Много народѣ на то име после размелѣ въ време цѣра Феодосиа и називали ихъ болгарѣ или воргарѣ зацо именуютъ грци букѣ но ведѣ пишеть въ место бки и кажутъ воргарѣ а не болгарѣ.) Тако нашлѣ болгарѣ добра и изобилна землѣ и населили се.

Но не были оученѣ покарати се прѣмъ вои сверепѣ и дивѣ бестрашнѣ и силнѣ на бранѣ лютѣ како гъвоѣе единъ ишелъ на десетъ небоазнено како и до нина ѡ северна и полночна страна све(л. 10^в) силенъ народъ и крепкоѣ на бранѣ и воиска.) Таки билѣ испрво болгарѣ крепки и силни на бранѣ.) В прва часть Барона на листе. . . .) болгарѣ страшнѣ всѣму миру малъ народъ но непобедимъ.) Тако и грци пишеть въ нхвѣи исторѣи болгарѣ дивѣ и непобедимѣ въ бранѣ и пакѣ тежкѣ народъ болгарскѣ и непобедимѣ въ бранехъ.) Много пакостѣ чинилѣ громъ и римляномъ за то ги тако називаютъ.) Тако ѡнѣ болгарѣ по мало време встали на землю грческою и чинили пакость громъ за то поишелъ дрѣ Оуалентъ с воиска на нихъ но пощениемъ бжѣмъ ѡдо-

¹⁾ Въ прѣписѣхъ празного мѣсто се должноно: 𐌸𐌵𐌹 (567).

леѣи болгарѣ и гоѣи Оуалента на бранѣ ѡнѣ побегналѣ ѡнѣ го гонилѣ и постигли при Едрене ѡнѣ се скрѣлъ с неговоѣо везира ва единѣ плевници, ѡнѣ заегли плевници изгорѣлъ тамъ дрѣ Оуалентъ съ своего везира.) Тако писалѣ за Балента въ дѣяния егѣ ѡбезими се Оуалентъ дрѣ и пстѣи гоѣи, преидоша Дзнавъ и веселиша се въ Тракию последѣ ѡ нихъ победенъ и сожеженъ бистъ.) Та аѣе како са болгарѣ ва ѡно време нарицали гоѣи и конинъ народъ по край Дзнавъ въ Тракию и до нине пребиваетъ а ва ѡно време именovali ихъ поради татарѣ (л. 10^в) гоѣи.) Тако болгарѣ встали въ то време и ѡсвоилѣ много место ѡ грци сва Трновска и Видиньска и Нишка епархѣи и сталѣ сьмовластнѣи и населени се пространо по тѣа епархѣи.)

После дрѣа Оуалента сталъ дрѣ Феодосиа и ишелъ с воиска на гоѣи и болгарѣ и смерилъ ихъ Бель ѡ нихъ градъ Свищовъ но не можеть конечно да ихъ поворѣ подѣ римска власть, но се ѡценилъ конечно ѡ ѡно време и билѣ самовластнѣи.) И по мало како ишли ѡнѣ се множилѣ и силнѣи и ѡдолевалѣ много кратѣ грцехъ и римляновъ, и взимали ѡ нихъ землѣ и место и тако до после ѡбзелѣ сва Тракиа и Македониа и Израикъ некоа часть и населили се болгарѣ на таа землѣ и донинѣ како се видѣтъ.) Въ таа времена прво са проклиналѣ грци дрѣа Оуалента зацо пстѣилѣ болгарѣ презъ Дзнавъ въ римскоѣо државѣ но то било вола бжѣи да се насели тои славеноболгарскѣ народъ въ таа землѣ.) И въздвигъ Бгъ болгармъ дрѣство противо грци и смиривалъ ихъ Бгъ много реда съ той мали народъ и простѣ болгарскѣи въ последѣ 11^в) днаа времена ѡбрели толико землѣ красна и изобилна.) Било римское дрѣтво силно и славно на землѣи болгарѣи посреде грцехъ и римляновъ ѡсвоилѣ и ѡбладалѣ наиболее землѣ и царствовалѣ за толико лета самовластно и славно.) Въ некоа времена когда ѡдолѣвалѣ ихъ грци и хотѣли да ихъ поворатъ подѣ своа власть но Бгъ пакѣ въздвигалъ болгаромъ царѣвѣи крѣпкѣи и храбрѣи и тако пакѣ ѡдоле-

вали и свободздалъ свой) народъ болгарскій б̄ порабощеніе гречское и римское како се речеть последі въ сию исторіици за десеті цареве и два краля кои били написани и благоползични б̄ прочіиъ црѣхъ болгарскіихъ. (.) Зри деанія ихъ читателю и познай истиню и аде въ кратце начртахомъ.)

Батого красть силни и храбри на бранехъ взель земля б̄ Нишка епархія Скопска и сва Бѣхридска земля и патриарша колико заповеда и поставилъ прѣстолю въ Бѣхридъ градъ Істиниановъ. (.) Паки стѣ краць Тривелна билъ взель сва Магарска земля и заповѣдалъ ю болгарі за много лѣта и имелі мадарі себе даниковъ. (.) Паки црѣь Креть (д. 11^о) и Михалъ звели б̄ грци епархія Софиска Филлибелиска Самоковска Щипска Стрешична Едрене и населилъ по тиа страні и епархій народъ болгарскій. (.) Последі Іоанъ Калиманъ синъ Асѣна цра старого взель б̄ грци епархій Драмска Сереска Мелнична Солзиска, и изгналъ б̄ тамо грчкй народъ и населилъ болгарі тако и въ Едренеиска страна б̄иъ поселилъ болгаровъ. (.) Тиа петь царі наи ра(э)пространилъ и разширилъ землю болгаромъ и населилъ ихъ по тиа епархій навоже рече се. (.) И до днесъ болгарі сѣдѣтъ и живеють на тиа земля: —

Паки поидемъ на прваа повѣсть. (.) Они болгарі чо б̄стали въ Паноніа заедино с мадарі ради постановленіе нового краля дигнали бранъ и крамола не хотели болгарі себе краля б̄ мадарски назикъ за то встали мадарі на болгарі били много зело и изгналі свехъ они болгарі из Панонна то естъ Банатъ, Павонна и Сремъ. (.) Они болгарі встали деветь хлѣдй и пошлі въ Френцию при краля Догобарда просили место да се тамо поселата (sic). Он ги преластилъ и разнелъ ихъ по доми чужди и повелезъ своимъ, и изблі ихъ све за една ноцъ съ жени и деті ихъ. (.) Дрзги¹⁾ (д. 12^о) отъ нихъ имели себе кнѣза Алецка и пошлі при краля Грималда и просили место да се населѣтъ тамо он

¹⁾ Въ рак.: тѣри.

имъ дать место и населіли се краи Бело море они се пакі називають словѣани а грци називають ихъ славяни. веча са¹⁾ по море карацій венецианомъ²⁾ работаютъ. (.) Тако они панонскі болгарі б̄зобили и изгналі мадарі за то последі имъ створилъ велико бмащеніе стѣмъ краць Тривелна како же речет се.

Они болгарі, чо били по краи Дунавъ имелі себе кнеза Визкуа въ лето 7^и (450) напали на Догобарда краць чо побилъ де(ве)тй хлѣдй болгарі и б̄долели егѣ и збили егѣ на бою и пленили сва негова земля и пакі пришли въ своа земля — .:

В лето 7^{че} (495) имелі болгарі себе кнеза Драгича и напали на Франгию и на Липрикъ разбилъ воиска грческаа први и сиа(и)и во ни(хъ) Анастасна цѣра побилъ 7 (400) хлѣдй и пленили много земля и народъ. (.) Послалъ црѣь Анастасна Болгаромо (sic) много злато и дарі и кнѣпъ себе миръ. (.) Тои Драгичъ прво взель данъ б̄ цѣра грческаго Анастасна: —

По Драгича всталь краць Борнисъ пошелъ на Акима краць и зх(в)атилъ егѣ на бранехъ и привели егѣ жива въ Болгарию тако и Феодорика краля магарскаго зх(в)атилъ на бранехъ и привели егѣ свезана въ Болг(д. 12^о)гарню. (.) Паки ишли болгарі сами мало воиска напали на Мѣда краць б̄иъ ги б̄долелъ и поробилъ ихъ прати ги црѣь грческаго Істинианъ б̄иъ ги разнелъ по Амореа и Арменія. (.) За то пакі болгарі въ време Істиниана великаго напали на Тракию до Едрене и не можеть стати противо ихъ црѣь Істинианъ пратилъ болгаромъ пѣна колесница злато и дарі многоцѣи и сотворилъ с нимъ миръ та болгарі и б̄ Істиниана вазели данъ въ оно славно црѣство егѣ. (.) С) како ишли болгарі б̄ Волга і пришли по краи Дунавъ пришло 7 (300) лете. (.)

¹⁾ Самоковски прѣписъ: качѣ се по море и пр.

²⁾ Въ рак.: вонцаномъ.

Имели много вождѣ и князеве въ таа лета но такмо петь именоват се кои се наричали кралеве до краля Батоа имели престолъ въ Вадинъ и въ Свищовъ по краи Дунавъ (.)

В лето х'Ѡи (678) всталъ въ Болгарна пакѣ силнѣи и благополучнѣи краля Батоа пошесть с велика сила на Цариградъ въ време шестаго собора и створилъ цѣра Константина себе данѣа за много време оузелъ ѿ грци сва земля Охридская и поставилъ въ Охридъ престолъ королевскѣи и крепость болгарскую и билъ славеи въ бранехъ Батоа краля и страшенъ на охрестнаа королевства накоже рекохомъ за много време дѣа цѣра римскѣи (данъ ѣмъ данае¹⁾). — ²⁾.

Бароніи
в частъ
лестъ
фѣта

(л. 13¹⁾ Въ лѣто г'Ѡвѣ х'Ѡи²⁾ (678) билъ царь Константианъ. Поговитъ . въ време шестаго сабора . толѣко оукрѣпѣлъ са . народъ . болгарскѣи . и възмогалъ всталъ . въ та времена . краля . болгарскѣи . Батоа силни . и страшнѣи . гркомъ . Глаголетъ Теофанъ . лѣтописецъ . егда . оубо . болгарѣи . съ великою . сълою . на кесара . придѣша . иazole . примирити са . и обещалъ се . на всако . лѣто . данъ . давати . имъ . аще . и велика . срамѣта . бѣла . тогда . римскомъ . црствъ . чедо . (л. 13²⁾ велико . и слышати . нако тоа царь и ѿ турци и ѿ драги . цѣтва . бжрствнй . данъ . възималъ а ѿ сего тежкаго . народа . победенъ . былъ . и данъ . имъ даалъ . ѿ того . краля Батоа (.) Но по редъ именовъ . сви царне . болгар(р)ские оу Игорна . що се . по него . царствѣвали а испрѣво . що са были . кралеве . не са сви писани оу лѣтописъ .

Батоа краля . пакѣ ималъ велика бранъ съ цѣра . Истиниана . сына . Константинова . прѣво . победѣли грци . и зелѣли .

¹⁾ Дополненіе спорядъ Котленскѣи вѣрнѣсъ . Самовокскаятъ вѣрнѣсъ : *данъ ѣмъ данѣи* .

²⁾ Слѣдуетъ (л. 13¹) слѣднѣишъ записани отъ Павлиса релове : *Ѡ . . . ѣхъ . почитноу прилахъ . и раздѣлахъ ги по н . ' . ѣхъ д . . . хъ е . . ѣна . Кокиана . Сир . . и по дробѣи различнѣи гредѣхъ промѣлахъ ѣмъ ѣлчѣихъ . наричаго го Гастѣлахъ (.) Толѣко . гинѣли колѣчѣри . и рѣчи . сѣлали . и по чѣждѣхъ стравахъ различни но не престѣли . Ѡ (сѣтахъ . да не съоблахъ . а чѣио чѣио чѣстѣвали . по краи . Дѣвахъ ѣмалъ ѣмъ . . . чѣ . ѣмъ ѣмъ . на Сѣстна . и на Мѣзна . и поеди Истина и хладѣнаа цѣо ѣмъ тамо . царски вѣрнѣсъ .*

ѿ болгарѣи . Илпрѣиъ и све го разорали . а кога се назвратѣлъ . царь . Истинианъ . блгаре же обѣтели ко въ некоу . тесни . места . и поразѣли грческаа воиска . до край . що едѣа царь . побѣждалъ съ мало . држѣина . оу Цариградъ . Тако пакѣ и бнъ . обещалъ . данъ . даати Батоу краля . По томъ . имѣалъ . Истинианъ . бранъ . съ арѣпие но и ѿ нѣхъ . победенъ . былъ . На другою . лѣто . пакъ . събралъ . нова . воиска . (л. 14¹) напалъ . на Болгарѣа . и разорилъ . и места . нарицаемѣе . Мизѣи . що ги . билъ . датъ . ѡцъ ѣмъ говъ . болгаромъ ради миръ . да бы ималъ . с болгарѣи . по когда са . възвратѣлъ . съсь много . корѣствъ . на Тракию . напалъ . емѣ на срѣца . болгарѣи . и разбилъ воиска . грческаа . и взвратѣлъ са . цѣръ . назадъ . и тако . с молѣнемъ . створилъ . миръ съ болгарѣи . после же . того . мѣра . оумрелъ . Батоа . краля болгарскѣи створивъ . себе . незабѣтна . памѣтъ . оучни себе дѣшѣками . кесари . римски . и грчески . Константиана сына . Ираклиева . и Истиниана . втораго ималъ велика . жалѣсть . краля . Батоа . при смрти . зацо не змрѣлъ . на воиска . кайалъ са . и глаголаъ . фрѣтѣно . велика . и пѣждо . зацо ми ѡде мало . не допѣсти . живѣтъ . да змрѣ¹⁾ . на воиска вѣдѣски . съ мечъ . въ рѣкахъ монхъ . —

По немъ . оучинили . болгарѣи себе . краля стго **Трислаха²⁾** **чловѣкъ . ирѣденъ . вѣдѣишнѣъ благополѣченъ . сей . въ начѣле . своего . королевства . развоевалъ (л. 14²) аравахъ то съ мацарѣ³⁾ . за кое . прѣво речѣ се како изгнали болгарѣовъ . из Панаѣна . за несъгласне . при поставленіе . новаго . краля . и за сребролюбие и грабѣиельство . аварско⁴⁾ и повелѣлъ съзвати народъ . болгарскѣи . и обѣвалъ . имъ . законъ . таковъ . ако се . кой . ѿ нѣхъ . наидѣтъ . и обличенъ . бѣдетъ . за некою . злоу делю . да смртно**

¹⁾ Было писано да змрѣлъ . на сѣтѣи прѣварено .

²⁾ Срѣдѣу много Трисла . на бжното ѣмѣ . стои бройка с (т . е . 5) . Съ това Павлис е исалъ да посочи петна по редъ българскѣи нарѣ .

³⁾ Думѣтъ то съ мацарѣ са написани . като поосеніе . надъ аравахъ т . с . авари .

⁴⁾ Неврско стои надъ по-рано криво написанага и послѣ записана думѣ арацско .

казанъ . бѣдетъ . Пръвѣ . кравле . болгарски не знаѣли . законѣ . црѣвне . по тои крѣль . прѣво . оуставѣлъ . законѣ . граждѣнски . и съдѣ . прѣвъ народе . болгарского . что . бѣи испрѣва не знаѣли . Иустинианъ . греци . изгнѣвъ билъ ѿ Аномара . и Тивѣрна Брезѣли мѣ носѣ . и заточили . во Херсонѣ и билъ . заточенъ . з (7) лѣта . пакъ . прѣтѣлъ . писма тайнии Тривѣлни . крѣли . и обещавѣлъ . емѣ . тѣла . црѣва и венцѣ ако би възмогалъ . ѿдолѣти Аномара . и Тивѣрна . и поставѣлъ бѣ . егѣ . паки на црѣво . Тривѣли же събралъ (л. 15^а) народе . болгарски . и въздвигалъ . войска вѣлика . и взелъ . Цариградѣ . и поставѣлъ . паки на црѣво Истиниана . во Истинианѣ . лѣнавѣ и неблагодаренъ . за доброе . дѣло . что . емѣ . сътворилъ Тривѣла крѣль . в то время бѣложе дати емѣ тѣла црѣва () Послеждѣ начелъ обличавати егѣ жестоко Тривѣла . ѿ неблагодареніе . и лѣкавство егѣ . Истинианъ же събралъ войнство . вѣлико . и настѣпилъ . на Болгарію по напрѣсно . побѣдилъ . егѣ Тривѣла и спасѣ се . бѣгствомъ . чрезѣ море . ѿ Цариградѣ () Лѣвъ Исаваръ . прѣвѣ . иконо . борецѣ . напѣлъ на него . Мальсада . принципѣ Амговѣ . и Силманѣ скланѣ . тѣрскии . съ силою воиска . и ѿселѣи Цариградѣ . за трѣ . лѣта . и тако ѿ глѣдѣ и зима и ѿ морѣ единѣ ибегали и з морѣ са подавили и тако . трѣ хѣлади . чловеци погнали () Тривѣла же крѣль . болгарски събралъ . войска . сіла . ипѣлъ . на помощѣ . хрѣстианѣмъ . (л. 15^б) напѣлъ . на срациши . крепко . и збѣлъ . ѿ нихъ двадесѣтъ . и двѣ . хѣлади . бѣгнѣлъ . сва сіла тарскаа . ѿ Царіи . градѣ .

Сей . крѣль Тривѣла . прѣво . воспріеъ . вѣрѣ хрѣтианскою въ лѣто . гдѣиѣ . ѿг (703) . По воспріатиѣ . свѣтѣю вѣрѣ имѣлъ вѣлико . благоговѣніе . и въ сердце . въ Хрѣтѣ того . ради саградилъ . себе . монастѣръ . и ѿставѣлъ волюю . кравѣство . своимѣ . сииз старейшемъ . и заповѣдалъ . емѣ . пребѣвати . вѣрно . и постоянно въ благочестіе . по томѣ бѣдеалъ . се . въ монастѣскѣ чинѣ () Сѣиъ же . егѣ за мало время . бѣлъ хрѣтианинѣ . пакъ са . ѿбратѣлъ . въ поганство . Тривѣла ѿставѣлъ

монашество . на время и паки . воспріеъ кравѣство . и поимѣлъ . сіна . своего . и ѿслѣпѣлъ . егѣ . сѣрово без милости за что ѿбращалъ и народѣ болгарскіи въ идолопоклоненіе . по томѣ . върѣчилъ црѣво . юнейшемъ . сииз своимѣ съ таковою . заповѣдѣ . наказовѣлъ . егѣ . да би разѣмно . строилъ . црѣво и твердо . съдржалъ . вѣрѣ . хрѣтианскою да не воспріе (л. 16^а) . казанъ . навѣже . и братѣ . егѣ . старейши . за непослушаніе и воспріеъ . паки . монашеское . ѿдеаніе . скончѣлъ свѣто . свое . житіе . име мѣ было . монаше(с)ю . ѿбожѣктѣсть . монахѣ снѣ же . егѣ . юнейши за мало время . ходѣлъ по заповѣди . бѣца . своего . билъ развращенъ . въ верѣ и тежко . болгаромъ того ради изгнѣли . егѣ . ѿ кравѣства . и учинилъ . ѿ (Малъ) себѣ крѣла . Асѣна . вѣликаго .

Сей . Асѣнъ прѣви . бѣлъ . црѣвъ . болгарски . а грѣци . ѿ завѣстѣ . нарекли го . Хасанъ . Касанъ . Лѣвъ Исавръ имѣлъ . велика бранѣъ . съ Кафѣла . арапского црѣа . по не можѣтъ . пѣнако . да го побѣдитѣ . того ради . звалъ . на помощѣ . Асѣна . крѣла и обещалъ . дати . емѣ . венцѣ . съ написаніемъ . тѣла црѣва що бѣлъ . обещалъ . прѣжде . Иустинианѣ . дати Тривѣли а потѣмъ . егдѣ . воспріеъ . црѣво слагѣлъ неблагодарѣни . навѣже . и прѣжде рече сл . Лѣвъ же . с кѣтвоею . обещалъ . дати ако би . приишелъ на помощѣ . громъ . и побѣди бы араповѣ (л. 16^б) . Асѣнъ . вѣлики . събралъ . воиска болгарскаа пошелъ на Кафѣла црѣа . арапского . и разбилъ . егѣ побѣлъ . девѣдесѣтъ . хѣлади . арапше . на мали части . съсѣкли ихъ . болгары . и узелъ . ѿ нихъ . Армѣнию . и Мидію . то билъ . испрѣво две црѣва . армѣни . и мѣди . сва ѿва . земля покорилъ подѣ црѣво грѣческое . Егдѣ се възвратѣлъ Асѣнъ . вѣликии . ѿ боа . арапского . ѿсрѣтилъ . егѣ . Лѣвъ црѣвъ грѣчскіи . с вѣликою . почестію . ѿво . побѣдитѣла тако . иволѣниемъ . црѣскимъ . и въ сегѣ сінегѣта мірскаго . и чина . духовнаго . далъ . емѣ тѣла црѣва . и венцѣ . нарекли егѣ . Асѣнъ . велики . прѣви црѣвъ . болгарски . —

лѣто
ѿ 70лѣто
ѿ 73Бароніи
ѿ части
лѣтъ
ѿ 67ѿ (Малъ)
рѣ(црѣа)

По Асѣна, насталъ. **Добрница** црѣвъ ѿ странѣи Дунавскѣи . и послалъ . послѣи . црѣвъ . Львъ . зарѣди . мирѣи . договорѣи . и новѣи . за некои . градове . и места . по грци . не приѣли . почтено послаи . болгарскѣи . Добрница . пошелъ . съ войска и бой до къчиша . збѣомаго . Длъгѣх . стѣхъ : и плевѣлъ и побрѣвъ (з. 17^{*)} много . корѣсть) ѿ грчскаа землѣ за то се . разгневалъ . црѣвъ . грчески . и въшелъ . съ войска . тѣжка . въ Болгарѣи . но билъ . загеченъ ѿ Добрница и разбитъ и развоеванъ ѿ болгарѣи (з) После того . бѣа . всталѣи . блгари на Добрница црѣва . рекѣи невоѣи . неговѣи . врази . каке²⁾ . имѣлъ тайнѣи договоръ съ грци . да ѣздаде . црѣство . болгарское . и ѣзрѣизли . егѣ . ѿ црѣва . и зблии егѣ въ сви . принѣциѣи . и господѣи . шо строѣли црѣство болгарское . —

По Добрница . поставѣли . на црѣство . **Телезѣи**а билъ . тридесетъ . лѣта . но неблагополученъ билъ на прѣва . войска го . разбили . грци и побѣли . болгарѣи . а други пленѣли . и исѣки ги свехъ . оу Царѣи . градѣ . последи . болгарѣи оубѣли Телезѣи .а . и поставѣли . на царство . Сабѣиъ .

Сѣи **Сабѣи** (з) послалъ к црѣвъ . просѣити . мирѣи . зашо се оубоалъ . ѿ грци болгарѣи же . вѣдели зашо се оубоалъ . събрали са . и противѣли са . храбро (з. 17^{*)} . Видев же . себе . Сабѣи . ненавидѣма . ѿ войнство и ѿ подѣиныхъ . побѣгналъ . въ градѣ . Заморѣи и ѿ тѣдъ . приѣде . въ Царѣи . градѣ . подъ зашѣщенѣи црѣвъ . Копронѣи .а . и бляжалъ . почитанѣи . стѣхъ ѣвоѣи . шо былъ . почитѣлъ . въ Бо(з)гарѣи . Бо(з)гарѣи же . поставѣли . на царство . Тагѣи .а . —

Се **Тагѣи**ъ . послалъ . црѣвъ . Копронѣиъ да би имѣли мирѣи . болгарѣи . и грци . и да има . договорѣи лицѣ . къ лицѣ . с Копронѣи .а . и стверѣли . договорѣи (з) Егдѣ . пришелъ . Тагѣиъ . оу Царѣи . градѣ . при Копронѣи .а . съ всеми . своими . болѣари . Копронѣиъ . поносѣи имъ . рѣди . Сабѣи .а . зашо . неправедно .

¹⁾ Въ рѣкѣ . стоить зашѣщенѣи зунѣи : ѿ *загарскѣи* .

²⁾ Болгѣскии ирѣиисъ : *Кѣио инаа* .

дигизли . распра . и уклонѣи са . Саб(и)нѣвъ . ѿ црѣво . болгарское (з) По привидѣиѣмъ . оучнилъ . мирѣи . с болгарскаго црѣва . Копронѣиъ . а въ тайне . послалъ войска безъборною¹⁾ . въ Болгарѣи и разорѣлъ . и поплеилъ место . оное . болгарѣи . же . прогнѣли . Тагѣи .а поставѣли . на царство . Телерѣи .а .

Овъ (Телерѣиъ) се про(з. 18^{*)})тѣвилъ . црѣво . грческомъ . зашо бѣла . войска . грческаа ишла . скорѣбли на Болгарѣи . но погѣбли . берегу . и влнѣиисѣи . морскѣи на и пѣки на другое . лѣто . имѣли . грци . бранѣи . съ болгарѣи егѣ . пришелъ . црѣвъ . по море . и по Дѣнавѣ и пришелъ до Варна . напѣло . на негѣ . страхѣи ѣжас тако . стѣворѣлъ . мирѣи . съ болгарѣи . възвратѣи са . въ Царѣи . градѣ . но шѣки лѣта . того . мѣсеца октомѣрна оуразумѣлъ . Копронѣиъ . црѣвъ . зашо не стѣвалъ . на мирѣи . Телерѣиъ . но събралъ . двѣнадесятъ хѣлади . войска . да възхѣтѣи . ѿ грци . градѣ . Бердѣсти .а . събралъ . и Копронѣиъ . семѣдѣсетъ . хѣладъ войска . и рекѣлъ . зашо . хѣщеть . съ арѣше да се . бѣе . во обратѣилъ . свѣа . войска . на Болгарѣи . тако напрѣсно . побѣдилъ . болгарѣи . Того рѣди . просѣлъ . мирѣи . Телерѣиъ . но Копронѣиъ . не възхѣтѣи . мира но послалъ . войска . силна . съ корабѣи . на Болгарѣи . Но егдѣ . пришли . грци . съ корабѣи . при Месебрѣи бѣша корабѣи . разбитѣи . и поломѣиѣи . ѿ силнаго . ветра (з. 18^{*)} . Телерѣиъ поразмѣлъ . зашо хотѣли . болгарѣи да поставѣат . дрѣгаго црѣвъ . писалъ . црѣво . Копронѣиъ . обѣвалъ себе . како хѣщеть . да побежегѣ . оу Царѣи градѣ . и молилъ го . да мѣ . прѣти . чловѣци . скрѣпѣишо . да егѣ . проведѣтъ . до Царѣи градѣ . Но некой тѣ възмѣжи . болгарскѣи . размѣли . намерѣише . Телерѣиъ . како . хѣщеть . бежѣти и стѣрежѣли . егѣ . но билъ . съ хѣтростѣишо . некако . ѣзбѣгалъ . и пришелъ . оу Царѣи градѣ и приѣлъ . егѣ . црѣвъ . Львъ . синъ . Копронѣиъ . радостно въ то . лѣто $\psi\sigma\beta$ (777) оумрѣлъ Копронѣиъ бѣнаани ѣноборѣцѣи . царѣтувалъ . хѣ (85) лета . Много стѣмъ оубѣли . за стѣме . ѣвоѣи и много . билъ . тежѣки и

¹⁾ Болгѣскии ирѣиисъ : *каѣъ сѣборѣишо* . — Самоковскии : *каѣъ сѣборѣишо* . — Топчовѣицѣиъ : *каѣъ сѣборѣишо* . Пѣиисѣи не е . иискалъ да каже : *каѣъ сѣборѣишо* .

громъ . и болгаромъ . Въ то пѣгово . прѣвъние пакы ¹⁾ .
встѣшли . болгары ѿ христіанство и ѿбрали се . на прѣвое .
поганство зацо . еще . не бѣдо въ то время . писмо . сло-
вѣское . по болгары . латинскы . читали . и писали . того ради .
слабо . развѣмили законъ христіанскы . шо бѣли прежде за
оуи (78) лѣта . држали . а въ то време . Телерикъ . бѣлъ . не-
верѣнь (л. 19^{*)} . Грци . крстали . Телерика . прѣъ . Львъ . ѿже-
нилъ . его . за Ирина . сестра . царичина . и поставѣлъ . его . на
вѣлики . санъ . въ дворѣ прѣмъ : —

Болгары . поставили . на царство . **Кардѣма** . Констан-
тинъ . шести . много и различна . войска . и брані имѣлъ .
съ Кардѣмъ . но Кардѣмъ бѣлъ . благополученъ . и непредо-
долѣнь . много . погубилъ . патрикии . и генералы и войска .
Льва . царя . греческаго .

Оумеривъ же Кардѣмъ . по немъ нестѣлъ . **Кривъ** . из-
редевъ . веледѣшенъ благополученъ . войн(и)стве . Сей . Кривъ .
бѣлъ . неверенъ по всема . смерилъ . грци . и расширилъ државу
землі . болгарскѣе . шо бѣли . неколико царя . болгарскы
прежде . его . неблагополучны . и ѿдолѣни ѿ грци . ствѣлъ .
славяны . поновиски . и нападѣ . на Франциска страна . и
хбилъ . Борна . въ Далматинъ . поставѣлъ миръ . съ царѣмъ .
западнимъ . и ѿбратилъ са . на царя . греческаго . и разорилъ .
всѣхъ . (л. 19^{*)} . предѣлы . землі . грчскѣе . и французскѣе .
Никифоръ царь . послѣлъ . хазна . царскаа . да собѣра . войска
на Болгарина . егда . бѣлъ . генералъ . при река . Стрѣмцага
притевалъ . Кривъ . вбилъ . генерала . и свѣ . войнство . по-
хитилъ . свѣ хазна шо носилъ . пор(а)диъ собрание . войски .
въ то лѣто ѿи (808) изелъ ѿ грци градъ . София . избилъ .
х (600) хиладъ . ѿ войска . Никифорова . и безъ числа . ѿ
простаго народа . Никифоръ . събралъ . войнство . безчисленное .
настѣшилъ . на Болгарина . имѣлъ . съ собою . и сына .
своего . Старика тако безбожно . погубѣлъ . землю . идеже .
переходилъ . имѣлъ . намерѣние . разорити . свѣ . Болгарно

¹⁾ Рак . : вѣсѣи .

и сожегалъ . дворъ . Кривовъ . Кривъ . ѿчалъ . свою надежду .
просилъ . миръ . ѿ Никифора . по Никифоръ . не вхотѣлъ .
примирити се . ра(а)грѣлъ се . побѣдою тогда . Кривъ повелѣлъ .
заградити . теснаа . мѣста . и класѣры . и нападѣ . на Никифор .
царя . близъ . Славомиръ . не далече . ѿ Никопола . и ра(а)билъ .
его . въсеконѣчно . ѿузелъ . всѣе . имѣне . что (л. 20^{*)} . билъ . пле-
нилъ Никифоръ . ѿ Кривовъ . дворъ . и ѿ Болгары и прочаа . тѣ
убили . и Никифора царя . болгары . Повѣзѣлъ . Кривъ и натак-
нали а . глава Никифорова на вѣла . ради . поборища . да помнитъ .
всѣакъ . како . имѣлъ . побѣда . на грци . по томъ . повѣделъ .
и ѿковали а . съ злато . начинили . чаша . ѿ неа . — когда .
имѣлъ . Кривъ . велико . весѣлие . пѣлъ . из неа . вино . съ
вельмажи . болгарскѣе .

Тако ѿбвѣдатель . Кривъ . многимъ . градомъ . грчскѣ-
кимъ . послѣлъ . въ Цариградъ . да учѣ(и)и . миръ . с Михайла .
царя . но не сѣтворилъ . Михайлъ . миръ . събралъ . войска .
вѣлика . и пошлѣлъ . на Болгарно . Кривъ же . подвигалъ
своа . войска . пришѣлъ . на Месабрия . и узелъ градъ ѿни
съ богавъ . сирѣчь . с топове . научилъ го . невои аршинъ .
шо билъ . прежде . при Никифора . царя . Когда се . приближилы .
ѿбе . воинки . болгарскаа и ¹⁾ грчскаа . било . на небѣси .
страшно . знаменіе явилъ се . и (2) воетни . въ образъ . луни и
пѣлъ се . събирали . и разходили . въ разпѣлиніа (л. 20^{*)} . въ лѣто .
ѿги (813) . близъ Адрианополь . сирѣчь Едренѣ . ссразили се
грци . и болгары . и тако начѣли . грци . безѣти . болгары же .
не смѣали . погнати ихъ . напрасно . да се некако . не предѣ-
стать . по егда . видѣли ихъ . како . истина . бѣгають . потѣкли .
за нимъ . и тако . изъсѣкали . безъ числа . множество . ѿ нихъ .
едва . Михайлъ . царь ѿбѣгалъ . въ Цариградъ того ради .
ѿставилъ . царство . самоволю . По немъ ²⁾ . настѣлъ . Львъ .
Арменинъ . Кривъ же . ѿставилъ . неколико . войска . подъ на-
чѣлство . брата . своего . Мерытабна . а з дрѣгаа . войска . ѿи

Барона
и часть
лицъ
и и

¹⁾ Въ рак . и е повторено по погрѣшка .

²⁾ По немъ повторено въ рукоиса по погрѣшка .

шелъ ѿ ѡсѣлъ . Црѣградъ . за много . время . по не въз-
мѡгаль . възети его . пакъ се . възратилъ . ѿ възель¹⁾ . Едренъ
ѿ много . пленилъ . народъ . безъ числа . тѣ бѣлъ . ѿ Василна .
Маведонъ . плѣнегъ съ родителейъ свой . последѣ бѣлъ . црѣ
гръчески . Мапонла . епископа . съ много . народъ . христіански
съ священіци ѿ клирици . и монаси . съвѣ избѣлъ . зачѡ се не
ѡвреди Хрѣта . То ѿ прологъ . пѣше месеца . . . (л. 21*²⁾ . Некоѣ
свещенікъ . грчки . зналъ . назикъ . болгарскіи . моилъ . Крзна .
црѣа . да би го . пѣстѣлъ . свобѡдна . ѡнъ повелѣлъ . ѡубити .
его . ѡни свещенікъ же прокелъ его предъ всѣми . По нѣкое
время . створилъ . миръ . грци . ѿ болгаре . Егда ѡпискълъ .
Крзнъ . неколико . робѣе . гръчески . видѣлъ Василна . Маведѡна .
междѣ ѡни . робѣе . како . стоѣлъ . благоговѣино . ѿ слобдно .
ѡнъ призвалъ . его при себе . близко . ѿ даль емѣ . ѡблѣка .
вѣлика . ѿ тако ѡпискѣлъ . его . По нѣкое . время . црѣ бѣлъ
Василна .

Оумерзъ же Крзнъ по немъ . настѣлъ на црѣво . братъ .
его . Муртагонъ въ то время имѣли . миръ . грци . ѿ бол-
гарѣи . имѣлъ . Муртагонъ . много воинѣ . въ Паноніа противъ
кесарѣ . римскаго . Лодовіа³⁾ ѿ пленилъ много землѣ . римскаа .
зато римляне . ѡгналі . Лодовіа . ѡ кесарство . Въ то время
бѣли . сѣрбѣе . подъ власть . болгарскаа . тѣ нае . воинѣ били .
(л. 21⁴⁾ болгарскіи . въ Паноніа . ѿ пѣки . ходилъ . противу .
славѣтъ . ѿ ѡдолѣлъ . ихъ . съ великимъ . крвопрѡлитнемъ .
ѡбои⁵⁾ странъ . поставилъ . правители . надъ ихъ ѡбластми .
ѡгналъ . що бѣли . ѡ нихенъ . родъ . ѿ поставилъ . болг ѡри
правители . створилъ . миръ . съ црѣци ѡебдѡре . женѣ . ѡеб-
фѣла . црѣа . тогѡ . бѣли вдовѣ . ѿ звелъ . сестрѣ . свою . що
бѣлъ . изпреждѣ . пленилъ . црѣ Никѡфоръ . когдѣ бѣлъ напѣлъ
на домъ Крзнѡвъ . братъ его . Сестра его . билѣ . крѣчена

¹⁾ Ракъ . възѣлахъ .

²⁾ Оставено празно мѣсто за мѣсца и дена . Празно е оставено и въ
Коледския и Сачковския прѣписи . Въ Толковачия прѣписъ е прибавенъ само
мѣсецъ : Яна .

³⁾ На полето стоѣли : Барна . . . чаша . . . аугъ . по сетѣ задичено

ѿ наѣчена . писаніе . ѿ хрѣтіански . завѡнъ . ѡна . почѣла .
да ѡчи . брата . своего . да вѣрѣтъ . въ Хрѣта . ѿ имѣлъ . не-
коего . робѣа . грка нарицѣлъ еа . ѡебдѡре . Квѣфаръ . бѣлъ .
христіанинъ добръ и искъсенъ . ѿ ѡнъ често . въспомени-
валъ . Муртагонѣ . да би . вѣрѡвалъ . въ Хрѣта . по ѡнъ .
слабо . то вѣнималъ (с) Бѣлъ . любѣлъ . въсѣгдѣ . да ѡдетъ .
на ловѣ . да лови звѣрна . за то начинилъ . на ѡна . гора .
палѣта . вѣзѣка . ради . лѡва . тамо вѣпати се ѿ свезѡватѣ
ѡи . ѿ повелѣлъ . некоемъ . Метѡдию . монахъ . ѿконописецъ .
да напише . по ѡни . палѣти . звѣровѣ . ѡи . ловѣта (л. 22⁶⁾ .
По нѣкое врѣмѣ . законелъ . црѣ . Муртагонъ . Меѡбна .
не написѣлъ . звѣровѣ . ѿ подобѣ . ловѣти ѿ проча . по на-
писѣлъ . въторѣе пришествіе . Хрѣтово . како стоѣл ѡ десноу .
правѣднѣи ѿ подобѣе . раѣ . а ѡ шю . грѣшницѣ ѿ подобѣе .
вѣчнаа . мѣка . Егда . пришелъ . црѣ Муртагонъ . видѣти .
палѣта . напѣло . на него ѡужѣлъ . ѡ видѣние . ѡнаго . Тогдѣ .
Метѡдиа . начѣлъ сказѡватѣ емѣ . ѡ пришествіе . Хрѣтово . ѿ ѡ
въздаіние . грѣшникъ . ѿ правѣдникъ . ѡн же . въздахъвѣлъ .
ѿ ревалъ . блаженъ ѿже . ѡбрѣчетъ се . тогдѣ . ѡ десноу .
ѡ ѡно . время . начѣлъ . познавати . Хрѣта . по мало . и не
сѡвршено . Въ то . врѣмѣ . пописѣлъ . Бгъ . на Болгарѣа .
вѣзѣкъ . глѣдъ . ѿ смртовѡсѣе . тогдѣ . начѣлъ . Муртагонъ .
молитѣ се . прилѣжно . Хрѣте . Бгъ . ѿ даль ѡбѣтъ . ако пре-
станѣтъ ѡни глѣдъ . ѿ смртовѡсѣе . сѡвршено . да възпримѣтъ
вѣрѣ хрѣтіанскоу . ѿ абие ѡсудшанъ . бѣистъ . Въ мало .
время . престѣлъ ѡни гнѣвъ . бѣжѣ що бѣлъ . на Болгарѣа .

Тгдѣ (sic) . послѣлъ Муртагонъ . въ Римъ . пѣпи . рим-
скомъ Нѡколан . такождѣ . ѿ въ Цариградъ . къ црѣце . ѡебдѡри
(л. 22⁷⁾ . ѡебдѡра предѣрѣла . ѿ послѣла . единаго . епископа
иже крѣстѣлъ . его . нѡщю . боѡлъ се . ѡ свои . болѣре . но
ѡни . ѡуразмѣли . зачѡ е . приелъ . крѣщѣние въѡрѡжили
се . на него . ѡнъ възелъ . въ рѣкъ чѣстни крѣтъ ѿ тако
ѡдолѣлъ всѣхъ . нае . съ некоѣ . копне . ѡни же . видѣли .
то чѣдо . ѿ много се . ѡ нихъ . ѡбратилъ къ Хрѣтѣ . силоу .

Баронъ прѣта . ст҃го . причисчени . къ вѣрнѣ въ лѣто 867 (867)
 послалъ . папа римски . Николаа . двѣ епископа . изъ Римъ .
 Павла . и Формоса . и тако весь народъ . къ ст҃гомъ . крещенію .
 приведеша . и Формоса поставилъ . архиепископа . Паки .
 послалъ прѣтъ Михайлъ къ папи рѣс (106) въпроси . ради вера .
 и црковная . деѣнія . и просилъ папа . да поставитъ . въ
 Болгаріа . патриарха . Папа . Бенедикъ . емъ на рѣс въпроси .
 отвѣтъ . за патриарха . речесть . за що не е пришло ещѣ .
 время . По три лѣта игнаши . грѣци . пѣшини . епископи . иа
 Болгаріа . Игнатіа . патриархъ . Цароградскіа . поставилъ .
 болгаромъ Феодилакта въ архиепископа . (л. 23^а) въ ѡни . Феодилактъ .
 що тловалъ . евангеліе . по другіи . ст҃гы . Феодилактъ .
 за много лѣта . после бѣлъ . но грѣци и латини .
 побѣтъ . имали . велика . распра ради . Болгаріа . на соборъ .
 Цариградъ . Въ то время и по прежде . били . ѡстѣпили .
 латини . ѡ православіе по ещѣ . не били . различені . конечно .
 ѡ грѣци . поради . Болгаріа . распра имали . кои . да би а .
 имѣлъ . подъ своѣ . вѣлѣсть . и така са . конечно . различили
 грѣци . ѡ латини . и проклали . Но болгаре . за мало время
 били под патриа(рши)а . Цароградскою . Грѣци . когда . поста-
 вляли . болгаромъ . архиепископа . искали ѡ нихъ . много . злато .
 и дѣри . за то се . сѣблазили . болгари . и ѡзчиши се . ѡ
 патриарша . Цароградска поставили . себе . патриарха . въ
 Болгарію . и тако докле . стоило црѣво болгарское . имѣли .
 себе патриарховъ . ѡ своею . назива . зри ѡ томъ въ книгѣ
 ярмича . на листѣ е (5) ѡ краа . . .¹⁾

Ради того црѣ Михаила несагласно . естъ . въ летописехъ
 Маврибаръ . ише . Мургановъ . прие . крещеніе . а Баронъ .
 ише . (л. 23^а) Болгаріе . по е то . има . по грѣчески Вор-
 гаровъ не погодилъ како мѣ . било . има прежде крещеніе .
 по просто Болгаріе писали . Ради . то несагласно²⁾ . въ лѣто-
 писехъ . стойтъ .

¹⁾ Оставено мало правдо мѣсто.

²⁾ Рак . несагласно .

Бѣлъ некой . робъ Отомѣ оу некоею . болгарина . въ Цариградъ .
 за некое . согрешеніе . побѣгалъ . ѡ своего . гдѣна .
 пришлъ . тѣрская вера по давадесеъ . лѣта . притворалъ себе
 како е . ѡни . Константинъ . сѣнъ . Ірина . царѣци и тако ;
 собралъ воинство . и вѣзлъ . ѡ грѣци . Армена . пакъ при-
 шелъ с велика . сила и облѣталъ . Цариградъ . и били . грѣци .
 въ велика . теснотѣ . не можели . никакъ . да мѣ се . проти-
 вать . Того ради . писали томъ црѣво . когда . бѣлъ .
 невѣрентъ . вѣлико . моленіе . да би пришлъ . и помогалъ .
 имъ . ѡи се . подвигалъ . съ вѣлика . сила . воинскаа .
 напалъ . на Отомѣ ѡстѣпниа . и поразилъ го въ концѣ .
 самого . Отомѣ оухватилъ¹⁾ . и гдѣро . брѣзалъ . емъ . нѣе
 и рѣце . по томъ . брѣзалъ . емъ . и главѣ . тако се възра-
 тилъ с велики . корість . и слава . въ Болгарію .

[По преставленіе²⁾ црѣва Михаила настѣлъ на црѣво Снѣ-
 жо Сѣмѣонъ Лабасъ . Въ то время имали крамола терговци
 грѣчески и болгарски поради нѣакоа килна ; поради ѡни тер-
 говци стала крамола и межѣ цари (л. 24^а) болгарски и грѣчески .
 Того ради подвигнулъ Сѣмѣонъ Лабѣ войска на грѣци и разбилъ
 воиска грѣческа и генерали ихъ съ оумрыцавленіемъ великимъ ; за
 то приѣлъ велика печаль грѣчески црѣ Левъ Премѣдри и пра-
 тилъ мацарскому крѣво . да би пришлъ въ Болгарію и ѣчнилъ
 пѣвность Сѣмѣонъ и болгаромъ . Тако напалъ крѣво мацарски
 напросно и разорилъ много мѣста . и плевилъ наро безъ числа
 множество ; црѣ же грѣчески ивѣшилъ ѡни народи болгарски
 ѡ крапа мацарскаго оу прѣкостъ³⁾ Сѣмѣонъ Лабасъ . Паки по-
 слалъ Премѣдри къ Сѣмѣонѣ нѣакого Керосата да зтворилъ
 миръ ; нь Сѣмѣонъ оудержалъ Куросата . а самъ пошлѣлъ
 на мацари . и тако въ концѣ разорилъ всѣа Мацарскаа
 земля . и въздалъ имъ ѡмѣщеніе . що били ѡни прежѣ створили

¹⁾ Рак . оухватилъ .

²⁾ Телѣтъ отъ туа до слобота (стр. 31) е изгубенъ ; туа се печата по Котлевскиа прѣписъ на воиъ Стойко Владиславовъ . отъ 1765 г .

³⁾ Въ Самоковскиа прѣписъ стои : мѣстъ .

болгаромъ . По то писаль къ црю Левъ , аю желане да има миръ , да бисъгитъ бни робие , що оубазъ ѿ маѳарскаго краля . Црь Левъ подвигналь вонса на Болгарина (л. 25^а) , нь невъзможъ нишо оубенети : поразиль его Симеонъ Лаба^а , и тако ѿдалъ невболю Левъ вси бни робии и просиль миръ .

Оумеривъ же Левъ , остави^а цртво своемоу братъ Александръ . Симеонъ црь послааъ Александръ : хочеть ли стойти на бни перви миръ , що биль зчинилъ съ братомъ его Левомъ ; но Александръ не приналъ съ почестью послѣ Симеонови . Того ради настъпиль на землю греческаго и разориль много мѣста , и побилъ много ѿ войнство ихъ ; пришель и ѿбладаль Цригра^а , и встали го греци вывтри града . ѿ искаль самого цря , да имють разговоръ . И тако пришель црь гречески въ палаати Влахерски , беседовали ѿ договоре мирномъ ; нь греци почели беседовати непокорно и въпреси . Симеонъ ѿбте изишель изъ Цригра^а и ѿбратилъ се на Тракю и Едренъ , нь , егда не възможъ по скоро възети Едренъ , даль солдатовъ злато много , и ѿбверзали емъ нощю , и тако плъвилъ градъ и завстали го конечно .

Црь греческии Костанти^а (л. 25^а) събралъ вонса велика и послааъ на Болгарю по^а някоего Фока генерала . Егда се сразили греци и болгари на бою ѿдели греци болгаромъ , и начели болгари бежати . Егда се зморали Фока на бою , ѿвличъ се самъ на някомъ кладенецъ , да се прохладитъ ; и истрогилъ се конь изъ рѣка его и побѣгналь натракъ оу вонса . Когда видели греци конь Фоконъ бежачъ , а за самого Фока не знавали , гдѣ есть , и било сметѣние велико . Симеонъ биль на някою гора близо ихъ , възле гледалъ , що са дѣяло , и събралъ ѿ свое вонса , войско нашель , напалъ на греци жрѣво и победиль , и разгналъ ихъ ; е двамъ възможъ оубежати Фока въ Месамбрию и спасти се . Того ради било въ Цригра^а смешѣние межъсобное много поради то дѣло . Симеонъ се разгордѣлъ победою , наки пришель и ѿблагалъ Цригра^а ; нь бни Фока наки пришель с нова вонса и

ѿгналь Симеона ѿ Цригра^а . Нь бни послааъ къ князю срацинскомъ , моле^а его да приидеть (л. 26^а) съ свои срацини по море , а болгарии по сѣхо , да би пленили Цригра^а . Князь срацински послааъ с послѣ Симеонови срацини да ѿтвердятъ здраво , въ воѣ време да подвигналь вонса . Егда приише въ Каламбрию , оухватили та^а бни срацини и болгарии и привели ги оу Цригра^а . Романъ црь ѿвстель срацини и ѿбдариль , а болгаровъ оудержале . Нь Симеонъ Лаба^а наки всталь и разориль Греческаа земля , не смея^а нишо да мѣ са противи , и зель много вѣрствъ .

Романъ црь послааъ вонса на болгарии съ някоего нарицаемаго (деспота) Аргира^а ; нь црь Симеонъ развоевалъ его и побилъ конечно , и възвратилъ се въ Цригра^а , не възможъ одолети его . Наки второе пошель на Едренъ , и ѿ глады предали се емъ , и покориль градъ Едренъ по^а своа власть ; и тако пошель по Тракю и Македоню разорилъ невзбранио . И наки пришель четверти плѣт на Цригра^а и звалъ цря Романа на разговоръ . створиль съ нимъ миръ и възвратилъ се въ Бол^а (л. 26^а) гарю съ велика слава и користъ . Тако Симеонъ Лаба^а поупицѣнемъ бжѣимъ много павость дѣвалъ на греци и непрестано воевалъ на нихъ ; послѣдѣ пошель на харватѣ , и тамъ въ някомъ тѣсни мѣста ѿ греци и харвати разбита била вонса его конечно . Въ то време напало на него болезнь ѿ стомаха и оумрель .

По немъ насталь на цртво снѣ его Пѣтръ , по неблагополъченъ въ бранѣхъ , ѿвоже ѿцъ его биль прѣже , нь биль грекомъ приятель и покорилъ ѿ того време ѿслабѣла болгарскаа скѣптаръ насилѣмъ греческимъ поради несогласіе и малодѣшие Пѣтрово . По въ то ѣдино биль велики блгополъченъ , понѣже въ време цртованіе его просилъ стги препобни ѿцъ нашъ Іванъ Рилски , и ѿ великое блгоговѣние , що именаль къ стгомъ ѿцъ Іоаннъ , ходиль по Рилскоу пѣстивню , да би видѣлъ его и беседоваль съ нимъ . нь понѣже неудобна (л. 27^а) мѣста били къ хоженію ради делобни дѣбри

и высокихъ хльмовъ, не възмогъ видѣти сѣго дѣла, въ по-
прошеніе получивъ ѿ сѣго писаніе; тако ѿменялъ бо пи-
саніе велики въ полъзѣ дшѣвнѣю. Сѣи цр'ь Пётръ послалъ
въ Цриградъ и сѣтворилъ миръ съ Константина и Романа.
пѣки пошлелъ самъ въ Цриградъ и тако ѡтврдилъ миръ:
ѡженилъ се за вѣжъ цр'ева, дѣщи Христофана, сына цр'ева
первородна. Егда възвратилъ се въ Цриградъ Пётръ, братѣ
ѣго Іоанъ и Михайлъ вьдвигли брань на Пётра цр'а съ
барони и гос'поди болгарскіе; и тако за много време ѿмели
междубоѣнаа брань три братѣа. тако било велика брань
много лѣта междъ ѿма. Пётръ пратилъ свои сѣнове, Бориса
и Романа, ѡу Цриградъ за ѡманеть, да би ѿменялъ миръ съ
грѣцима, зацо въ то време била ѡумрѣла женѣ ѣго, ѡнаа
цр'кѣа вѣлѣка. По време не, егда ѡумрѣлъ Пётръ цр'ь, въз-
вратили се двѣ (л. 27^а) сѣа ѣго, Борисъ и Романа, ради вьс-
пріятіе царство въ Болгарію; но ѿмъ много дѣлали пакост
барони ихъ.

По немъ насталъ на цр'тво сѣнь ѣго **Борисъ**. Въ то
време напали маѣри на Болгарію и разорили много мѣста.
Борисъ молилъ цр'а Никифора грѣческаго, да мз даде помощь
и войска, но Никифоръ ѡписалъ ѣмъ, рече, за чест цр'тво грѣ-
ческое не могъ с' таковимъ народомъ непотребнимъ чинити брань
и крамолю. По мало време сѣтворилъ цр'ь болгарски миръ съ
маѣри; тогда маѣри почели разорити грѣческаа зѣмля.
Тогда Никифоръ послалъ дари и молѣніе Борисъ, да би ѿишелъ
и противилъ се вѣжѣе с' грѣди маѣаромъ; въ Борисъ възвратилъ
посли (и) дари Никифорови, ѡписалъ ѣмъ: за честь болгар-
скіи пѣзи не могъ дивзати брань на маѣри, понеже сѣ-
нимъ миръ ѡчунихъ. Никифоръ пріалъ бои бѣвѣтъ въ зкоризнь,
послалъ Каложіра, сѣна Хереѣнова (л. 28^а), къ Светославу,
ввезю русискомъ, подвигнати ѣго на болгаріи. Той же на-
степилъ съ войска на Болгарію, и ѿ тѣдъ вьзѣлъ плѣнь много
и користь, пошелъ въ Русію пѣки. На дрѣги годъ пѣки пошелъ
на Болгарію и покорилъ болаша часть пдъ свою дряжавъ; и

ѡумислилъ принѣсти престѡлъ свой въ Болгарію поставити, по-
неже вьлюбилъ зѣмлю болгарскою ради плодородство и ѿбо-
бѣдла. Тако советовалъ. емѣ. Каложіръ, егда, вьзметъ, цр'тво
болгарское, можеть, въ скорѣ, вьзети и грѣческое. Егда и
вразмелъ, советѣа. Каложірова Іоанъ. Цимисхія, наследникъ.
Никифоровъ, вьдвигалъ, войнство, на Свѣтослава, и прогналъ,
его, въ Русію, но понеже Борисъ, помагалъ, Светославу,
того ради поиманъ, бѣлъ, ѿ царѣа, Іоана, Цимисхія, и звелъ
го, ѡу Цриградъ, съ дѣки, вѣнѣцъ и ѡдежаніе и вьспрималъ,
Цимисхія, похваля, побѣдѣа. ѿ грци и поставилъ, Бориса,
магѣстриа, въ Цриградъ. По некое, време, ѿишелъ, тайно,
Борисъ, и пришелъ, въ Болгарію, но некое болгаринъ, вѣдѣлъ,
его, ѡдеана, въ грѣческіе, ѡдежди, вьзвмелъ, ѿво грѣкъ,
ѣсть и ѡубилъ его тѣ, на пѣти, и таковъ, конецъ Борисовъ (.)

По немъ насталъ, на цр'тво, **Свѣтослава**, межъ во-
йнственъ, и храбаръ, Сѣи звелъ, ѿ грци, место нарицаемое,
Топлицѣа, и Сардѣа. Егда, вьзвращалъ са, ѿ брани вѣпалъ,
въ болѣзанъ и змрѣлъ, на пѣтъ (л. 28^б).

По немъ, насталъ, на цр'тво, **Свѣтомиръ**, но пѣблагос-
получе(нъ). Пр(и) немъ, царство, бо(д)гарское, ѡдолено,
и покорено било, под грѣческое.

Но въ време, Василиа, Порфирогенита, пѣки, ѡзло-
жили се, болгаріи, ѿ грци поставили, на царство **Давида**,
сѣна, Комистополова. Но Давидъ, мало нечѣто, пребилъ, на
царство оставилъ, престолю, и пришелъ, иночески, чинъ, и
тако, скончалъ, богогѡдно, и сѣво свое житіе по престав-
леніе его ѿмеалъ мощи свои нетленни (.)

По Давида, насталъ, **Самуилъ**, на цр'тво, и зстрмил се,
разорять, провинции, западніе, и покорилъ похъ свою, вѣсть,
и зстрмил се, на Далматію, пожегалъ предградіе, Рагѣское,
и грѣдъ, Катаръ. Много крѣти, разивалъ, грци, посещалъ
въ части, войска, ихъ, бѣлъ, ѿ грци, Солзна, Енншехеръ

Карафериа съреть . Ларса . и Берь . сва Оеталпа . и проводилъ
кзцовласи и арнаете и грциѣ ѿ она . места и заселил ги .
по краи Варна и Тръново . (л. 29^а) и много ѿ ихъ воипи имель
над грци на Еишехеръ много воинство болгарское поставилъ
и ѿздъ много мощи сгѣхъ пренелъ въ Болгарю . () Любилъ
и почиталъ с велико благоговѣнство сгѣхъ мощи за то и по-
магалъ смѣ испро . благоговѣннъ къ Бгѣ и свѣтнмъ и Бгѣ
Допле билъ испро . благоговѣннъ къ Бгѣ и свѣтнмъ и Бгѣ
помагалъ смѣ . () После се развратилъ и Бгѣ ѿставилъ егѣ . ()
Въсталъ завистно на свои родъ и племя црское и избилъ све
ѿво племе тачно бсталъ Юванъ Владиславъ снъ брата егѣ . ()
Въсталъ Никифоръ Оуранъ црѣ грческй на Самола цра с
воипство и ѿдолеть егѣ и ранил егѣ на бранѣ он се воз-
вратилъ въ домъ свой . и близилъ господи грческе кои
имель заробенъ испро на бранехъ . () Далъ Азотъ генералъ
грческомъ свою дцерь въ женѣ и поставилъ егѣ ити въ Де-
рада или Добрица ѿнъ селъ в корабль и побегалъ въ Цари-
градъ . и поставилъ егѣ магистря . () Паки поимель Никифоръ
Оуранъ на Болгария с воипво и бѣлъ неколко градове ѿ
Самола . () Грци ишли на Скопие и на Србиа Самоилъ по-
шель на Едрене и разорилъ и заштилъ егѣ . () Паки поимель
с воипство на Скопие но грци ѿбтекли Самоила невако и по-
разили воиска егѣ много поробили болгарѣ и ѿ велика злоба
що мьелѣ на Самоила и на болгарѣ испро створилъ Ники-
форъ црѣ мучительство неслышано ѿ века на ст (15) хладѣ
болгаровъ извртель ѿчи и на сто человека ѿставилъ одного
с едно ѿко да ихъ водитъ и тако послалъ ихъ Самоилъ
ѿслепенъ толко (л. 29^б) народъ егдѣ прѣшлѣ къ црѣ Самоилъ
и видель толко мучительство и поруганне болгарское абие ѿ
срдечнѣе болезни . въшалъ въ ведугъ и по мало дни ѿумреть . ()
Тако Самоилъ за пролитие неповинне крви що избилъ свое
црское племе прогнѣвалъ Бга вѣлми и поштилъ Бга на негѣ
гнѣвъ и на сва Болгария . и предадъ ихъ въ рце грческия
за много време накое речет се . ()

По Самоила настатъ на црѣтво с(и)нъ егѣ Радомиръ
но за (е)дино лето црѣствовать и збиненъ билъ на дове ѿ на-
важденіемъ Никифора цра грчесаго ѿнъ тайно пратилъ
некогѣ и збилъ егѣ на ловѣ .

По Радомира настатъ на црѣтво Юванъ Владиміръ . ()
Болгарѣ изгвали Гаврила сына Самоилова въ (В)лахю и по-
ставили Ювана снѣ . Аронова . () Аронъ билъ братъ Самоилова
и Давидовъ . Црствовалъ Юванъ сгѣ Владиміръ за три лета
и имель испро чисто и стѣ житіе и богоугодно . () На то
Ювана паки въсталъ црѣ грческй с велика сила но ѿнъ
молитвою къ Бгѣ и ипованіемъ крѣпнмъ изшель с мало
войска и победилъ грцехъ и вратили се посраменѣ тогда
въспеть . () Но имель жена гркина и шхра тако при себе
магистрия чиномъ ѿнѣ билъ еретикъ съ (с)воа сестра нова-
тиванѣ и не любилъ стѣго цра Владимира зарадѣ православие
и чистое егѣ житие и сагласилъ се на збиненѣ егѣ . () ѿнѣ
шхра егѣ збилъ егѣ на пѣти в некола горѣ ѿтсевалъ смъ
глазъ на кона како ходилъ на предѣ . () ѿнъ мановнѣемъ бжѣмъ
(л. 30^а) не спадналъ с кона но вазель въ рце свою глави и ѿпра-
вилъ своего кова превшель много место и прѣшель во мона-
стиро (sic) що го билъ смъ испрово (sic) съградилъ и тако сле-
залъ с кона и предадъ Бгѣ духъ свой . () И до селе въ ѿнѣ мо-
настирь . въ странѣ . Елбасанскою пеллеи и цѣли почитуютъ
мощи егѣ и подають мно(го) ѿсцѣлене . () Маиа месеца кѣ (22)
день сва ѿна страна празнуютъ егѣ . () Има житіе и правило
красно съставлено с бденіе и славословіе и с велико трагство
и похвала . () Тъ ва краце написахомъ за сегѣ стѣго цра Ювана
Владиміра . () Има на грческй пренедено житіе егѣ и правило
и тѣ много погрешно или после за много време писано житіе
егѣ или некой србинъ или гркъ пременилѣ и хотелѣ покрѣпѣ
родъ егѣ вако е ѿ рода царѣ болгарскѣхъ написали како да
е билъ ѿ рода србскаго синъ Немана Симѣона но весьма по-
грешилъ не зналѣ въ кола лета билъ Симеонъ србскѣ . () Не
билъ в то време въ србие крали никако а де царѣ ихъ паки

после билъ Симеонъ Неманъ¹⁾ и снѣ егѡ крали за много лета и снѣ сѣмъ ерскѣи крали знато есть и написано кой де се е преставилъ и де съ мощи нхнѣи и гробѣи²⁾ Читай родословъ ерскѣи обрещенѣи въ кое време билъ Самойлъ и Симеонъ и сѣмъ Юванъ Владимиръ и ц(о)знаешн како погребшии писатели въ томъ или покрывали родъ и отечество сѣгѡ Ювана Владимира (л. 30¹⁾.

По збненію Юваново поимель црѣвь греческѣи невозбрано во Ѡхридѣ³⁾ Тамо пребивалъ билъ Юванъ сѣмъ въ Ѡхридѣ за г (3) лета своего црѣтованна и предалъ емъ ѡни збниці сва Болгаріа⁴⁾ Незабрано пришель и бързалъ хазна и ськровища црѣва и изнелъ много злато и (с)ребро без числа и раздавалъ своимъ . воиномъ⁵⁾ Възель много вѣнци и коро(н)и црѣки и замение многоцѣное⁶⁾ Показалъ велика милость црѣвицѣ Маріи женѣ Ювана цра и петь дщерее имъ зналъ како ѡна предала емъ црѣтво болгарское ѡбыла своего мужа⁷⁾ И пришель ѡ Трновъ Д(а)видъ патриархъ и двѣ барона болгарскѣи Богданъ и Миробизо принели ключи ѡ тридесетъ и петь градовъ болгарскихъ и предалъ клѣчи и градъ црѣвь греческомъ⁸⁾ Ѡнъ . поставилъ Миробоза и Богдана пакѣи баро(н)и надъ Болгаріа . Тако въ то време радѣ грехѣ Самойлова цра болгарскаго и радѣ ересѣи новатанскѣи и арменскѣи що се билъ оумножилъ въ Хоридскаа страна въ болгарехъ пало црѣство болгарскѣи подъ власть греческаа конечно⁹⁾ Но последѣ сѣмъ Царіонъ ещѣ(с)вопъ Меглянскѣи и сѣмъ Теофилактъ . искоренилъ и погасилъ ѡнѣи проклѣтѣи ересѣи конечно ѡ Болгаріа : —

Билъ неюи Ддоланъ поробенъ ѡ грѣци въ тѣа бранѣи с болгарѣи що имели билъ въ Цариградѣ въ некоего¹⁰⁾ великаго велмеза продать билъ хитаръ и смотреливъ велмѣи¹¹⁾ Ц(о) некое време побегналъ изъ Цариградъ и пришель въ Стремиза (л. 31¹⁾ и творилъ себѣ како е билъ снѣ Ароновъ

¹⁾ Въ рѣк.: Неманъ .

²⁾ Рѣк.: некое .

и ѡ рода црѣва¹²⁾ Тѣ било по слычаю събрано много войнство болгарское и ѡгласилъ себе Долана за цра болгарскаа вѣстали и прогнаи войнство гречское ѡ странѣи Ѡхридскѣи и въдари се Доланъ на болгарѣи Ѡхридскѣи по не чествовали свое войнство добре зато войнство изгнаи Долана и поставилъ себе цра Тихомира барона¹³⁾ По нею време ѡнѣи Доланъ хитар си събралъ пакѣи много народъ по(д)ъ себе и пришель на Тихомира и оух(в)атилъ и ѡслепилъ егѡ и збилъ и црѣствовалъ за тридесетъ лета Доланъ и бѣтелъ много градове ѡ грѣи .

Неко Алзисланъ вѣсталъ ѡ Цариградъ болгаринѣи посланъ ѡ грѣци съборъ на погубление Доланово¹⁴⁾ Алзисланъ казвалъ и творилъ себе ѡ рода царѣи болгарскихъ тако назчили егѡ грѣи да дигне бранъ въ Болгарію¹⁵⁾ Вѣрвалии много народъ Алзислана и вѣстали на Долана бранию¹⁶⁾ Доланъ видель защо не можеть противити се Алзисланъ и приближилъ егѡ на црѣство¹⁷⁾ По мало време Алзисланъ вѣсталъ на Долана и ѡслепилъ егѡ и ѡста самъ на црѣство . и предалъ се волею громъ и билъ имъ покоренъ за двадесетъ лета ва Ѡхридѣ црѣствовать та за петидесетъ лета¹⁸⁾ Тако ва Ѡхридѣ до (С)вопие и до Щинѣ држалъ Доланъ и Алзисланъ а Трново и Дзавна за о (70) лета било подъ ѡбла(с)ти греческаа и творилъ грѣи много пакостъ (л. 31¹⁾ болгаромъ и ѡзоблали ихъ . —

Билъ въ то време въ лето „аѣб“ (1170) въ Трново патриархъ сѣмъ Юванъ зрель ѡзобление болгарское ѡ грѣвомъ и плавалъ и молилъ Бга съ слззми да избавитъ ихъ ѡ работѣи греческѣи и явлъ се ему сѣмъ великомученикъ Димитриа него били славили и почитали царѣи трновскѣи и болгарскѣи испрво ѡ родъ въ родъ ѡ Михайла благочестиваго до сѣгѡ Ювана Владимира¹⁹⁾ Той сѣмъ мученикъ поменалъ домъ и родъ црѣи болгарскѣихъ и посланъ билъ ѡ Бога на помощъ и ѡбновление црѣства . болгарскаго въ Трново ревалъ патриархъ да поставитъ Алзисна цра болгаромъ и Бгѣи вздетъ с нимъ и зпсеетъ скитра болгарскаа въ рѣкъ Алсѣновъ²⁰⁾ Тако патриархъ

по повелению божию призвавъ 'Асена и Петра брата его ѿ Влахию близъ ѿ рода црѣскаго влзци Гаврилови сѣна Самоилова що былъ изгнать накое рече се въ (В)лахию и повелесть имъ съградити црква кр(а)сна въ Трново во име сѣгаго мчченника Димитрия и сазвалъ патриархъ епископъ и господи болгарскіе въ Трново на ѡсвѣщеніе цркви по смотренію бжтню събрахъ се много народъ. (в) Егда ѡсѣгълъ патриархъ провозъ привелъ вѣнцы и багренциа и ве(и)чалъ Асѣна на црѣство болгарское и сказавъ всемъ како повѣлено было емъ ѿ Бога сѣгымъ Димитриемъ тако народъ ѿ радости възывалъ велегласно . (л. 32^а) да живѣтъ 'Асѣвъ многоа лѣта Асѣвъ црю болгарскомъ многоа лета Юванъ блаженнемъ патриархъ трновскомъ и вси Болгарии многоа лета . Тако пристали много господи болгарскіе по 'Асѣна цра ѡнъ поставилъ Петра брата своего въ први и великычинъ воинскій и поставилъ съвъ (sic) чинъ воинскій по чинъ првома како що имѣали цри трновскій преродители его(в)

И стевал се народъ болгарскій како единъ человекъ въ Трново единомышно на помощь Асѣвъ и събрало се воинство ѿ Влахиа послали влашскій господарі на помощь Асѣвъ . то было вола бжна съ Асѣна и пришла ема ве(и)жа помощь ѿ всѣхъ и зкрѣпилъ се на црѣство болгарское и ѡмастилъ громъ съгубо ѡбидѣ и ѡзлоблени що ѡни за о (70) лета творили болгаромъ зимали данъ ѿ нихъ тежка тако и ѡни давали за шестидесятъ лета Асѣвъ и синъ его Юванъ. (в) Що ѡни ѡслепали болгаровъ при Самоила цра и много татна пакость творили болгаромъ то и нихъ постигло последі ѿ болгарі тристо(и)въ хиладі воиска грческа и ѿ различный (sic) народи бжзовали и пратили на 'Асѣна и на Болгариа но Асѣвъ и болгарі све ѡна воиска за ѡсамъ лета побили і поробили тако едва престали ѿ бранѣ с грци творити и ѡмащати првою ѡбидѣ болгарскою (л. 32^б).

Обретаег се въ старі риконшені кнѣжї повѣсть ради того цра . Асѣна стараго како по (п)реставленіе патриарха Ювана сѣго призвавъ ѿ Охридѣ сѣго ѡца Теофалакта и

поставилъ его патриарха въ Трново . Тѡи премудрї и вселенскій учитель въ та времена просвѣтилъ и ѡчистилъ Болгариа ѿ ересѣ различнї тако и Влахиа (в) Били власї приели римска ересь сви конечно и испрво читали по латинскій како съ с лат(и)нїи јединъ родъ и назикъ. (в) Теофилактъ сѣмъ подвигналъ цра Асѣна поишеть на Влахиа и покоришь ѡбе Влахий под своя власть и запретилъ влахомъ кон читати по латинскій назикъ и исповѣдетъ римско ѡповѣданіе и вѣра да из се назикъ бржееть и повелесть имъ читати по бо(д)гарскій и съдржати вѣру православною. (в) Тако ѿ то време власї ѡбрали се пакі въ православіе и читали по болгарскій назикъ до скорое (в) време піна пакі извадилъ имъ рси на влашскій назикъ про(с)тї писаніе. (в) Тако тацаниемъ патриарха сѣго Теофилакта и цра 'Асѣна много народъ ѡбралъ се въ православіе (в)

Пакі подъемъ на прваа (повѣсть) како встатъ Асѣвъ на грци и победилъ ихъ и прогналъ конечно ѿ Болгариа (л. 33^а) . Егда слышалї грци како поставилъ болгарі себе цра в Трново Асѣна смели се ѿ жаса и събрали воинство много поишли на Асѣна цра. (в) Не можеть Асѣвъ ѡдолети громъ и преншелъ Дзнавъ нъ Влахию съ све воинство и събрахъ тамо . много воинство пѣкъ преншелъ Дзнавъ и ѡбралъ се . на грци и било бранѣ страшна воиска безчислена и грческа и болгарска и пала воиска грческа безчисла ѿ болгаровъ посеченї и побиенї. (в) Тако ѡдолеть Асѣвъ громъ конечно и побилъ ихъ и ѡгналъ ѿ земли болгарскіе пакі поишеть с воинство на србие и покоришь ихъ подъ свою власть и били србие неколико време подъ властїю его (в) Пакі встали на болгарі србие и грци заедино и много пакость сътворилъ србие црквамъ болгарскїмъ. (в) Былъ сѣмъ Теофилактъ въ то време патриархъ Трновскій и плакалъ много ѡ заштеніе многихъ црквахъ. (в) Били србие въ то време римска ересь држали за то ратовали на цркви болгарскіе и по много крово-

3) Рѣк. : ссори .

пролитіе бѣгаль прѣ Асѣнъ сѣрбие ѿ Болгаріа и смѣрять ихъ имѣли на помощь себѣ сѣрбие и магаровъ (л. 33^б).

Прѣ греческіи Іоанъ Катакзизинъ пришель на цѣа Асѣна с велика воиска по Асѣнъ побѣдилъ егѣ и вз(в)ятии егѣ и изболь ему ѿчи (с) По Іоанна насталь /Алеѣна прѣ греческіи и ѿнъ събраль воиска ѿ много нациѣ и пошель на Болгаріа (с) Егда се почели бити ѿдолеи болгаріи громъ и побегаль прѣ Алеѣна и ѿ скорое бѣгана (sic) палъ шлемъ егѣ цѣрски ѿ главѣ егѣ болгарские воини принесли ои шлемъ своимъ прѣ Асѣнъ (с) Тако пакіи побѣжденъ грци ѿ болгаровъ и изель в то време прѣ Асѣнъ много градовѣ ѿ грци но /Алеѣна прѣ пакіи собралъ воиска множество и притли на Асѣна сва силна и Костантина начеливицъ воинскіи и генераліи греческіе сѣб (270) хиладіи по попещениемъ божіимъ побилъ ихъ болгаріи и поробилъ и не возвратилъ се никои началиникъ къ цѣрю Алеѣни (с) Егда слышалъ Алеѣна то побитіе вои(н)ское палъ ва бѣчаніе и послалъ възискати миръ съ Асѣна и Петра но не позячиль (с) ѿнъ пакіи послалъ воиска на Асена множество но пакіи ѿна воиска побилъ болгаріи и възель въ пленъ Алеѣна двѣа Асѣнида трѣи генералии греческіе (л. 34^а). (Пакіи Алеѣна прѣ послалъ четверта воиска на цѣа Асѣна с некоего генерала Ісака стократора (с) Тои Ісакъ побилъ г (3) хиладіи болгаріи последи ѿдолеи егѣ и вз(в)ятии егѣ и обтекли све воинство греческое болгаріи и поробилъ ихъ мало некои ѿ нихъ побѣди (с)

Тако ѿстала пуста землѣ Греческаа без воинство саміи числать г (300) хиладіи воиска погибѣа греческаа на Болгаріа поблена и поробена (с) Тако ѿмститилъ съмъ (sic) Бгъ прѣмъ греческимъ въ то време ѿни много пакостіи чинилъ болгаромъ испрво по им се възвратило въ то време сѣдобо ѿмщеніе (с) Не веровали како е Асѣнъ повѣленемъ божіимъ . билъ поста(в)ленъ прѣ болгаромъ но се ргали ему и ѿни дигали воиска толико пѣти на Асѣна прѣа ѿнъ никако не имель на шихъ но когда приходилъ на пѣго ѿнъ помощію божіею побеждать ихъ крѣпко и тако за ѿсамъ лета непрестана

бранъ чинилъ грци съ Асѣна докле погзбили све сво(е) воинство и обьячало цѣрство ихъ (с) Последі се поворилъ прѣ Алеѣна цѣрю Асѣнъ и данъ давалъ (л. 34^б) докле цѣрствовать. Асѣнъ зимать данъ ѿ цари греческіе тако и с(и)иъ и брать егѣ. Престали грци и болгаріи бранъ творити (с) Поворилъ Асѣнъ подъ своа власть и В(д)ахиѣи ѿбе (с) Тако се прославилъ на земліи паче многихъ цѣи и крали именовалъ се . прѣ все-леѣнскіи зацо имѣеть себѣ весаріи римскіе даници и прочи крали покорилъ(лъ) . Славно било име егѣ (с) Тако имѣеть сѣти мѣжи патриарси въ Трново и пос(д)аивалъ ихъ покорно ѿни егѣ наставляли на великіи добродетели много цѣрви и монастыри съградилъ по Болгаріи и в Сѣаа горѣ Атонскаа обновили монастыри много¹⁾ и приложилъ имъ села и метосіи и повелеть имъ читати по болгарскіи разицѣ Трново обновили градомъ и много цѣрви вистаръ съградилъ милости(в)а ницимъ и цѣрквамъ ѿставилъ много ѿ цркваа сървовица пишеть сѣгъ егѣ Іоанъ блаженъ ѿцъ мой цѣр Асѣнъ все свое иманіе и сървовица простре и истоци на милостивни ницимъ и цркваамъ .

Таково благочестіе и миръ сіало въ Болгарію въ време благочестиваго и славнаго цѣра Асѣна старога і билъ (л. 35^а) на вѣлики ползъ болгаромъ с нимъ благоволилъ Бгъ . и въздвигалъ и обновили кши(т)ри і цѣрство болгарское накоемъ рече се испрво (с) Таково благочестіе и миръ не възмогалъ зрѣти диаволь въ Болгарію но въздвигалъ зависть на цѣра Асѣна (с) Билъ некои Іванко баронъ први Асѣна цѣра і билъ коварень и завистень чловѣкъ имѣеть родъ и брати много . и билъ славни въ Трново паче многихъ инехъ тои Іванко съсласиль се съ своимъ и преклонилъ многихъ на свой съвѣтъ збити цѣра Асѣна и ѿнъ да се въздарили тако и сестрѣ Асѣновѣ прелачаль на сквѣрное безакон(и)е свое (с) То Іванково дело размелъ цѣр Асѣнъ и повалъ егѣ една ноцъ на сѣдъ къ себѣ и изрелъ на нѣго сѣдъ смертнй но Іванко зготовилъ

¹⁾ Рак.: много .

своихъ многихъ по злицахъ и похитилѣмъ стражѣмъ црские и обладали домъ црски тако Иванко ималъ скоровѣвъ мѣчь на то и встрѣилъ се и проболъ цра Асѣна и змрель цръ Асѣвъ въ той ноци (.) Иванко обладалъ¹⁾ Триво и ѡзване горѣ емѣ и зкрепилъ се на брань по Петръ братъ Асѣновъ ѡбтекалъ Иванка вистаръ града ѡ вездъ за много време (.) Видель (л. 35⁴) Иванко зацо не мож(е)тъ стати противо Петра брата Асѣнова невако хитро съ свой брата избегалъ и пришель къ црю грескомъ он го приель и благодарилъ емѣ много за збиеніе цра Асѣна и назвалъ егѣ сѣбе ѡца даль емѣ въ женъ свою матеръ старѣ и вдовѣ Аннѣ и поставилъ егѣ въ Филипполъ старѣ и Драма генерала но на велико зло произошло громъъ Иванково приетелств(в)о, накоже речет се (.) Благочестивѣи и славнѣи цръ Асѣвъ смотренемъ боимъ таково конецъ мученіескѣи скончалъ . Царствовать . . .²⁾ лѣта и пришель до ѡсамдесеть лета житіе свое и нареченъ старѣ цръ Асѣвъ (.)

По Асена насталъ **Петръ** братъ егѣ на црство въ Триво и ималъ миръ с грци и сви краевства миръ ималъ с нимъ пять лета црствовалъ по Асѣна брата своего и претставилъ се къ Гдѣ въ мирѣ и тишанѣ (.)

По Петрѣ възприель црство **Калиманъ Іѡаннъ**, сѣвъ Асѣновъ некои го писали **Кало Іѡанъ** но се ѡнъ самъ подписе въ преблєгий златопечатаніе Іѡанъ Асѣвъ Калиманъ, спречъ Іѡановъ Асѣновъ Калиманъ провозъ прародителъ титла і своємъ ѡцѣ писалъ пакъ свое име Калиманъ.

Ѧни Иванко ѡтстѣшилъ ѡ грци и събралъ воиска м(н)ого створилъ велика налость грькомъ (л. 36⁴) и погзбилъ м(н)ого воинство ихъ но грци предѣтели егѣ хитро он се ѡбезумилъ и вѣровалъ пришель самъ въ Цариградъ ѡни гѣ метзлѣ въ единъ мрачнѣ темницѣ тѣ и конецъ възприель ѡкаани и грци

¹⁾ Рак.: **обладалъ.**

²⁾ Оставено правно мѣсто за годнѣтѣ, за да се поизлѣзатъ отсетѣи. Въ Котленскія вѣрнѣе стѣи ѡдѣстѣ години, а въ Самоковскія и Ташковичскія само цифрата и (50).

прѣсбийца (.) Осталъ Митаръ братъ егѣ и много градове грескѣи обладавъ всталъ на Іѡана Калимана с воинство призвалъ рси ѡ Ресна на помощь себѣ но Іѡанъ Калиманъ бгвалъ рси паки въ Ресно и победилъ Митара и збилъ егѣ на бою (.) Тако се разришила сила Иванова и Митарова що чинилъ много смизнене междъ грци и болгарѣи.

Въ то време всталѣи лат(в)нѣи и зели ѡ грци Цриградъ (.) Разделли се грци на двое ималѣи ѡ (2) цбра единъ въ Витинию Іѡанъ Калосъ единъ въ Солнѣи Теодоръ Ласкаръ (.) Наговорилѣ грци солнѣскѣи латиновѣ да поворатъ себѣ лат(в)нѣи и Болгарію ѡбещалъ се Теодоръ Ласкаръ помагати имъ (.) И всталѣи на Іѡана Калимана с вѣлика сила но онъ билъ наче ѡца своего благополученъ и хризь и ѡсксезъ на брань победилъ латинѣи и зх(в)атилъ Балдавна крада вѣнѣискаго и сви генералѣи и господѣи егѣ ѡволавъ ихъ и водилъ ихъ за собою (.) Паки всталъ на Теодора цра и негѣ побидилъ и зхватилъ егѣ (л. 36⁴) і ѡзболъ емѣ ѡбе ѡчи въ Солнѣи и всадилъ егѣ в тем(в)ицѣ тѣи и змрель ѡ болезнѣи и в(ъ)сталъ с вѣлика ярость Іѡанъ Калиманъ и разорилъ градовѣ грескѣи множество ѡ ѡснованіе и до нинѣ шестѣи ѡ нихъ има Филипполъ Марзалъ ковечно шестѣи ѡ то време стонатъ а дрѣги разоборенѣи (sic) градове¹⁾ ихъ Драма Серезъ Кавала Демиръ ѡсаръ, Нено, Ѣрванъ, Тасо ѡни много по виспѣи единъ Солнѣи ѡставилъ за любовь стѣомъ Димитриѣи коегѣ славилъ ѡнѣи и почиталѣи ѡ образъ егѣ на печать свой имелѣи и до нинѣ стоить на печать ихъ и хрисовѣлѣи (.) Грци важеть пришель и Солнѣи да разорѣи и збилъ егѣ тѣ стѣи Димитриѣи но шестѣи истина то ихъ мненіе ѡнъ последѣи за мно(га) лета живеалъ и паки на воиска на Солнѣи ранеть билъ на рвѣи десною и змрель . Ѧни ималѣи велика вѣръ и зсрдие къ стѣомъ накоже испрово (sic) рече се за ѡца егѣ (.)

Тако сталъ на грци и на лат(в)нѣи цръ Іѡанъ Калиманъ и покорилъ ихъ , и данъ зималъ и ѡ лат(в)нѣи како пишеть

¹⁾ Въ рак. е врѣзавенъ названіе съюзѣи и .

въ житіе преподобіе Параскевѣ (4) Привелъ Бадваина вѣне-
дринаго і господѣ і генералѣ егѣ въ Трново и по(о)секалъ
главы ихъ на свехъ¹⁾ (л. 37*) пакѣ в(ъ)сталъ и покорилъ сръбе
и мацарѣ и арнаутѣ подъ свою власть како пишеть и з про-
логѣ на пренесеніе мощей сгго Лариѣона Меглинскаго і пре-
вѣлгнѣй изгравскѣ показуютъ предели и граници егѣ до Ба-
димъ и Вѣнеца и Лехѣ и Греца подъ нимъ покорена била (4)
Тако се прославилъ црѣ Калимазъ на сва землѣ своимъ хра-
барствомъ и благополучнемъ паче оцѣ своего цра Асѣна и
Бгѣ былъ с нимъ и на свака бранѣ одолевалъ и побеждалъ.
Съ(з)далъ монастырь вьнтрѣ Трново вѣдники и краснѣ во име
м²⁾ (40) мучениковъ і привелъ оведе мощи стѣхъ многихъ
въ Трново (4) Въ то монастырь полагалъ ихъ и самъ тѣ често
приходилъ на пение и поклонение стѣхъ (4) Въ то време стѣхъ
Савва Сръбскѣ пришелъ въ Торново прѣ сего цра билъ
с(р)ъбскѣ кралъ Владисавъ имелъ за женѣ дщерь того цра
и тѣ се представилъ стѣхъ Савва и погребилъ егѣ въ тои мо-
настырь црскѣ последи пренеи мощи егѣ въ Сръбѣ (4) Тако
црѣ Іоанъ и другѣ монастырѣ съградилъ многѣ въ Славѣн-
скою горѣ на подобіе стѣхъ горѣ Авонскѣ (4) Пакѣ встали
латинѣ на того цра по море и било бранѣ въ Солзѣхъ
много на таа бранѣ исходилъ напредѣ и справлялъ сво(е)
войнство (л. 37⁶). На таа бранѣ рапѣи егѣ некако с оганъ
латинѣ или с пишка въ десноу рѣкѣ и по три дѣи оумрелъ
въ Солзѣхъ. Баронѣ егѣ и войнство цѣ имели любовь к немъ
великъ не погребли егѣ въ Солзѣхъ но испрали вьнтренаа
егѣ . и пришелъ егѣ во Трново и погребилъ егѣ въ монастырь .
егѣ м³⁾ (40) мучениковъ. —

По Калимана насталъ на царство **Борилъ** снѣ Петровъ
и оуѣ бучинилъ миръ с грци і латинѣ вратилъ имъ некой
градове и места і имелъ миръ црствовалъ бѣ (15) лета і
преставилъ се на црство въ Трново. — .

¹⁾ Сказуватъ заличени отъ Панаевѣ думѣ: Бабаданѣи въ.

По Борила насталъ **Мишо** или **Смилицѣ** на царство
црствовалъ за двадесетъ и петъ лета но не былъ благопо-
лученъ на бранѣ . Въ то негово црство . бужалѣ грци землю
ѣ болгарѣ до Шинѣ за то болгарѣ военнавиделѣ¹⁾ Смилицѣ
цра і изгнали егѣ ѣ црство (4) Онъ пошелъ въ Цариградѣ
са сына своего Асѣна і тамо спочнал се Смилицѣ црѣ снѣхъ егѣ
ѣсталъ и далъ емѣ црѣ грчскѣ въ женѣ свою дщерь Іринѣ. —

Болгарѣ поставилъ на царство **Константина Шишмана**
внзка Петрова і Асѣнова (4) испро²⁾ . Былъ вьзрастомъ вѣлгнѣ
и лицемъ красенъ сѣбѣ се дивилъ на красотѣ и возраста Констан-
тина воико билъ красенъ и пер(с)она како ѣ царскѣ родъ
і племе билъ тако і лицѣ и персона егѣ навала (4) Испро
билъ въ Видинѣ далъ емѣ билъ Видинѣ ѣ Смилицѣ цра особна
власть имелъ лекако и войнство и много имелъ бранѣ с
Милетина крала сръбскаго послѣди далъ емѣ Милетинѣ кралѣ
въ женѣ дщерь прваго своего вельмзла Драгоша і смирилъ се
Константинѣ съ Милетина і били въ вел(и)ке любовь (4) По-
следи за многа времена егда родилѣ чеда далъ Милетинѣ
дщерь свою Неждѣ за Михаила сына Константина закоже
речетъ се (4) Последѣ призывалъ болгарѣ ѣ Видинѣ того Констан-
тина Шишмана і поставилъ егѣ цра (4)

И имелъ испро миръ с грци в(р)атилъ имъ градъ
Месебра (4) По некое време ѣгналъ Константинѣ женѣ свою
првою за нека вина зазорна въ Нивею і увелъ за женѣ
Феѣдору дщѣ цра грчскаго Феѣдора (4) По Феѣдора цра
насталъ Іоанъ снѣ егѣ на црство но Михаилъ бслепилъ
Іоана і изгналъ егѣ ѣ црство за то желала женѣ Константи-
нова по³⁾ (л. 38⁶) своего брата і подвизла Константина на
гнѣвъ събралъ войска много і пошелъ на Михаила цра
грчскаго тако и Михаилъ имелъ на Константина цри (4) Езд(а)

¹⁾ Рѣкѣ: вельмзманѣдан .

²⁾ Думата іспроу ставала вѣлгнѣна, цѣмъ Панаевѣ рѣкъъ да прибави придо-
ложение за портрета и потеголо на царѣ. Та се повтара малко по-долу, въ на-
чалото на слѣдующаго придоложение.

³⁾ Въ рѣкописѣ во се повтара по неиманине.

видеть Михаилъ множес(т)во воинство болгарско бубола се велми и побегалъ скршино ѿ своихъ край море и нашель малъ корабль на краю де зималъ себѣ вода и селъ въ немъ побегалъ въ Цариградъ тако сва воиска егѣ побегла патрагъ (.) Костантивъ разоралъ гради и села много греческіе напшл се користъ много и врати се въ Триово (.) Оумрела Теодора жена егѣ Михаилъ Палеологъ далъ Костантина во жену Марию свою братаица но ни тако не подучилъ миръ Михаилъ с Костантина Шишмана пакъ воевалъ на грчка земля за (sic) Михаилъ послалъ и привалъ латини себѣ на помощъ билъ приель веръ латинскою (.) Въ то време преходили латини по море и разорали и съжигали Стга горъ Аѳонская и избилъ много ѿцѣи свѣты за благочестіе ¹⁾ (л. 39^в) ишли на Болгариа но ватилъ кралъ Милзтинъ на Палеолога съ воинство и вездъ ѿ грциъ землю ѿ Щиць до Серезъ що били зель грци прво ѿ болгарі то зель сѣрбие ѿ грци (.) Ишелъ (sic) Палеологъ на Милзтина съ воц(и)ство но змрель на нѣтъ ѿваані еретикъ не хотели свѣщеници грческі погребсти егѣ (.) Мариа цѣрница Шишманова ²⁾ пратила танино (sic) много злато и некои свѣщеници и погребли стриа ея Палеолога за то била назаана много ѿ мѣжа своего Костантина.

Егда исправо зель грци (sic) землѣ ѿ Смилца цѣра ѿ Серезъ до Щиць разделили се болгарі на двое ѿхридски остали с арназгѣ заедино триовски съ власі заедино и сталъ ѿхридски баронъ кралъ самовластенъ (.) Поседи зель сѣрбие таа земля ѿ грци и пакі болгарі ѿсобьбили и до Шишмана ³⁾.

¹⁾ Слѣдуетъ замеченіи думи: црствовахъ Костантивъ десѣтъ лѣтъ въ Триово.

²⁾ Мариа, цѣра Костантина въ Котленския прѣвѣсъ; цѣрца же Костантинова Мариа въ Самоковския прѣвѣсъ и пр.

³⁾ Послѣдното предложение, отъ Поседи . . . до Шишмана, ще е било прѣдоставлено въ чѣсти Пашевъ районсъ; въ Котленския прѣвѣсъ то изглежда така:

"И тако били болгарі на двое раздѣлени: въ Триово цѣръ называе се, и въ ѿхра" кралъ. Тако били на двое раздѣлени ѿ Смилца цѣра до посѣданаго цѣра Шишмана и краля Всаимана. Еше въ време Костантина цѣра привелъ сѣрбски кралъ Милзтинъ и оубилъ пакъ таа земля ѿ грци ѿ Щиць до Серезъ, и пакъ били болгарі раздѣлени.

Зде взимамъ уитателю (да) ресемъ въ кратце ради

Сѣрбскіи крали (.)

Симѣонъ Неманъ први всталъ чзень и благочестивъ въ сѣрбие ѿ него се почело лоза кралевска въ Србию и благочестіе (.) Билъ ѿ рода латинска а не сѣрбска ѿ Ликина влачили свое племе сѣрбскі (л. 39^в) крали а жені зималъ ѿ ний крали и царі и конечно немалъ ѿ рода сѣрбскаго нѣвако племе нѣ женско нѣ мужеско (.) Неманъ живанъ сталъ монахъ приишель въ Стга горъ, сыградилъ Хландаръ монастырь и преставилъ се ѿ мощи егѣ миро истекло целебное.

Снѣ егѣ **Стефанъ** по немъ сталъ први кралъ сѣрски и ѿн сталъ монахъ при смрти и целіи мощи егѣ и доннѣ въ Стзденицѣ . —

Имелъ три снѣ први сталъ кралъ **Радославъ** и изгналъ егѣ братъ егѣ Владиславъ; ѿнъ сталъ и прстави се с миромъ.

Владиславъ сталъ кралъ . На смрти и ѿн сталъ монахъ и погребенъ въ Милошево монастырь.

Сталъ **Оуѣрошъ** братъ ихъ кралъ сѣрбскі (.)

По некое време всталъ снѣ егѣ **Драгзт(н)нъ** и изгналъ ѿца своего ѿ кралевство и ѿн сталъ кралъ (.)

По некое време приишель въ чество ѿставилъ кралевство своему брату **Милзтинъ** и въ велико покаяніе свончалъ свой животъ и мощи егѣ цѣли въ градъ Софию и доннѣ пребиваютъ . Но софиане мнеть и кажутъ (л. 40^в) да съ мощи Милзтина краля по нѣсть тако житие чатати на празникъ Драгтина краля било ежъ име монашаское ѿобѣтнст (.) Милзтинъ не билъ монахъ на смрти не читали родословіи сѣрбскихъ крали и не разумеютъ въ житие кои естъ ѿ нихъ (.) Дра-

¹⁾ Споредъ Самоковския прѣвѣсъ.

гвѣ(и)нь въ Соѳиа лежитъ а не Милѣтинъ (.) Правило и празникъ заедно . имъ съста(в)лено по прво Милѣт(и)на помензеть и вече славити правило ихъ за то некой порядѣ оно правило празнично възвелъ , зацо е Милѣтинъ , а житие не ванимають за кого се чатитъ . Милѣтинъ въ Бана Лучина моще егѣ билъ ѿ некого размирица погребенъ и ѡсталъ въ землѣ незнаю где нишѣмниъ человекомъ (.) Драгѣтинъ принесъ ѿ Сремъ въ Соѳиа (.) Милѣтинъ сталъ краљь по Драгѣтина ; м' (40) лета прѣстоваъ той най славнѣй и добри сѣмъ V краљь билъ разширилъ землю сѣрбомъ и много места зелье ѿ грци и много монастырѣй и дрѣвѣ начинилъ . И не билъ подобенъ инъ сръбски краља емъ въ славу и въ благочестие и ревность по Бозѣ що имель .

По Милѣтина насталъ краљь сѣмъ егѣ **Стефанъ** . При ѡца своего хотель стати краљь и подигналъ бранъ и воиска но ѡцъ егѣ Милѣтинъ хитро некако призвалъ егѣ к себѣ и ухватилъ и ѡсленилъ егѣ заточилъ го в Цариградъ (.) По некое време доровалъ емъ ѡчи сѣмъ Николаа и сталъ краљь сѣрбомъ и живель сѣмъ и благочесно и правѣдно (.) Последѣ всталъ на него сѣмъ егѣ Стефанъ и здавилъ егѣ съ зке . Тако мученичаски скончалъ свое житіе; мощи егѣ до нишѣ цѣли и неглени въ Дечане творять чудеса много. —

И сталъ ѡнѣ **Стефанъ** сѣмъ егѣ краљь ѡубилъ ѡца своего свѣаго мѣла . Той Стефанъ имелъ на грци и зелье до Солзнь и Ѡхридъ ѿ болгарскаго краља но въ Солзнь створилъ миръ с грци и вратилъ имъ неколико градѣ вратилъ се на Ѡхридъ и зельѣ оно племе кралевско съ собою : ѡца Взашинава и Взашина , ѡца Маркова . Той естъ Взашинъ краљь и Марко Кралевнѣкъ билѣ чловѣци мудри и храбри и красни за то се почуд(илъ) Стефанъ на нихна персона и хитрость , и храбро(с)тъ . Извелъ (л. 41*) ихъ съ собою въ Сербію и имель Взашина право по сѣбе и княза Лазара в втора то билѣ Стефанъ први вѣлмзѣи .

Той Стефанъ сталъ цѣрь сѣмъовольно въ Своше пѣной емъ цѣрь или краљь не далъ титула цѣрсеа (.) Тако поставилъ сѣрбомъ патриарха без ѡволение никехъ , четырехъ патриарховъ (.) Прво билъ сѣрбомъ краљь и архиепископъ по Стефанъ по свое мненіе и високозмѣе въсприель титули висока цѣрсеа и патриаршескаа за то мѣ се безимне сви подѣсмелли крали и цѣри и нарекли го Стефанъ Насильни сиречь прво ѡца своего ѡубилъ потомъ назвалъ се самъ цѣрь , тако и патриар(х)а неправилно наревалъ сѣрбомъ и сви четири патриарси сѣрбомъ и ѡзвучилъ егѣ ѿ закона (.) Тако навѣлъ на себѣ Стефанъ за високозмѣе и збисство ѡца своего и проклетіе ѿ патриарховъ гнѣвъ божїи и на нѣговъ се домъ скончала лоза и родъ Немана Симіона нарекал се цѣрь погубилъ и кралевство сѣр(б)ское въ то проклетіе и ѡзвученіе и змрель ѡнѣ (л. 41*) Стефанъ .

По сръбе некой подобни емъ по всемъ високозмѣемъ покривають деѣ егѣ и име Насильнѣ Стефанъ нарекли го **Сильнѣ Стефанъ** , и имеютъ егѣ за свѣаго за що збилъ ѡца своего и змрель въ проклетіе и ѡзвученіе . и на немъ се скончало племе (и) родъ Немана Симеона (.) То никакъ не смотрели и до нишѣ не смотряють но го хвалать вѣче ѿ ѡнѣ нѣхнѣй сѣмъ крали паче Милѣтина деда егѣ превъзней Стефана и све сръбска слава и причѣти немъ приписали некои латински филосовъ написалъ причѣти и титули народнѣе по Европѣ колко народѣи и имена местамъ и пределомъ изобразилъ причтею то сръбе нашлѣи и препѣсалѣи егѣ Стеванъ Насильномъ и изобразилъ егѣ на щѣ(м)на и показзють како да естъ ѡнѣ места и народѣи покорилъ и имель подѣ власть Стеванъ (.) Тако сѣмъомнено написали кой чельѣ ѿ бабѣи що за Стевана то писалъ за вѣгѣ не смотрели въ родословѣ како написали први за него и за дѣла егѣ и колко земля држалъ (л. 42*) то не смотрели и не смотряють по Стефана нарицаю силна кратка била сила егѣ и на зло емъ проившила .

Тако написали за цѣра Костантина . Шимана щѣмна и теорують егѣ и сина егѣ Михаила цѣра ; нарекли всеаголюб-

наго Шишмана сѣнь Михаилъ (.) Той Константинъ и сѣнь его Михаилъ имель жей ѿ дома сръбскихъ кралеве и бѣгали ихъ последѣ ѿ себѣ за то вастала ненависть между сръбие и бо(д)гаровъ . и збѣнъ билъ црѣь Михаилъ сѣнь Константинъ ѿ краля Дечанскаго на бранѣи за то се величаютъ сръбие и зварають домъ Шишмановъ и бо(д)гаровъ(.) За толико лета сръбие одинагѣ цра победилъ и збилъ на бранѣи и хвалат !) се и притчѣи написали(.) Болгарѣи за толико лета царствовали и толико црѣи збилъ и покоривали кесарѣи себе много иста данкикѣи ника(к)вѣз притчу ни похвала не писали имѣ сръбие , нито самотрають но хзлатъ сви и до нинѣ на Шишмана и на домъ его болгарскѣи а своего Наслѣнагѣ Стевана похваляютъ и покриваютъ оцѣзбниство его (л. 42^о). Поради то въ кратце написа се зде за крали сръбские и за Шишмана в болгарские историй нигде не помензеть за Константина зацо било емз име Шишманъ то сръбие пишеть тако за его и нарицають его Шишманъ. —

Стефанъ на смерти поставилъ на свой домъ і црѣство **Взкашин(и)на** той Взкашинъ не хотель титла Стефанова црѣскаа и писалъ се црѣь гркомъ и болгаромъ за то било несъласіе и желаль Взкашинъ по свое краство и црѣство болгарское и ѡн билъ ѿ племе дрѣн болгарскихъ и билъ сродникъ Еленѣи царѣици Стефановѣ Елена била дѣщи Смица цра болгарскагѣ(.) Той Взкашинъ ѡбуилъ сѣна Стефанова Оурома и сталъ краль сръбскѣи и ѡхридскѣи вратилъ се въ ѡхридъ и Прилепъ и заповѣдалъ и сромъ и много места съдержалъ(.) Квезъ Лазаръ ѡсталъ по край Дѣнавъ въ Шемадѣи и Моравѣи и противилъ се Взкашинъ(.) Тако се разделила на двое сръбска землѣи за неколико лета и пришелъ сѣлтанъ Муратъ на кнѣза Лазарѣи с вонска Взкашинъ не ходилъ (л. 43^о) на помощь Лазарѣи кнѣзъ и збилъ Муратъ Лазарѣи кнѣза на Косово поле и взель државѣи его прво(.) По томъ всталъ Взкашинъ краль

¹⁾ Ркм.: хвалат.

съ вонска на турцѣи и гналъ ихъ ѿ Сръбѣи до Едрене но пѣий се ѡукрепилъ турцѣи на Вакашина и потеряли его натрагъ и збѣнъ билъ ѿ своего слуга на Марица при Пазарчикъ(.) Марко согрешилъ нешто Вакашина ѡцѣз своему и хотель его . збитѣи ѡтець его ѡн побегалъ при цра турскагѣи въ Едрене.

По збѣниѣи Взкаш(и)на поставилъ црѣь Баазитъ **Марк** наша малагѣи въ Прилепъ и ѡхридъ(.) Той Баазитъ сѣнь Маринъ дѣщи цра Александра болгарскагѣи с(и)на Шишмана Константина збилъ Марка Кралевѣи по сародство наво же рече се и Взкашинъ и Марко ѿ рода Константиново билъ(.) Била друга Марѣи за много време последѣи сръбѣина за турско цра : ѡна се нарицаеть (sic) Каламарѣи дѣщи Търа деспота(.) Последѣи ѡсталъ сѣнь кнѣза Лазарѣи и даалъ данъ туркомъ и магаромъ и имель мало въ Сремо (sic) и Смедерево неколино землѣи и нарицали се (л. 43^о) деспоти и близо за сто лета тако пришло ти деспоти сръбскѣи последѣи турцѣи и то попарили и звели(.) — Марко с(и)нъ Взкаш(и)на краля за много време съдель въ Прилепъ много црѣви съградилъ и имель бранъ съ арнасти много и било страна ѡхристскаа под турцѣи но Марко заповѣдалъ и не билъ турцѣи никако тамо(.) Последѣи позвалъ црѣь турскѣи Марка на вонска на Влахиѣи и поимель Марко на Влахиѣи(.) Егдѣ видель крѣтѣи и иконѣи христианские преди воинство влашкое проплакатъ и не хотель никако бити се съ христиани(.) Тако збѣнъ билъ Марко въ Влахиѣи а турцѣи ѿ то време поставили турски пашѣи въ место Марко и донилъ .

Таковъ конецъ сромъ и Вукашинъ и Марковъ(.) Отъ Симѣона Неманѣи прваго краля или жпана сръбскагѣи столю сръбское краљѣство две стотинѣи и петидесятъ лета до Урома сѣна Стефанова седмаго рода ѿ Немана тако на сѣдмѣи родъ се скончало краљѣство ихъ(.) Ни имели градове нѣти се знаеть де с вой ѿ нихъ съдель кой (л. 44^о) монастыри правили и црѣви краснѣи и имели ревность възникъ по благочестіе с то се прославили на землѣи и предъ Бога(.) Кра-

лество ихъ мало било весьма тесно и за мало време пребило последи той Стефанъ зелье неколико земля ѿ грѣци и отъ болгаріи но весьма за кратко било то негово црѣство ѡн покоришь ѡхридского краля и ѡни тамошни болгаріи и писал се црѣвъ болгаромъ ѿ) Но пакѣ ѡни крали по мало време искорениши и скончаша домъ егѡ и последи възприеша пакѣ свою землю болгарскою и Стефановъ державъ на болгаріи се пренела и ѿ болгаріи терци зелье накоже рече се ѿ Взмашина ѡнъ последи . кралъ былъ болгарски и сръбскіи въ ѡхридъ. —

То читателъ въ кратце рече се поради сръбие и болгаріи и Стефана и Шиммана за то имеютъ и до нинѣ сръбие и порицають болгаровъ ѿ безимие мнит им се да съ выше билъ ѡни испроу славни съ кралевство и воиска и земля ѿ болгаріи ѿ) Но не естъ тако болгаріи свѣдѣнїи знають на земли и зъ сваки исторїи (л. 44^б) свѣдѣтельствуетъ и ѡбретае се писано за сръбие нѣгде никако писмо ни свидѣ(те)лство въ исторїи латинские и грѣцские по ѡни ѿ Симеѡна Немана почели писати и ѿ то време имеютъ писано родословъ и житїя на крали ихъ и стѣхъ но и то никако несъгласно колико нѣхнїи книгѣ има за краleve и ихъ ѡу свака различно написали и несъгласно кои како хотелъ и како слышалъ ѿ прости чловеци тако и писалъ ѿ) За то не может се разметїи и то самое що е право и истина ѿ несаласнаго извѣстна ихъ и до нинѣ некой ѿ нихъ вадать¹⁾ новина и китати исторїа и речїи празнїи но не имеютъ испроу никако свидетелство за своегѡ рода како що имеютъ болгаріи ѿ грѣки и латинскїи исторїи. —

Пакѣ ѡконуемъ повѣсть ради Константина Шиммана ѿ)

Въсталъ некой ѡвчаръ именемъ Лаганъ сталъ воинъ по мало време сталъ баронъ Константинъ былъ хитръ и смотреливъ ѿ) По мало²⁾ време ѡни Лаганъ преклонилъ къ сѣбѣ воинство болгарское зацѣ благополученъ и храбаръ на

¹⁾ Писано съдѣтъ , послѣ поправено съ а надъ първото х .

²⁾ Рѣк . : малго .

бранїи и въсталъ на Константина с велика брань и збылъ егѡ и въцарилъ се въ Трново (л. 45^а).¹⁾ и тако насталъ на црѣтво болгарско . име емѣ блго Лаганъ ѿ) Пришель . въ Трново . и речеюу . Марино грѣши . много . разгълъ . еа и ѡгналъ еа и Михаила въ Цариградъ и предржалъ . неколико . време . црѣтво но прежнї . црѣвъ . Смилецъ . що то былъ . изгналъ ѿ црѣтво . Константинъ . Шимманъ . имелъ сына при грѣцского црѣа . именемъ Іоанъ . Тогѡ . Іоана възбѣдилъ . црѣвъ . противъ . Лагана . и притилъ . егѡ с воиска . силна на Лагана . Лаганъ же . видѣлъ ѡко не можеть . стати . противъ . сїаи Іоановї . ѡбѣгалъ къ двѡрз . го)сподѣра . татарскаго . но по прошеню Іоановъ . и црѣа . грѣцскаго . ѡубилъ . Нога . господѣръ татарска . Лагана . Тако . скончалъ . свое () теченїе

Іоанъ . Аснїъ . третї възприелъ . царѣво . болгарское . невозбрано . понеже . былъ . царски . сынъ . ѿ рода Асѣна (л. 45^б) старого . царѣа . Имелъ . женз . Ирїнз . дщерь . црѣа . грѣцскаго . и предржалъ . за много . време црѣтво болгарское . мирно . и безметежно . но неки баронъ . Петръ . хитръ . въ коварстве . предастїилъ . воинство . и баронїи . црѣвие . възприати . престолъ . Іоановъ . Егда ѡуразметъ . Іоанъ . свѣтъ . Петровъ . сѣбралъ . сокоровица . црѣкаа . и ѡишелъ . въ Цриградъ . и тамо . скончалъ . мирно . и тихо . живанъ . своа . —

Петръ . възприелъ . престоль . и царство . болгарское по ѡни . Нога . татарски . го)подѣръ . въсталъ . съ своїи татарїи . на Пѣтра . но Петръ . ѡблелъ . егѡ . и ѡух(в)атилъ . его . на бою . жива і удавилъ . егѡ въ темнїцз . По неколико . времѣ възненавѣдѣли . болгаре . Пѣтра ѡнъ ѡбѣгалъ . въ Адрианополь . и тамо ѡумрелъ ѿ ошнїци ѿ)

И разделили се . болгарїи . на двѡс . единїи . и сѣкали . на црѣтво Светослава първаго . барѡна . и извѣснаго въ брѣ-

¹⁾ Съдѣвать два реда , послѣ завершати : баронъ . ирѣнъ . и възденїахъ . сръбскъ . противъ . Константина . Шиммана . црѣа . и ѡиелъ . егѡ на конъ .

нехъ а дрѣги . искэйи . Михайла сина црѣа . Костантина (л. 46*) Шишмана . Но премогаь . **Свѣтославъ** . ѿ всприель . престоль . црѣ сѣи . ѳузелъ . въ женѣ себе . **Феоѳоръ** дщерь . Михаила . црѣа . грѣческаго . **Ѡзоблаоцимъ** персианомъ . црѣво . грѣческое . **моляь** . Михайль црѣ Свѣтослава . црѣа зета своего . да **поможеь** . емѣ на персианѣ . **Светославъ** . послалъ . к (20) хилади войнство със когѣ а **сѣ** (6) хилади . пешѣ . болгаровъ . подъ ком(а)нд(и)та . **Юаѣна** . Хрисоббзо . Мацкѣата . ѿ тако въ вачеде болгарѣ . победили . персиане . Егда се взвращали . засе(д)ли гдѣ . персиане . въ некой . тесни места ѿ побили . ѿхъ . що се не взвратилъ . ни единъ . вспегъ . Зато . **подзренъ** . билъ се . **Юаѣимъ** патриархъ . Грѣновскѣ . аки бѣ ималъ . неки договоръ . с персиане тайнѣ . но **Юаѣимъ** . ѿ томъ . билъ . неповиненъ . **Свѣтославъ** . повѣляель ѿ свѣргли . ѿ некоа . горѣ вѣсѣба **Юаѣима** . патриарха . г ѳубили . егѣ . Егда . видели болгарѣ таково . безбожно . дело . **Свѣтославо** . **Ѡложилъ** се . ѿ него ѿ прогнали егѣ . ѿ царство (л. 46*) .

И поставили . болгарѣ . на црѣтво . **Михайла** сина црѣа Костантина . Шишмана . Михайль **Ѡставилъ** свою . жену . **Неду** дщерь . крѣла . **Милѣтина** ѿ възель въ женѣ . **Феоѳоръ** . жену . **Свѣтослава**въ понеже . **Свѣтослава** по мало время **ѳубилъ** неки конта . **деспоть** . **Кефалонѣтски** . но **Стефанъ** . **Неманъ** . краль . срѣски . **ѳуготовил** се . къ **Ѡмачене** . за **Ѡбидѣ** . сестри . свои . на Михайла . црѣа . болгарскаго . Но Михайль токождѣ . собралъ . войнство болгарское . ѿ вланошкѣ . такоже позвалъ . **Андронѣна** . црѣа грѣческаго . на помощь . Царъ грѣческѣ **пшишелъ** с войска грѣческаа . но **лзъавъ** сѣи . сталъ . на странъ **Лагонскою** не пришелъ . на помощь . Михайль . егда настипилъ . Михайль на землю . срѣскою . ѿ севернз странъ ѿ разораль краинъ . даже . до врхние . реки **Страмци** () Въ петѣ день . **Ѡбтезалъ** егѣ **Стефанъ** **Нѣманъ** . ималъ на помощь г (10) хиладѣ ѿ **триста** немци а прочи срѣби ѿ мадарѣ ѿ победилъ . **Михаила** црѣа

болгарскаго **Стефанъ** **Нѣманъ** краль **Дечански** ѿ убилъ егѣ . на бою (л. 47*) . И **Андрон(и)къ** царъ . **видель** . како . палъ . Михайль црѣ . а болгарѣ . **имеали** . **распра** . между собою того бѣ . поставили . црѣа **встѣлъ** . с войнско . ѿ **взель** **Месабрию** . ѿ ѿни . многи . градове . ѿ болгарѣ () **Того** . **Андронѣна** . Михайль . поставилъ еще прежде на црѣство . **напѣлъ** . с велико войнство . на **Цариградъ** ѿ **изгналъ** . старага (sic) црѣа **Андронѣна** . ѿ поставилъ . того . **младаго** . **Андронѣна** . ѿ **взималъ** . ѿ него данъ . за **колюко** . **лѣта** . билъ **сѣдель** . на царство болгарское ()

По Михайла . поставили . болгарѣ . на црѣство **Алехан(д)ра** брата егѣ . **Стеванъ** . краль срѣски . пришелъ . въ **Болгарию** . с **вои(н)ство** ѿ сталъ . при **Радомиръ** . на **Мрана** . послалъ . послѣ . болгаромъ . **рекалъ** аще **хочете** да имеее . мѣръ . с нами . ѿ **землю** . **вашъ** **цель** **невоеванъ** . **издѣнѣ** **Алехандра** ѿ царство . ѿ поставите . **Стефана** . сина . сестри **моен** () **Того** **Стефана** . билъ **родилъ** . Михайль . с **Нѣдъ** сестрз **крѣла** **срѣ(б)скаго** **того** **хотѣли** . срѣбие **поставѣти** . на црѣство (л. 47*) болгарское . но **Алехандръ** (sic) . **стѣлъ** . с **нова** . **воиска** **противъ** . **Стефана** . **Немана** . ѿ **взвратилъ** . егѣ **воспеть** въ **Србию** . По **семъ** . **Ѡбратилъ** се . на црѣа грѣческаго . ѿ **попленилъ** . много мѣста . ѿ **Едрѣне** . **напльни** се . **корѣсть** ѿ **возвратилъ** се . въ **Болгарию** .

Юаѣнъ **Катакзимъ** (sic) црѣвъ грѣчески . настѣлъ . по **Андронѣна** . **сабралъ** **воиска** **сила** ѿ **напѣлъ** . **напрѣсно** . на **Болгарию** . ѿ **разорилъ** **велики** . **тракъ** **ѳу** **краинѣ** . **Сие** **видель** . **Алехандръ** . **послалъ** къ **Юаѣанъ** . **просиль** . мѣръ . но **Юаѣанъ** . **не** **восхотель** . мѣръ () **Алехандръ** . **имеаль** . при себе . **воиска** . **Ѡсамъ** . **хилади** . болгарѣ ѿ **две** **хилади** . **влаховѣ** . ѿ тако **сталъ** **съ** **десеть** . **хилади** . **воиска** **противо** **грѣци** **що** **бидѣ** **седмидесеть** . **хилади** . ѿ **зрили** **бои** **между** **грѣво** **но** **болгарѣ** **не** **Ѡстѣпили** . **никоа** **но** **били** **врешо** **войнство** . грѣческое . ѿ тако **победилъ** **грѣци** **натрагъ** ѿ црѣв . **Юаѣанъ** . **Катакзим(и)въ** **ѳубегли** . въ **градъ**

Речежъ а болгарѣ . ѡсели градъ за много время и тако црѣ .
 Юанъ Катаквинъ . сталъ . яко бочанинъ . въ недоумѣние что
 би имѣлъ творити (л. 48^б). Пакъ . Александръ . црѣ . пожа-
 лить . црѣ Юанн(а) и предложитъ . емъ волею . миръ и ка-
 зать емѣ . ѣти въ Цариградъ . с миромъ . Юан се . обрадѡвалъ .
 ѡ томъ zelo въсхотѣлъ . боши миръ . имѣти . с Александромъ
 и дати . свою . дщерь . десятилетнюю . за сына . Александрова
 Юана Шимана . сѣца петнадесетолѣтна и сьвршали . братъ .
 славень и дружество . въ Едренѣ . Тъ били . оба дворѣ
 црски . с велико ѡукрашение . и слава . црѣскаа .

По семъ възвратилъ се Александръ . въ Трново . свободилъ
 се . ѡ свѣ . неприатели що имѣлъ противи и править . своё .
 царство с великимъ . разбоємъ . що свѣ . п(о)даныхъ въ свобода
 поживели . въ време . его (.) Но имѣлъ женъ злонаравнъ . и ае
 жила . Александръ бгналъ еѣ и зельъ . ѣвремнина . повелелъ про
 крстити ю и тако поалъ ю въ женѣ а прѣво женъ съ син омъ .
Страшимиромъ . пославъ . въ Видинъ . дати Страшимиръ .
 своемъ . синъ . с матеръ его . правительство Видинъ и окреснаѣ
 (л. 48^б). По неколюко време Страшимиръ . по наваждение . своеѣ
 матере . не слышати . своего . бѣца по называть себе црѣ . въ
 Видинъ . и не поворотъ се бѣцѣ . ни в чesомъ . Александръ . за
 премногою любовь що имѣлъ въ Страшимиръ . не въсхотѣлъ
 створити . никое . зло . Страшимиръ . но крѣль . игарски
 (sic) пршшелъ и бсѣлъ . Видинъ и тако . ѡх(в)атилъ . Страш-
 мира и наказалъ его много . за непокорение . его къ бѣцѣ и
 држалъ его . много . въ темницѣ . По некое . време . змоденъ .
 крѣль венгарскѣ или магарскѣ ѡ црѣ Александра . свободилъ
 Страшмира ѡ зъ зельъ емѣ едино дете . за аманеть и бѣ-
 шель въ своа сѣ (.) То было въ лѣто „аггга“ (1351). Въ то
 време хотелъ сьлтанъ Мзратъ въздигнѣти . войска на Бол-
 гарію (.) Александръ . дати емѣ . едиз . свою дщерь въ женѣ .
 и тако . имѣлъ . миръ . с Моратомъ сьлтаномъ . тѣрскимъ
 еийно ва мале царствеза(а)ли (.)

Въ лѣто „аггга“ (1363) ѡумрелъ . Александръ¹⁾ (л. 49^а)
 ѡставилъ Александръ три сѣнове Страшимиръ Шиманъ Асѣвъ (.)
 По Александръ сталъ на прѣво Шиманъ (.) Но сьлтанъ Мз-
 ратъ въ Бреса сѣделъ и било миръ между грци и Мзратѣ и
 болгарѣ въ време црѣ Александра (.) По преставление его разо-
 рили той миръ болгарѣ и грци (.) Высталъ Шиманъ и
 зельъ ѡ грци Едрене и наложилъ данъ на грци за то ѡни
 призвали Мзрата с молениемъ великамъ на болгарѣ (.) И при-
 шель Мзратъ с велико воинство тѣрское по Черно море и по
 сехо на Болгария разделили се тѣрци полъ на Болгария пол
 на Влахна тако Юанъ Шиманъ и два брата его Страш-
 миръ . и Асѣвъ били се крѣпко съ Мзратѣ и ѡдолели въ то
 време тѣрцехъ и Мзратѣ и побилъ войска Мзратова мно-
 жество и прогналъ его посрамена ѡ Болгарна (.) На той рѣтъ
 збили тѣрци Асѣва брата Шиманова (.) Тако и ѡна войска
 тѣрска на Влахна що ѣшла побѣди) власи сѣбѣ до единого
 дрзги се подавилъ въ Дзнавъ (.) Тако се спасли въ то време
 болгарѣ (л. 49^б) и власи ѡ поурание тѣрское (.) Сьлтанъ Мзратъ
 ѡударилъ сѣбѣ въ перей и въспрѣлъ влѣки гнѣвъ и злоба
 на болгарѣ .

И пакѣ за три лѣта събирати войска тѣрскаа на Бол-
 гарію (.) Ити на то позчавалъ его црѣ грчески Мангилъ (.)
 Въ то време Страшимиръ и Шиманъ имѣли распри и кра-
 мола хотелъ Страшимиръ царствовати въ Трново како по
 старѣ братъ но Юанъ Шиманъ не хотелъ ѡуступити емъ . но
 глаголаше емъ тебе постави бѣцѣ нашъ издавна ва Видинъ
 самовластна и дозвеетъ ти Видинъ менѣ ѡстави бѣцѣ на
 прѣво не зстапу ти . Тако имѣли велика пенавистъ ѡба
 между собою и готовили войска и бранъ . межсобна (.) Въ
 то време видѣли грци и тѣрци несъгласие болгарское и вос-
 талъ Мзратъ пакѣ съ войска на Болгарна изшель по море
 на Калиполъ тѣ было житное пристанище . Пошла войска

¹⁾ Слѣдуетъ замеченіе думи : ѡставилъ сѣ сѣновѣ Страшимирѣ Асѣва и Юанъ
 Шимана (л. 48^б на края) .

терская на Болгарія (.) Страшимиръ не хотѣлъ приняти на помощь (л. 50*) братъ своему Шшиманъ ѿ злѣбы и ненависти . что имѣлъ на Шшимана . Тако тѣрци прво взелѣ Едрене ѿ болгарѣ , пакъ пошлѣ на Трново с велика сила ѣ было много бранѣ . и ервопролитие (.) Был се Шшиманъ прѣ за много време с тѣрци из Трново ѣ по кѣйсѣрѣ ѣ тѣрци места различна бранѣ ѣ бой было между тѣрци ѣ болгарѣ но поощеніемъ Божіемъ ѡдолеѣли тѣрци въ то време ѣ взелѣ Трново градъ и сва Болгарія попрали ѣ освоили . ѿ то време ѣ до нинѣ попраютъ и олобляютъ землю болгарскою (.) Взелѣи тѣрци землю ѣ прѣство болгарское въ лето гднѣ 1170 (1370).

И пренелъ Мзратъ престолое свой ѿ Брса и поставилъ егѡ въ Едренѣ . По дванадесетъ лѣта пошеть на србие ѣ взелъ ѣ србская земля ѿ кнѣза Лазара но Милошъ Момчила зеть кнѣза Лазара ѡубилъ салтанъ Мзрата на Косово поле . По Мзрата сталъ Базантъ снъ егѡ прѣ теркомъ . По осамдесетъ лѣта ѿ како зель тѣрци (л. 50*) Болгарія ѣли и три лѣта последѣ всталъ салтанъ Мехметъ ѿ Брса ѣ ѿ Едрене отвездѣ ѡбтевалъ грци ѣ взелъ ѿ нихъ Цри(градъ в лѣто 1171 (1453) . Тако пали ѣ они въ рѣцѣ терски радѣ били да земать тѣрци Болгарія ѣ пстили ѣхъ ѣти два реда през нихъ земля на Болгарія ѣ пошрати ю сбѣ на вѣлно зло то творилъ ѡбтекли ѣхъ тѣрци отвездѣ , тако последѣ ѣ нихъ попрали и погасѣли . В грескѣхъ исторіи писано како да сѣ самѣ Шшиманъ ѣ) Страшимиръ призвалъ . тѣрци въ Болгарія единъ на дрзги но тѣрци встали на ѡба ѣхъ ѣ взели ѿ нихъ Болгарія (.) То грци писалѣ , но нѣсть то истина ѡни покрывають свое дѣло лѣкавае (.) И испрво тако написали летописци ѣхъ но рѣски ѣ московскѣ печатені исторіи показують ѣзвѣсто како е прѣ грчскѣй Мапоилъ призвалъ тѣрци испрво на Болгарія и пстили ѣхъ през море ѣ по сѣхо на Болгарія (.) Тако встала испрво бранѣ чрезъ грци на Болгарія ѣ на прѣ Шшимана (л. 51*) .

*) Слѣдуетъ замеченіе думи : ѣ истинъ .

Той црѣ Іоанъ Шшиманъ седамъ лѣта прствовалъ въ Трново и били почелѣ въ то време въ Трново болгарѣ шампатѣ книги болгарскѣе ѣ неколко книги били изишли на шампта въ то време и до нинѣ ѡбретаютъ се евангелиа на кожѣ шампанѣ . Въ то време не били чловѣци хитрѣ на то дѣло , ѣ просто извадилѣ пречѣ ѣ слова (.) Тако и рѣси испрво просто и не врло ѣ(с)кочно шампатѣ книги но нинѣ разгѣли ѣ поокрасили ѣ извѣстили ѣ речѣ по граматикѣ ѣ слова писмена лепо наредили ѣ окрасили : —

За того цра Іоана Шшимана не имѣеть ѣзвѣсто писато , что с нимъ было ѣли збили егѡ тѣрци въ то време ѣли поживель за неколко лета (.) Последѣ въ некое коше ѣли преводъ старѣ ѿ превелигна того Іоана Шшимана ѡбретае се како да не сѣ могли трновскѣ господѣ ѣ црѣ Шшиманъ статѣ противу тѣрци ѣ избегли из Трново ѣ ѿ Загоріе ѣ ѿ Стара планина ; ѣ пришли въ градъ (л. 51*) Средецъ или Софія ѣ тѣ засталѣ некои места тесни по краи Искарѣ река ѣ по Витоша горѣ (.) Тако имѣли помощь ѿ србие ѣ ѿ краля Взакина ѣ ѿ ѡхридскѣ болгарѣ . И за седамъ лета седелъ црѣ Шшиманъ въ Средецъ и всѣ краи Искарѣ имѣель монастырь ѡурвичъ с тѣрци градъ ѣ извола вода ѡбходила ѣ тако с мало воинство и трновскѣ велмзѣи тѣ преживели ѣ крили се ѿ тѣрци . Когда взели тѣрци ѿ Взакина краля ѡхридска землѣ и то попрали ѣ ѡдолеѣ , ѣ тѣ конечно похараѣли и скончали цра Шшимана и воинство и велмзѣи трновскѣе ѣ болгарскѣе . За то ѣ до нинѣ въ та места ѡбретаю(тъ) на много места съкровища въ ѡна времена чловѣци съкрывали ѣ за(во)повали въ землѣ ѿ страха терскаго . Последѣ изгивели ѣ ѡстало въ землѣ имене ѣхъ (.) Страшимиръ братъ Шшимановъ пребегналъ въ Молдо Влахва ѣ тамо поживель д(о) смрти .

Таковъ конецъ на цри болгарскѣхъ ѣ славное име нихъво что имѣли испрво како се на (л. 52*) писа въ сию исторіицѣ (.) ѿ како прейшли болгарѣ Днзавъ ѣ населили се въ Травно

и Македоню и Илирикъ некою часть, предержали свое престо и самодравства за девѣтъ стотинъ и осамдесетъ лета (.) Егда насильи чедѣ Агарини и Йзмаилеви и повистилъ имъ Бгъ надъ много црѣства и краевства оделили тогда и црѣство болгарско конецъ выпришло и пало въ оласть агаранскою (.) Обретает се въ некою краткою исторію ивмечкою по редъ . за турски царовѣ кон по коегѣ царствовалъ и имало тѣ за Мзрата селтава когдѣ оузелъ Болгарскаа земля много народъ младѣ юноши и краснѣ и избралъ и съ сила похищать и собиралъ ихъ въ Едренѣ , и писалъ ихъ нанчарѣ въ турское воинство и терчилъ ихъ съ сила (.) Тако чловѣци въ оно време имелѣи скръбъ на скр(б)ъ и жалость на жалость плавали горко и жалостно по црѣство болгарское тако и по свой чедѣ матерѣ и оцѣи ихъ и сродницѣи имелѣи невешимое риданіе и въздыханіе (л. 52^о). И било на оный чловѣци въ оно време велика тѣга и жалость под турска джава избирали кой билѣи краснѣи црѣви и обращали ихъ въ рамий тако бѣимали места црѣвовни и монастырскѣи ѿ христианѣ , и вѣлики домовъ , и нивѣи и виноградѣи , и прѣличнѣи места , де що хотелѣи похищали и прии и начелнѣи христианѣи оубивали и похищали имене ихъ . Тако они прии родъ чловѣци прии кон се оузелѣо црѣство болгарское , имелѣи вѣлика скръбъ и жалость и плачь докле преншеть они прии родъ чловѣци последнѣи родъ навикнзлѣи по мало с тѣрци живѣати . тако и тѣрци испрво билѣи свѣршени и вѣлики грабители (.) Егда се оубрѣшилъ на црѣство цроградское , навучилѣи много ѿ чинъ и сядъ христианскѣи и неколико престали и втѣдели се похищати безъ сядѣи вѣщи христианскѣе и имене ихъ за неколико време испрво по пакѣ ованѣи въ сие време не имеютъ никака правда ни сядъ (л. 53^а) .

Здѣе потребно съвокзнитѣи зседно имена крѣломъ и црѣомъ болгарскѣихъ колько се обретають и кон по когдѣ црѣствовалъ (.)

а Први краль Вскитчъ билъ , в краль Драгичъ . Два брата билѣи роднѣи Вскитчъ и Драгичъ . г краль Борисъ . д

краль Батоа Силнѣи е краль сгѣи Тривѣлна , з краль Тербалъ сгѣи Тривелинѣи , з краль Моисей сгѣи Тривелинѣи . На сѣдамъ крѣла имена писатѣи и обретают се испрво . Много билѣи кнѣзи и воеводѣи болгарскѣи по не писалѣи имена и деанна ихъ ; и тако преншѣи въ забивѣине они прии вождѣи и кнѣзи . Седмимъ кралоумъ имена и деанна въ кратцѣи обрет се и начрта се въ сию исторіици по редъ : —

а (1) Асѣвъ Вѣлики прии црѣ болгарскѣи прии Львѣи Йсавра црѣа грѣского побѣдилъ арапѣи и агаранѣи и безъ Мидна и Армениа ѿ нихъ илбилъ деветь десетъ и пет хѣладѣи арапѣи и тѣрци и покорилъ Мидна и Армениа под црѣство грѣское . И приель име и титула и вѣнцѣи црѣсѣи ѿ грѣчи синклитъ мирскѣи и дзховни нареченъ Асѣвъ Вѣли(л. 53^б)и прии црѣ болгарскѣи (.) Тои црѣ Асѣвъ поживѣлъ благочесно и мирно за много лета црѣсовалъ въ Охридъ градъ и преставил се въ старости своѣи къ Гдѣи —

- в (2) црѣ Добрица по Асѣна Вѣликаго црѣствовалъ
 г (3) црѣ Телезна по Добрица црѣтовалъ
 д (4) црѣ Сабинѣ по Телезна црѣствовалъ
 е (5) црѣ Саботинѣ по Сабина и Телезна црѣствовѣ
 з (6) црѣ Тагана по Саботина црѣствовалъ
 и (7) црѣ Телерикъ по Тагана црѣтовалъ
 н (8) црѣ Кардамъ по Телерика црѣтовалъ
 о (9) црѣ Крѣнъ по Крдама црѣтовалъ
 г (10) црѣ Михалъ Юанъ по Крѣна црѣствовалъ
 а1 (11) црѣ Симеонъ Лабастъ по Михалѣ црѣтовалъ
 в1 (12) Петръ црѣ прии по Симеона црѣствовалъ
 и1 (13) црѣ Борисъ по Петра црѣствовалъ
 д1 (14) црѣ Селевкѣа по Бориса црѣствовалъ
 е1 (15) црѣ сгѣи Двѣидъ по Сѣлевкѣа црѣтовалъ
 з1 (16) црѣ Самоилъ по Давида црѣствовалъ
 и1 (17) црѣ Радомиръ по Самоила црѣствовалъ
 и1 (18) црѣ сгѣи Юанъ Владимѣръ по Радомира црѣствовалъ (л. 54^а)

бѣ (19) црѣь Долавъ по Юана Владимира црѣтвовалъ
кѣ (20) црѣь Алзисавъ по Долина (sic) прѣтвовалъ
ка (21) Асѣнь црѣь втори Асѣнь нареченъ старѣ црѣь
Асѣнь по Алзисана бѣ Бѣга на царство пома-
занъ и нареченъ славно црѣтвовалъ по Алз-
сиана за мно(га) лѣта

кѣв (22) црѣь Петръ втори Петръ по Асѣна црѣтвовалъ

кѣг (23) црѣь Юанъ Казимавъ по Петра црѣтвовалъ

кѣд (24) црѣь Смилецъ по Казимана црѣтвовалъ

кѣе (25) црѣь Борилъ по Смилца црѣтвовалъ

кѣз (26) црѣь Контантинъ Шимманъ по Борила црѣтвовалъ

кѣз (27) црѣь Лаганъ по Костантина црѣтвовалъ

кѣи (28) црѣь Юанъ трети Асѣнь по Лагана црѣтвовалъ

кѣо (29) црѣь Петръ трети по Асѣна црѣтвовалъ (л. 54^в)¹⁾

лѣ (30) црѣь Свѣтославъ по Петра црѣтвовалъ

лѣа (31) црѣь Михаѣль втори по Стослава црѣтвовалъ

лѣв (32) црѣь Алезандръ по Михаѣла црѣтвовалъ

лѣг (33) црѣь Юанъ Шимманъ по Алезандра бѣца своего
црѣтвовалъ и тои последний црѣь болгарскѣи билъ (.) Тако бѣ
Асѣна вѣликоу прваго црѣа болгарскѣго бѣ лѣто гдѣиѣ ѱѣкѣ (720)
до црѣа Шиммана последнаго и до лѣто „аѣо“ (1370) прешли
лѣг (33) црѣе болгарскѣи (.) В ѣвѣой црѣви и монастырѣ въ помени-
ницѣ обретаютъ се имена црѣемъ болгарскимъ повече бѣ четири-
десетъ и не по редъ писатѣи (.) Тѣ има имена на синове црѣскѣи
кои и не билѣи црѣовѣи по тако писатѣи ихъ имена црѣь црѣь
црѣь по сви не црѣтвовали (.) На некой црѣи и не писатѣи
имена некой бѣ нихъ билѣи нечестивѣи преди Крѣна и Крѣвиъ
нечестивѣи билъ (.) Бѣ Михаѣла бѣ(а)на прваго благочестиваго
црѣа брата Крѣнова како се крѣстилъ въ Т(р)ново сви билѣи

¹⁾ Слѣдвать заличенѣи редове:

лѣ (30) црѣь Михаѣлъ втори по Петра црѣтвовалъ

лѣа (31) црѣь Алезандръ по Михаѣла црѣтвовалъ

лѣв (32) црѣь Юанъ Шимманъ по Алезандра бѣца своего . црѣтвовалъ по-
следни црѣь болгарскѣи билъ (.) Тако бѣ Асѣна ханкаго прваго црѣа болгарскѣи -
до Юана Шиммана последнаго црѣа болгарскѣи ѱѣкѣ (720) лѣто до „аѣо“ (1370)
лѣто лѣк (32) црѣа прѣшли болгарскѣи црѣи (.) На некой се мѣста и (...).

благочестивѣи бѣ него се повел(а)о племе и родъ црѣи благо-
честивѣи болгарскѣи (л. 55^в)нихъ наже рехомъ (.) Тои блажен-
и вѣлики црѣь Михаѣлъ тако се називалъ Юанъ Михаѣлъ и
по оно негово име кои билѣи бѣ негово племе црѣи болгарскѣи
такоа титула имѣали прво писалъ Юанъ по томъ име свое
како еми било (.) Тако и последний Шимманъ црѣь пишетъ се
Юанъ Шимманъ и де им се обретають образѣи и печати
и превелетѣи сви се тако подписвали на име своего прѣбѣа
и преродителя блаже(на)го црѣа Юана Михаѣла (.) Некои похи-
щали црѣство болгарское бѣ прости родъ но не успѣле нивой бѣ
нихъ (.) По некое време изгонили ихъ господѣи и воинство
болгарское и пакѣ поставали бѣ црѣскѣи родъ и племе на
црѣство болгарское и до последнаго црѣа Шиммана . —

Знаменѣе на печать црѣски имѣали изображение лавово(.)
То знаменѣетъ како билъ народъ болгарскѣи силѣнъ на бранѣи
и воинска како лѣви имѣали народъ но славно име имѣали и бѣ
кесарѣи много кратѣи данъ взимали (л. 55^в).

Се рехомъ за болгарѣи и црѣи ихъ и грѣци како са
непрѣстана бранѣи имѣали грѣци и болгарѣи (.) Не писа се зде
що би похвалѣи болгарѣи а грѣци хвалилѣи смотри читателю
но како се обрете делѣна ихъ тако и написа се (.) Грѣци
испрво не писали по редъ а пишѣи не имѣють писато извѣстно
све за болгарѣи и храбрости ихъ неколико време що имѣали
и не вѣрують що з нихъ не е писато оу нихъ писато по
нихна прилива въ нашѣи рѣкоисѣи много книгѣи и превѣлетѣи
тако обрѣтаетъ се испрво време писато како и написа се бѣ
начала зде (.) Болгарѣи имѣали и дрѣгѣи крѣали и црѣи изволю
Болгарѣи татарѣи мадари немци латѣинѣи срѣбеи по мало не-
когда имѣали с нихъ воинска и бранѣи а с грѣци непрѣстана
мало когда имѣали миръ но се бранѣи и воинска и злоба междѣи
ихъ било (.) Грѣци имѣали болгарѣи прѣстѣи и глѣпавѣи и зѣор-
ривали (и)хъ с нихна мудрѣсти и политикѣи и радели вѣсегда
да ихъ покорѣтъ подъ своѣа властѣи (.) Но болгарѣи аю и прѣсти
били и глѣпавѣи бѣ грѣчка (л. 56^в) мудрѣсти и политика по на-

бранъ и воиска били крѣпкѣ и храбрѣ не бояли се громъ на бранъ никако но за толко лѣта се противла(а)и громъ (.) Грци имели мудрость и политика и церемоній много болгарѣ пакѣ храбрость и согласие на бранъ нехилона (.) Тако не били никако покорни идни другимъ докдѣ привлекли на себе гнѣвъ бжги и погубили свое црство и гдво и стали низвашии раби тзрскѣ и до сега днѣ (.) Да се имели любовь и согласие грци и болгарѣ не бѣ могли тзрци додейти ихъ никако но они сами грци позивали ихъ на помощь и предали се самѣ въ рце ихъ обтекли ихъ тзрци бѣ всегда и покорили ихъ под своа вла(с)ть и йго. —

Събрано въ кратце коинко кнзи знаменитѣ крали и цри болгарскихъ (.)

В начале битъ най силень и знаменитъ краль **Батоя** наже рече се (.) Онъ изелъ Нишка епарихна (sic) Скопскаа Охридскаа бѣ грци и латинѣ и изгналъ ихъ бѣ таа землѣ и епархѣ и населилъ тѣ . (л. 56^о) болгарѣ поставилъ прѣстолю кралевскѣ и крѣпост болгарскою въ Охридъ градъ покорилъ кесарѣ греческие Константина Поголата Истиниана втораго и данъ бѣ нихъ възималъ за много време в лета шестаго вселенскаго събора. —

Стѣмъ краль **Тривѣлан** по того Батоя краля насталъ тако и онъ близъ благополученъ вълѣдхуень медаръ последѣ и стѣмъ и вѣлики оудодникъ бжги (.) Той краль имель на мацарѣ и покорилъ ихъ под свою власть и много наложилъ на нихъ данъ и теготъ за они болгарѣ що били мацарѣ изгвали и озаболелъ испрво наже рекохомъ за то много казнилъ аваровъ или мацаровъ той стѣмъ краль велики предводитель и свѣтил(и)къ болгарскѣ (.) На вѣлика поза даровалъ егѣ Бгѣ народъ болгарскомъ наже Моисеа роду ивренскомъ и Костантина цра латиномъ и грвомъ тако и того болгаромъ (.) Онъ поставилъ имъ и назывл ихъ сядъ црски и градскѣ и чинъ воинскѣ оудредилъ болгаромъ испрво то они никако не знаали (.)

Тако пакѣ приель стѣое крщение и просвѣтилъ све народъ свой болгарскѣ свѣтнмъ крщениемъ (л. 57^о) и бѣ великие ревности и всрде що имель въ Хрѣтѣ Бгѣ оставилъ кралевство и весь славъ мирскою и всприель чинъ и смиренне монашеское и скончалъ свѣто и богогодно свое житиѣ (.) Своаи образъ и чинъ деломъ стѣмъ и богогоднымъ показалъ свеми народъ болгарскомъ и црски чинъ и христанскѣ последѣ и деховнѣ чинъ показалъ имъ по болгарѣ испрво простѣ и неискуснѣ писанию оставилъ безъ пам(е)ть и правило и празникъ таковаго стѣмника великаго болгарскаго стѣго и блаженнаго краля **Тривѣлана** за то не добре створилъ. —

Тако пакѣ въспоменемъ г (3) цри стѣмъ и добродетели **Михаила** блаженнаго цра по Тривѣлана стѣго (.) Егд(а) по некое време дзнавскѣ болгарѣ бѣстѣпили пакѣ бѣ православие въ поганство пакѣ того блаженнаго цра **Михаила** избрали Бгѣ народъ болгарскомъ и просвѣтили егѣ стѣмъ крщениемъ и показалъ чздеса стѣмъ крѣстомъ в рзко (sic) егѣ и слышалъ моление егѣ въ своре наже рече се испрво (.) Той пакѣ втори просвѣтителъ народъ болгарскомъ въ велики тиш(и)нѣ и благочестие скончалъ свое житиѣ богомъ (л. 57^о) годно и стѣмъ нареченъ **Юанъ** **Михаилъ** прабтець всемъ царѣмъ болгарскимъ (.) Кои по^у) него црствовали бл(а)гочестие егѣ съдѣржали и бѣ племени и рода егѣ били и на неговъ титулѣ се подписвали нарицають егѣ въ прелегилъ изгравскѣ **Юанъ** **Михаилъ** нашъ прародитель вѣлики въ царехъ болгарскихъ не можемъ престѣпнѣи заповѣдъ егѣ що онъ испрво повѣзель то и ми подтверждаемъ (.) Тако имели ва вѣлнѣ почестъ цри болгарскѣ того блаженнаго цра **Юана** **Михаила**. —

Тако въспоменемъ блаженнаго **Давида** цра болгарскаго (.) И онъ оставилъ волею црство и славъ мирскою и всприель смиреннѣ чинъ монашескѣ и скончалъ свѣто и богогодно свое житиѣ и имель мощи ва Охридъ градъ цѣли и летели. —

¹⁾ Въ разговиса: се.

Тако и сѣмъ цѣрь **Владиславъ** или **Владимиръ** нареченъ билъ и братанецъ сѣму цѣрь **Давиду** въ вѣликъ добродетель поживель . и за православнаго вѣры и за чистотѣ телесноу мученическа скончалъ се ѿкоже испрво ревохомъ () И грци много несагласно писали и на исторію и въ житіе егѣ или по невѣдѣннемъ или покриваютъ родъ егѣ како е билъ цѣрь болгарскій и ѿ рода цѣри болгарскихъ (л. 58^а) . —

Тако и **Асвънъ** првѣ цѣрь болгарскій знаменитъ и славънъ и благополученъ въ бранѣхъ билъ наоже рече се победилъ и побилъ толико хлѣди арапие и покорилъ толико землѣ прѣтвѣ грческоу и приелъ вѣнецъ и титла црская поживель благочесно и мирно за много лѣта на црство болгарское въ **Ѡхридѣ** градъ и представилъ се с миромъ . —

Докрица цѣрь втори цѣрь болгарскій и ѡнъ билъ въ бранехъ славънъ и непобѣдимъ билъ ѿ странѣ дѣнавские за то пренель престолъ црскіи ѿ **Ѡхридѣ** въ **Преслава** ѡградилъ **Преславъ** градомъ и поставилъ тѣ престолъ и крепость болгарскую за то възненавиделъ егѣ болгаріи Ѡхридские понеже пренель ѿ **Ѡхридѣ** престолъ въ свою странъ дѣнавскую и всталъ на него и зблил егѣ по завистѣ и несагласіе . —

Чесо ради знаменитъ билъ цѣрь **Кардамъ** () Понеже презде егѣ четири цѣри били небагополучни и ва мале не покорили грци въ време ихъ подъ своа власть црство болгарское но той цѣрь **Кардамъ** билъ храбръ и благополученъ много бранѣи имель съ грци и много воинство побилъ и генералѣ ихъ много поробилъ (л. 58^б) на бранѣи никако не могли грци побѣдити егѣ тако за много време свобождалъ землю болгарскую ѿ насиліе римское и представилъ се . —

По что знаменитъ билъ цѣрь **Кривъ** () Понеже и ѡнъ весмѣ билъ славънъ и благополученъ въ бранехъ ѿелъ ѿ грци градъ **Софиа** **Самоковъ** **Филбе** **Щипъ** **Стрмица** **Едрене** и населилъ по таа землѣ народъ болгарскій и много грци пленить и избилъ ихъ за вѣрѣ христианскоу () Билъ нечестивъ по пощещеніемъ бжтѣмъ много пакостѣи делель громъ ѡбуилъ цѣра

Никифора наоже рече се и испрво той прво страдилъ **Трново** г (3) града между рекъ **Балгѣръ** и тѣ поставилъ престолъ црскіи . —

Чесо ради цѣрь **Симеонъ** **Лавасъ** знаменитъ билъ () Понеже жестока бранѣи и непрестана съ цѣри грческіи имель и вѣсгда ихъ побѣждаль четири реда с воиска на **Цариградъ** ходилъ и много места пленель и попалель () Въ то неговоу црство за тридесетъ петѣ лѣта никако нѣ имель миръ грци и болгаріи () то време велика впрѣжда ѡстала и порицаніе между грци и болгаріи и до сего временѣ () Тако **Симеонъ** цѣрь свобождалъ землю болгарскую крѣпко и идици на нѣти преставилъ се (л. 59^а) . —

Смоицъ цѣрь испрво благоговѣнъ и благополученъ за много лѣта та побеждалъ крѣпко латинѣи и грци и мно(го) землѣи ѿ нихъ въземель и држалъ и преселель народѣи по различни странѣи и билъ славенъ и слышанъ по вселеноу () По слѣдѣ ради ѡубиение що избилъ племе преское казнилъ егѣ **Бгѣ** и побѣдилъ егѣ грци и поразилъ во(и)нство его и ѡслепилъ наоже рече се испрво за цѣра **Самойла** . —

Чесо ради знаменитъ билъ цѣрь **Асвънъ** старѣи по премного () Понеже **сѣмъ** (sic) **Бгѣ** избралъ егѣ и помазель и заврдилъ егѣ на црство болгарское било пазо вечнои и црстело ѿ ѡбласть грческою по того цѣра **Асвъна** пакѣи **Бгѣ** въздвигнелъ и ѡбновилъ въ реке егѣ **скитѣръ** и црство болгарскую (sic) и покорилъ цѣри и кесарѣи грческіе подъ нимъ и данъ далъ семѣ цѣрь и снѣгъ егѣ за много лѣта наоже рече се испрво за сего благочестиваго цѣра **Асвъна** стараго . —

По что знаменитъ билъ цѣрь **Іоаннъ** **Калимакъ** () Понеже билъ исксвенъ и благополученъ на бранѣи мно(го) враждѣи побилъ и цѣра **Ѡеѡдора** **Ласкара** ѡслепилъ и мно(го) землѣи и градѣи покорилъ подъ свою власть () ѿ свѣи цѣри болгарскѣи наче земля той цѣрь држалъ (л. 59^б) преселель грци въ **Болгарію** а болгаріи въ землю грческою въ **Драма** градъ той есть **Македонѣи** истѣи столинъ градъ **Филиповъ** въ той градъ

Драма и Серезъ и Мелникъ и Солзънъ съ свѣтъ епархій изгнавъ народъ греческй и населивъ народъ болгарскй и допнѣвъ болгарй по тѣхъ епархій сѣдаты и обретаютъ се (.) Десять градове греческие ѿ основанне разорилъ и поворилъ грцй латинй србие мадарй арбанасй ѡбе Влахий све тѣхъ народй и земли ѡбладать и данъ ѿ нихъ взимать како написано за то въ прологъ и въ превѣлгитй изографскіе (.) Не били дръгъ црѣвъ болгарскй подобень¹⁾ семъ црѣвъ Юанѣ Калиманъ въ благополучье и въ славу црѣвою . —

По чесоу биль знаменитъ Костантинъ Шинманъ (.) Понеже и той биль ѿ рода Асѣна црѣа и толко биль красенъ лицемъ и върастомъ ѿ много(о) странй приходилъ²⁾ чловѣци видети егѡ и поради великаго егѡ възра(а)ста нарекли егѡ Шинманъ (.) Той црѣвъ много бранъ имель съ црѣи греческые но никакво не могли побѣдити егѡ по той много землю пленявъ греческою дѣа црѣа греческй дали смъ свой дашерй прво Феодора последи Марию въ женй како се и испрво за то рече да бй имель миръ и любовь с нимъ (л. 60¹⁾ . —

По что црѣвъ Александръ знаменитъ биль (.) Понеже егѡ ѡбили србие црѣа Михаила брата егѡ встали на землю болгарскою и пришли до Мрака и Радомиръ воевали Болгарна тако встали и грцй ѿ Чрно море на градй болгарские и воевали ихъ по той црѣвъ Александръ мало войска имель по помощию божиею всехъ ѡдолѣтъ и побѣдилъ изишелъ с нова войска противо србие и ѡдолелъ ихъ и прогналъ ѿ Болгарна пакъ се обратилъ на црѣа греческаго съ деветй хиладй войска грцй били бсамъдесетъ хиладй но победилъ ихъ Александръ с мало воинство и свободилъ ѿ много бедй землю болгарскою и предержалъ мирно и размно за много лѣта црѣство болгарское накое испрво рече се за црѣа Александра. —

То съ били знаменитй црѣи болгарски гѣ (13) црѣри зде въспоменхомъ сѣгаго црѣа Давида Юанъна Владиміра³⁾ радѣ

¹⁾ Въ рѣк.: едосенъ.

²⁾ Въ рѣк.: прхотинъ.

³⁾ Въ рѣк.: Владимй мора.

сѣго и праведное житіе ихъ препоменхомъ зде а прочй Тривелна сѣгъ кралъ и сѣгъ црѣвъ Юанъ Махайль и житиемъ били сѣгъ и благополучиемъ црѣскимъ храбрй и крѣпкй били (.) Тако и дръгй е (9) црѣри били непобѣдимй на бранъ (л. 60¹⁾ и въ темкаа и зсильнаа времена смотрениемъ билимъ свобождали своего народа болгарскаго ѿ вѣлкое ѡзлобленіе и плѣненіе инехъ назиковъ и црѣства . —

За ѡни прочій црѣри болгарские что речемъ (.) Некой ѿ нихъ биль неблагополучий и побѣждали ихъ грцй неволко крѣтѣи некой пакй съмовоно предади се грюмъ а дръгй не били ѿ племе и родъ црѣски и встали на нихъ болгарй и прогнали ихъ ѿ црѣство дръгъ ѡбивали за некое несгагасие неко(и) пакй ѿ црѣи болгарскыхъ злиби миръ и имель велика любовь съ грцй и прочй крали презивели мирно и тихо не имель никаква бранъ нѣ войска . накое испрво за свѣ зде¹⁾ по реди писа се (.) За некои црѣи вѣсмъ въ кратцѣ написа се како да съ за едино лѣто или по за мало црѣствовали по много съ лѣта некой црѣствовали по въ кратце се ѡбрете деаніе ихъ за то се тако въ кратцѣ и написа (.) Можеше ѿ греческаа исторіа на много црѣи болгарски изобрестй се по koliko лѣта црѣствовали по не всемъ црѣемъ ѡбретае се за то не писахомъ лѣта ихъ по koliko кои црѣствовали (л. 61¹⁾ . —

О вѣстолахъ словенскихъ .

Вспоменити . потребно . въ кратце . за сѣгаго Кйрила . и Меодиа . въ кое время . сставилъ писмена . и книги . на славѣнски . назикъ (.)

Въ время Михаила . црѣа Иконоборца . биль . Кѣрилъ и Методиа . Родили се . ѡу Солзѣнъ . градѣ . ѿ ѡца имененъ Лѣвъ сановита и богата и добродетельна чловѣка . Сѣгъ Меодиа стѣлъ воевода . славѣнски . или болгарски . и назвалъ се назикъ . славѣнски . По десеть . лета . ѡставилъ . санъ .

¹⁾ Въ рукописи: зде .

воински . и въсприеть . чинъ . монашески (6) Кириль съгъ билъ помладѣ братъ . Методийнъ оучил се . послѣдѣ . философіа . въ Цариградѣ . заедно . с Михаило . цѣра малаго сына Теофилова и билъ . философъ . изреченъ . и славенъ . въ Цариградѣ . и по свѣта . брата его . Меодиа . бстанилъ миръ и въсприалъ и оны . монашески . чинъ . и провоздаль свѣто . житие .

И въ время . то егда . црствовавъ . Мзртагонъ . въ Болгарію . пришельъ . Меодиа . въ Тривоно . повеже билъ йскаль . тогда . Мзртагонъ . црѣ писца йвоного да му напише . палати . Меодиа . билъ . зналъ то дело повѣче . того ради . пришельъ . да бы възмогалъ назчѣти (л. 61¹) и зловѣти . болгарѣ въ вѣри . хрѣтианствѣ . како емз заповѣдъ . Мзртагонъ . црѣ . да му напише . на она . палата звѣрове птици и подобие . ловитви . но съгъ Методиа . написалъ пришествіе . Хрѣтово толико . хитро и страшно . Когда . видель црѣъ . оно написаніе оустрашил се . и пришель . въ чество и змленіе (6) Тогда . Методиа . оудличалъ . время . подобно . и глаголаъ . црю и позчавал го да приметъ . вѣръ . хрѣтианскою¹) и обратилъ . Мзртагона . на сѣе . послать . къ црци Фодорѣ и пришель . из Црѣградѣ . епископъ . посланъ ѿ црци и крстилъ цѣра . Мзртагона . нарекаль . емъ име Михайлъ и много народъ . болгарски . крстил се . въ то време повеже Меодиа глаголаъ . имъ и зчиль . ихъ назвокомъ болгарскимъ . После того . збеждены ѿ црци и ѿ вѣн(и)хъ бол(г)аровъ въсприалъ Меодиа и Кириль . епископство . да йдате . да²) зчати болгарѣ и прочи . славанъ . въ вѣрѣ хрѣтианскою . и нареки ихъ апостоли . болгарские .

Постил се съгъ Кириль м (40) днѣ и извадилъ глг (38) слова³) и сложили . писмо . на словѣнскій языкъ прво написали ѿ Иоана . евангелие въ начеле бе слово и показали то

1) Въ рукописа погрѣшно : хрѣтианскою .

2) Въ " " " " : дѣ

3) Въ рукописѣ е м (40) буквѣ .

црю и прочимъ и патриархъ (Игнатію¹) ; и оны то велики похваляли и рѣкли имъ . и зчѣти болгарѣ и словени по йзыкѣ ихъ и преводѣти ѿ грѣческѣи книги Климентѣ : оны билъ родомъ болгаринъ . но по грѣчески читаль . и тамъ се собраве петь философе ѿ болгарски ро² . знавали еллински премудрости и писаніе : Климентъ . Сива . Павль . Еразмъ . Ангеларіа . То са вси съгъ мѣжи петь йзыка болгарского . и тако с Киріла стѣго и Меодиа били седмъ дѣсѣти . йсцисни и премудри . Тако собирали рѣчи йзрѣдѣи и прѣви ѿ болгарѣ . ѿ сербѣ . ѿ рѣси . ѿ москвѣ . ѿ словене . (л. 67³) ѿ лехове : то са за много време ловили рѣчи ѿ тѣа народѣ . доде са сставляли ѡгалтеръ и еѣлѣ и дрѣги книги ; и предѣли ихъ перво болгаромъ и наречѣни били книги болгарски . како и до нѣша грѣци то знаютъ . Ве⁴ народъ и чѣтири патриарсѣ . Іерузімъ . Сивана . Стѣа гора . вси говорюють книга болгарска или воргарска . а не сербска или словѣнска .

Но съгъ Кираль и Меодиа послѣдѣи били поставлѣни еѣи ки въ Морѣва славѣномъ . не сербска Морѣва . що йде презъ Шемадіа . но дрѣга Морѣва . прѣ Ѡзіанъ море . що са назива море Балтѣнское . при Брандѣбѣра . ѿ тамо са исперво йзѣйшлѣ болгарѣ . а оны . що са тамо останаи . нарицают се славѣни . Тамо били за няколко (време) епископствовали и зчѣли оны славѣни вѣрѣ хрѣтианскою ; и тако послѣдѣ пороуди того народа нарекли писмо и книги словѣнски . и тако кой народъ чатѣ тѣе книги . тако се нарицаютъ общо словѣнски ; но грѣци . како исперво знавали . болгарски книги ѣажеть . а не йнако и до нѣша (л. 67³) . Тако перво болгарѣ въсприали писмена и книги словѣнскіе и стѣое крщѣніе ѿ всего⁵) народа славѣнскаго .

Ако се и поносеть москѣли и рѣси . и сербѣ . и прочіе⁶ да са по перво оны прѣвали писмена словѣнска и крщѣніе .

1) Обращеніе въ скоби текстъ до стр. 70 в изгубленъ заедно съ слогѣтвѣна листъ на оригинала ; туза го прѣдаваме по Котлевския прѣписъ .

2) Въ рукописѣ погрѣшно : сѣиго .

книжнѣи въ писане по о́ни рѣси . ѿ сръбѣе . да благодар(атъ) .
Бѣга . де ги е . покрѣлѣ бѣ поправѣе . агаранское . и бѣ грѣ-
ческаа власть архіеренская . що болгарѣи страдаютъ да сѣ .
о́ни то мало ѿкаспилѣ . то бѣи весьма болгаромъ . благода-
рилѣи . за что ва только страданіе ѿ насиліе дръжати . свою
вѣрз непременно (л. 64^а) .

Въемелѣи . где . о́пасно . читателю . да поминѣи въ кое
времѣ . поставѣлѣ . болгарские . цѣрѣи . себе патриарха . въ Тр-
ново . ѿ колико стѣм . бѣретаютъ се . бѣ назва . болгарскаго .
Сѣмѣонъ . нарицаемѣи . Лабасъ . цѣрѣ болгарскѣи . въспирѣлѣ .
цѣрѣство по Михайла како¹⁾ ѿспрѣва . написахъ (ѿ) При Михайла .
заповѣдалъ . папа римскѣи . г²⁾ (3) лѣта Болгаріа . за что ѿ па-
пѣи(и) . епископѣи . Павѣлъ ѿ Формосъ много . народъ . бол-
гарскѣи . крѣстѣи . но въ то време . бѣстѣпѣлѣ . папа . римскѣи .
бѣ благочестіе за то грѣдѣи ѿгналѣи ѿ Болгаріа . папѣи .
епископѣи . ѿ поради . болгарѣи . кой . да би ихъ . имелѣи . подъ
своа . власть . много распра ѿ преніе билѣ междѣ . грѣдѣи . ѿ
римланѣи . ѿ за то се . конечно . прокѣлѣи . ѿ разлѣчили . грѣдѣи
ѿ риманѣи ѿ бѣсталѣи . болгарѣи подъ Проградская . патриарша
неколико времѣ (ѿ) Но грѣдѣи . на поставленіе . архіепископа .
Трновскаго ѿкаспѣлѣ . много . златѣи . дарѣи . бѣ ца(рѣ)и (л. 64^б)
трновскѣи . Но Сѣмѣонъ . Лабасъ имелѣи вѣлика бранъ ѿ же-
стова . во(и)ска . на грѣдѣи . за много време за то свѣтоуклѣство .
що зималѣи . за поставленіе . архіереа . ѿ за дръги гнѣвъ . що
имелѣи . ва грѣдѣи . бѣстѣпѣлѣ . бѣ патриарша . Проградская . ѿ
хотѣлѣи прѣстатѣи . къ римланомъ . Того ради . грѣдѣи . патри-
аршѣи сви чѣтари . о́во да зчѣиватъ . миръ ѿ сгласіе . съ бол-
гарѣи . дръго³⁾ . да не бѣизчатъ ихъ . въ римскою . ересь благо-
словѣи . ѿ поставѣлѣи . въ Трново . болгаромъ патриарха .
самовластна .

Докле цѣрѣствовали болгарѣи . поставѣлѣи . патриарха . ѿ
епископѣи бѣи . назикъ . болгарскѣи . ѿ въ Охридѣ . Трновскѣи

¹⁾ Въ рукописѣ: ево .

²⁾ " " : тѣго .

патриархъ . поставѣлѣи . архіепископа (ѿ) По патриарха билѣ
прѣи (Охридскѣи по него Преславскѣи¹⁾ пакъ Софискѣи (ѿ) Въ Охридѣ
въ Преславѣи ѿ въ Софѣи . имелѣи . болгарскѣи . цѣрѣи палати
цѣрскѣи . ѿ седелѣи . барони . велики . съдржали²⁾ войско . бол-
гарское ѿ събиралѣи данъ . народни тѣ имелѣи . архіепископѣи при
по патриарха (л. 65^а) . Тако . ѿ въ Видѣлѣи (sic) . билѣ . баронъ .
вѣлѣи ѿ архіепископѣи чѣтвертѣи . по софискѣи . архіепископа (ѿ)
Тако свѣ . имелѣи . болгарскѣи . цѣрѣи д³⁾ (4) барони илѣи бегѣръ .
бѣгове по цѣра . що свѣ . строѣи . вой(и)ство . болгарское . тако .
ѿ д⁴⁾ архіепископѣи илѣи митрополѣи . що свѣ . билѣи . по
патриарха . Трновскаго . що свѣ . имелѣи . подъ собою по много
епископѣи . то по Болгаріа . надъ болгарскѣи . назикъ . Тако .
имелѣи . чѣиъ . ѿ правленіе . А когдѣ . имелѣи . ѿ грѣдѣи . землѣи .
неколико . крѣтъ . подъ собою . цѣрѣи . болгарскѣи . войско . бол-
гарское . ѿ баронѣи . поставѣлѣи . надъ о́ни . странѣи . и места .
грѣдѣи . а владыци . ѿ свѣщенѣицѣи . грѣдѣи не дѣрѣи . ні-
како . ні что заповѣдалъ . патриархъ Трновскѣи . на грѣдѣи .
епископѣи . ѿ свѣщенѣицѣи по тачно надъ Болгаріа . заповѣдалъ .
надъ свои . епископѣи . ѿ свѣщенѣицѣи а въ чѣжди епархѣи дѣховнѣи
не са владѣи . но цѣрѣско . войство . Тако . ѿ грѣдѣи когдѣ .
зималѣи . на врѣмѣнѣ . бѣ болгарѣи некоѣи места (л. 65^б) войство .
поставѣлѣи . цѣрѣское . а не епископѣи ѿ свѣщенѣицѣи .

Послежде . когдѣ са . звелѣи . ѿ поирали гѣрѣи . Болгаріа
тогда свѣ . патриаршѣи . цароградскѣи съ тѣрѣка . помощъ . ѿ на-
силіе . пакъ . о́своѣи Трновскѣи патриарша . подъ свои . власть
ѿ на пакость⁵⁾ . ѿ злѣба . що имеютъ . на болгарѣи . о́ще из
прво времѣ не поставѣлѣи бѣ болгарскаго . назикъ . епископѣи .
болгаромъ . но свѣ бѣ грѣдѣи . назикъ (ѿ) И не радѣи . бѣиудѣи .
за болгарскѣи школѣи илѣи зчѣеніе по обрацѣютъ свѣ на грѣдѣи .
назикъ за то свѣ бѣсталѣи болгарѣи . прѣсти ѿ нечѣнѣи ѿисконо
писаніе ѿ много свѣ . бѣ ихъ . обрѣталѣи . на грѣдѣи полѣтка .
ѿ зчѣеніе . и за свое . зчѣеніе ѿ назикъ слабо брѣжѣи . Таа

¹⁾ Въ рукописѣ: преславскѣи .

²⁾ " " : съдржани .

³⁾ " " : прѣсть .

вѣна . болгаромъ . ѿ греческа . дховна . власть . приходитъ и много насиле несправдѣно . ѿ гречски владыци . трыпати въ сѣна . времена по болгари прѣимають . Ихъ и благоговѣино и почитаютъ ихъ . за архiereй . сѣго плащаютъ имъ длжное за то по нѣхна простота . и незлобие . воспрѣимать (ѿ²) Бѣга мѣзъ свою . тако и ѿни архiereи , що с тѣрса сила , а не со архiereевское правдо творѣтъ болгаромъ велика обѣда и насиле , и ѿни по свое дѣло и безсовѣстие воспрѣимать мѣзъ свою ѿ Бѣга по речѣномъ : яко тѣ вьздаси комѣзъ по дѣломъ его .

† Ты съсрѣхомъ въ крѣтцѣ имени сѣихъ болгарскихъ , колико просѣили ѿ болгарски кѣзи въ послѣднихъ времена .

(а). Перви сѣи крѣль **Тривелѣа** , наречѣни Θεοφιλες монахъ , бѣлъ въ лѣто . ψΓΓ . (703) мало по шестого събора вселенскаго прѣель сѣое крѣщеніе ; и крѣтил се въ негово црѣтво въ народъ болгарски . то первое крѣщеніе болгарское било при того сѣаго крѣла Тривелѣа . ѿнъ по мало време що имѣвал ревность и оусердіе къ Хрѣзу Бѣзъ , оставил крѣлевство и мирска слава , соградил себе монастырь велики близъ Охрида ; и (л . 72^а) въ тои монастыр прѣель монашески чинъ . и пребивалъ жестокимъ житѣемъ и свочѣлъ сѣто и богоугодно свои животь , и престѣвил се къ Гѣ въ тои монастыр .

(б). Вторѣи црѣь терновски блженѣи и достопамятѣни **Михаилъ** или **Іоаннь** . Тако се називалъ Михайлъ **Іоанъ** ; ѿ него се повлѣкло плѣме и родъ на црѣи болгарски до Шѣшмана **Іоанна** послѣднаго ; вси се на то негово име и тѣгла пописывали , кои били ѿ негово плѣме : первое писалъ свое име , како е ѣмъ било , потом **Іоанъ** то ѣсть **Іоаннович** . Тако держали тѣгла и почѣсть црѣи болгарски своего прародителя Михайла **Іоанна** , ѿ того имѣли свое плѣме цѣрское и православнаго вѣрѣ : въ нихъ ѿ него се почѣло . Паки въ Терново тои црѣь ,

¹) По Самоковския прѣписъ .

²) Отъ туа до края текстъ въ оригинала е изгубенъ ; туа се допечатъ по Котлевския прѣписъ .

якоже рекѣхом , втори просѣтитѣль бѣлъ болгаромъ по цѣра Тривелѣа . Въ лѣто . ѿмѣ (845) . крѣтил се и чѣдеса показѣлъ Бѣзъ съ нимъ болгаромъ ; со крѣтъ въ рѣкъ ѣго и млтвюю своєю къ Бѣзъ избавилъ (л . 72^а) Болгарю ѿ велики гнѣвъ бжѣи , якоже пишѣтъ се ѿ немъ въ Бароніе , вторѣе чѣсти на лѣисте . цѣи (950) . Поживѣлъ блгочестно и мирно на црѣтво болгарско . мѣ (45) . лѣтъ и престѣвил се въ вѣчною жизнь .

(г). Трѣти сѣи црѣь **Давидъ** оставилъ црѣтво волею братѣ своимъ Самойлзъ , ѿгнѣшѣлъ въ монастырь и воспрѣилъ монашески чинъ ; и поживѣлъ сѣто богоугодно въ мало време и престѣвил се въ Бѣзъ , и бѣли мѣщи его петлѣни извѣдени и въ Охридъ принесѣни .

(д). Четверѣи сѣи црѣь **Іоаннь Владимѣръ** , сынъ **Адріановъ** црѣтовалъ въ Охридъ три лѣта , имѣвал сѣто и богоугодно житѣе и оубѣенъ ѿ жени и шѣрна своего ради чистое и выдержательное свое житѣе и ради православно вѣрѣ . И до нѣина почѣвають петлѣни сѣи мѣщи его въ **Елбасанска** страна , якоже испѣрва за него рече се .

То са ѿ болгарски црѣво д (4) црѣи сѣи и богоугодни .

(е). Пѣти сѣи **Іоаннь** , патриархъ Терновски , въ време цѣра **Асѣна** старѣаго бѣлъ . ѿнъ вѣнчалъ (л . 73^а) ѣго на црѣтво , якоже рече се испѣрво ; спочѣлъ сѣое свое житѣе въ Терново на томъ патриархескомъ престѣлѣ .

(с). Шѣсти сѣи **Θεοφιλες** , толкователь еѣвѣлики , дучѣтель црѣковни велики и премѣдри вѣтѣина ; на три йѣизка писалъ книги полѣзны црѣви . и истѣри много по гречески , лѣтински , болгарски , много книги прѣвелъ на болгарски йѣизъ . Великъ бѣлъ житѣемъ и оучѣнемъ славѣнъ , грекомъ и лѣтиномъ и болгаромъ бѣлъ на велика поѣза и похвала . Таковаго великаго сѣитѣла и зѣчитѣла вьздвиглъ Бѣ болгаромъ ѿ рода ихъ , и просвѣтилъ своихъ житѣемъ и зѣченѣемъ всѣа Болгарина . Привѣдалъ ѣго црѣь **Асѣнь** и црѣица **Маріа** , сѣспрѣта **Асѣнова** , ѿ Охри с велико молѣніе и поставили ѣго въ Терново патриарха . и бѣлъ за много време тамо живѣлъ и красѣлъ престѣлъ терновски , и пропѣлъ брѣ новѣлѣиски и

арменско ѿ Болгаріа, тако ѿ латинскаа ѿ Влахіа. На томъ престолѣ скончалъ сѣбе свое житіе (л. 73^а).

(б). Седми сѣи **Сѣѳиміа**, патрирхъ Терновски, обученикъ сѣаго бѣа Θεοφιλάкта; тако ученъ и мѣдръ ѿ сѣи житіемъ, како ѿ учителя его. Обученикъ сѣаго учителя по вѣсмы подражатель житіе ѿ грѣди ѿ обученіе Θεοφιλάктово; по немъ ѿ намѣстникъ престола его. Много книгъ написалъ ѿ житіе сѣихъ привѣлъ на болгарски ѿзвѣкъ ѿ похваля сѣихъ многымъ написалъ; сѣогорскимъ калогеромъ много правила ѿ чинъ црквины показывалъ, ѿ за все его выпрашали, бнъ ѿмъ на то премудрость бшисовалъ; ѿ до пѣна обретаетъ се въ рѣкописныхъ книги писаніе его. При Іоанна, сна Асѣнова посаѣ биль; ѿ ходатайствомъ ѿ настойаніемъ его много монастыри зградилъ црѣ Іоаннъ въ Болгарію по различныхъ мѣста ѿ по пѣстни: бнъ въ тѣ монастыри поставлялъ ѿ монаси много ѿ предавалъ ѿмъ чинъ ѿ буставъ монашески, ѿ много оумножилъ славословіе бжѣи на много мѣста по всѣа Болгаріа (л. 74^а). ѿ биль на великаа полѣза болгарскомъ своемъ родѣ, ѿакоже ѿ учителя его, ѿ представилъ се въ старости глѣбце на своемъ престолѣ въ Терново.

(в). Осми сѣи **Іоакимъ**. тако ѿ бнъ биль патрирхъ Терновски ѿ ѿмѣналъ сѣто ѿ чисто житіе. Неправѣдно бѣбѣнъ ѿ Светослава црѣа ради персвое войнство, що побилъ болгаровъ; тако вина налагалъ Светославъ на сѣаго Іоакима, за кое бнъ не биль никакю повинень ѿ свѣргалъ его црѣ с висоба гора, ѿ скончалъ се мѣщенчески.

Тѣ чѣтири патрирси сѣи болгарскіе ѿмѣнали цѣли ѿ нечлѣни свои моци въ Терново, ѿакоже писано въ книга Кормча на сѣ (б) листе.

(б). Девѣти сѣи **Каніментъ**, архіеписѣпъ Ѡхридски, великъ чюдотворецъ; ѿ до нѣна почиваютъ моци его въ Ѡхридѣ цѣловѣни.

(г). Десѣти сѣи **Наимъ**: близи при Ѡхридѣ въ морастирѣ его ѿ до нѣна цѣли сѣи моци его подавають ѿисцеленіе, ѿ много народъ приходитъ тамо на повлоненіе (л. 74^б).

а. Сѣи **Ѣрѣзмъ**.

б. Сѣи **Ангеларіа**.

г. Сѣи **Сѣвва**).

Тѣи пѣтъ сѣи: Климентъ, Сѣва, Ангеларіа, Наимъ, Ѣрѣзмъ^а) били въ врѣме сѣаго Кирѣла ѿ Меодіа, родомъ болгари, научени били ѣленски, ѿ ѿмѣнали сѣто ѿ славно ѿ слышано житіе по всѣоде; били въ странѣ Ѡхридскою, по различныхъ мѣста живѣвали. Къ нимъ пошлѣ Кирѣлъ ѿ Меодіа въ Ѡхридѣ, събрали ѿхъ, ѿ ѿмѣнали написани Кирѣлъ ѿ Меодіа бѣкви славѣнски, но не мосли съвозити толико рѣчи ѿрѣдени ѿ славѣнски ѿзвѣкъ ѿ составитъ фалтиръ перво; но тѣи пѣтъ сѣи много помагали ѿмъ ѿ разпрѣтали по вѣсудѣ, гдѣ са говори славѣнски. ѿ собрали рѣчи по грамѣтика грѣческѣа, колико ѿма тако рѣчи, написали, спрѣти бни рѣчи собрали ѿ вѣ славѣнски ѿзвѣкъ, ѿ составили перво фалтиръ ѿ Ѣвѣліе въ Ѡхридѣ ѿ въ Солзнь. За то грѣци ѿзвѣсто зпѣють, ѿ тако написано обретаетъ се въ грѣчески старѣ бѣтѣвници рѣкописни, ѿ дѣскали грѣчески ѿконописци вси седмъ наедно (л. 75^а) пѣшатъ на ѿбѣни ѿ ѿмѣняютъ ѿхъ дѣскали славѣнскіе, кой извѣдали ѿ съставили книги славѣнски; тѣ наедно съ нимъ сѣи Кирѣлъ ѿ сѣи Меодіе.

д. Сѣи **Николѣс**, архіеписѣпъ Ѡхридски, много чюдеса сътворилъ въ живѣте своемъ. Нѣахъ се ѿвила пресѣвѣтаа Бѣа ѿ повѣзла ѿмъ поставити ѿларѣона, сѣаго еписѣпа Мегалин, ѿакоже пѣшитъ се въ житіи ѿхъ, ѿ прѣставилъ се сѣи Николѣе въ Ѡхридѣ на своемъ престолѣ.

е. Сѣи **Иларѣѣнъ**, Мегалински еписѣпъ, велики ѿ сѣи житіемъ ѿ ученіемъ биль, много бранъ со еретци новатіеи ѿ ѿ армени ѿмѣналъ. по помощію баглю всѣхъ бодѣлъ ѿ поспрамилъ, ѿ искоренилъ ѿ свою пѣстви; тамъ се било нѣи вече оумножила бѣнаа ерѣ въ Мегалинскаа епархія. ѿ грѣчески црѣове много наказывалъ ѿ бдержалъ ѿ брѣси своимъ

^а) Въ Самоковски прѣписъ: *Секимъ*.

^б) Въ Самоковски прѣписъ рѣзультъ на светѣлѣ е съдѣвлять: *Каніментъ*: *Наимъ*: *Ѣрѣзмъ*: *Секимъ*: *Ангеларіа*. Слѣдѣно е ѿ въ Топковичева прѣписѣ.

премѣримъ зчѣнемъ, ѿкоже написалъ въ житіе его пространо стѣ Евѡміа, патріарха Тѣрновска . Въ то время (л. 75^а) принесъ мощи сего стѣго Іларіона црѣ Іоанъ съ Асѣновъ, ѿ Мегли въ Тѣрново . Стѣ Евѡміа многими похвалами оублажѣетъ и похвалѣетъ его .

ѿ1. Стѣ Никодимъ мироточецъ билъ въ странѣ Охридскою поживѣлъ и скончалъ свое теченіе . Послѣди привесени мощи его въ Бѣлиградъ арнаутски , и до нѣна подавають много исцѣленіе и пребиають петлѣнии .

ѿ1. Стѣ Іоанъ Рилски въ Рилскою пѣстину за много лѣта бгѡгодно и стѣе житіе препроводилъ и много напасті ѿ ѡсовъ претерпѣлъ, и скончалъ свое теченіе въ той пѣстини ; и стѣи мощи его и до нѣна петлѣни и цѣли починаютъ въ монастыре его , и ѿ всѣхъ Болгаріа приходатъ народъ на поклоненіе мощи стѣго ѡца Іоанна ; и пріемлютъ много исцѣленіе и дѣвѣны пѣлзы болгары , кой съ ѡсердіемъ приходатъ къ немъ и въ стѣю обитель его на поклоненіе . Ѣ всѣна слава болгарская , що били ѿсперво толико монастыри по Болгаріа велики и цркви , въ таа (л. 76^а) наша времена едѣнь той монастыр Рилски оставилъ Бгъ цѣль пребиати мѣтвами стѣго ѡца Іоанна . И на великъ пѣлз е той вѣсм болгаромъ , за то са должи всѣи болгары чювати и мѣтвию давати въ той стѣи Рилскии монастырь , да не ѡтгаснетъ толикаа пѣлза и похвала болгарская , що пріемлютъ ѿ той монастырь Рилски мѣтвами стѣго ѡца нашего Іоанна славнога стѣго болгарскаго .

ѿ1. Стѣ Гавріилъ Лѣсноски поживѣлъ въ пѣстину Лѣсновою въ епархіи Ципскии , много лѣта препроводилъ пѣстиническое и стѣе житіе и преставилъ се къ Господъ .

ѿ1. Стѣ Прохоръ Шийскѣи въ пѣстину Шийскою въ епархіи Скопскіе поживѣлъ бгѡгодно и стѣго и дивно житіе ; имѣвалъ даръ пророчески и за много вѣщи прѣсказывалъ , како писано пространо въ житіе его . и до нѣна стѣи его мощи точатъ миро цѣлѣбное .

к . Стѣ Іоаннимъ Сарандапѡлски пѣстино(л. 76^а)-житель въ той пѣстини за много лѣта препроводилъ и скончалъ стѣе свое житіе . Но ѿ свѣрана времена монастырь его запустѣлъ , и мощи его или въ землю лежать , или наваде ихъ принесли калѣгери , за то не е известно , де се обретаетъ .

ка . Стѣ Іоанникѣа Девѣтески живѣвалъ въ горѣ Девѣчъ , на предѣль сѣрбски и болгарски , въ епархіи Грачаницкии на Бело поле ; тамо поживѣлъ и скончалъ свое теченіе , и до нѣна стѣе его мощи ѿз грѡба точатъ миро , и приходѣтъ много народи ради исцѣленіе и поклоненіе въ монастырь Девѣтески къ немъ .

За тѣи чѣтири стѣихъ препѡбныхъ ѡцѣи наши : Гавріила . Прохора , Іоанника , Іоанникѣа глаголетъ се и обретаетъ се писано въ славословіе ¹⁾ людская и мирская , защо са били ѡченици препѡбнаго ѡца Іоанна Рилскаго ; ѡнъ ихъ называѣ и просвѣтилъ стѣимъ житіемъ и правіломъ монашескимъ . За много време въ Рилскою пѣстину пребивали съ нимъ ; послѣди пратѣлъ ихъ стѣи (л. 77^а) ѡцѣ Іоанъ по ѡни пѣстини составити монастыри и собирати чѣи , кой къ нимъ приходѣтъ и желаютъ бити монаси , предавати имъ чинъ и правдо монашеское . И тако мѣтвами ѡца Іоанна просіали , како звѣди чѣи , ѡченици его тѣи стѣи . Ѣ нихъ се почело въ Болгарію перво чинъ монашески , и много монастыри са соградѣли въ време ихъ въ Болгарію , и всѣи держали правдо и преданіе ихъ , како що били пріели ѿ стѣго ѡца Іоанна ѿсперво . Тако стѣи ѡцѣ Рилскии началникъ ѿнокомъ въ Болгарію билъ , и по немъ много ѿ ѡченици его просіали и чѣдимъ житіемъ , аще и не обретаетъ се за то , и нѣна ѿ много време прішлѡ въ забвеніе безъ писаніе .

к в . Стѣи препѡбани Ѣвѡсѣа Тѣрновски , ѡченикъ стѣго Григоріа Синаита , въ време црѣа Іоанна , стѣа Асѣнова , и патріарха стѣго Евѡміа просівалъ въ горѣ Сливенскою . Тамо соградѣлъ црѣ много монастыри на подобіе (л. 77^а) Стѣе гѡри

¹⁾ Въ Топозковичева прѣпискѣ : ка и (50) славословіа .

Аѳонскіи , и бѣлъ на всѣи дни монастири началникъ и наставникъ . Ст҃ги ѿцѣ Θεодόσια Терновски бѣлъ родомъ ѿ Терново бл҃городенъ и честенъ ; но ѡставилъ всѣхъ мирское пристрасіе и вдѣлъ се Бг҃ъ всѣдишно и вѣсердечно , просилъ чѣднимъ и ст҃имъ житіемъ . Тако и негови ѡченици много просиали ст҃имъ житіемъ ѿ тѣхъ монастири ; негови ѡченици поставляли патриарсе терновски и много епископи по Болгаріа и красили свое епископи чюнимъ своимъ житіемъ и ѡученіемъ . ѿ нихъ бѣлъ :

кг. Ст҃и **Мѣрко** , митрополитъ Преславски . Онъ привесѣлъ мѡщи препѡбни м҃ри наше Параскѣви ѿ Епифать¹⁾ въ Терново . Бѣлъ велики ст҃имъ житіемъ и ѡученіемъ и на томъ своемъ престолѣ въ Преславе преставилъ се къ Г҃ѣ .

кд. Ст҃и препѡбни ѿцѣ **Кѡзма Изѡгрѣфски** .

ке. Ст҃и препѡбни ѿцѣ **Сѣмонъ Пестровски** .

кз. Ст҃и препѡбни ѿцѣ **Филотѣи Скитски** .

Тѣи тра ст҃ги препѡбни ѡци ѿ рода болгар(л. 78^а)-сваго просиали въ Ст҃ги гори Аѳонскіи : ст҃ги **Кѡзма** близъ Зѡграфъ въ единъ пещерѣ жестоко и страшнѣ за много лѣта преживѣлъ ; и имѣалъ велика даръ прозорливѣи и много прѣсказывалъ братіамъ хотѣща бити , како се написать въ житіе его . Ст҃и **Сѣмонъ** живѣлъ въ единъ камѣнь въ малъ пещерицу жестоко житіе и ст҃о , и било ѣмъ излѣченіе ѿ Бг҃а много крати звѣдоу на томъ камѣнѣ , де нѣна монастир зградилъ и нарицетъ се Сѣмонъ Пѣтръ , то ѣсть Сѣмоновъ камѣнь ; и имѣалъ даръ исцѣленіе и много чл҃ци ѿ различни болѣзани исцѣляилъ и магарскаго краина дщѣрь ѿ бѣса свободилъ ; томъ кралъ и монастир ѣмъ зградилъ . Ст҃и **Филотѣи** бѣлъ за много време послѣди ; сыградилъ на томъ мѣсте монастиръ и по имени его наричѣвъ Филотѣи . Никако хлѣба не възшѣлъ ст҃и Филотѣи , но вѣстани били спѣдъ его въ вѣсе дни живота его . Послѣди много на (л. 78^б) части претрѣхилъ ѿ своихъ монѣси и извѣшелъ ѿ Ст҃ана гора въ Едренѣ и тамо преставилъ

¹⁾ Въ Самоковския прѣлѣси и Топковичеваи стои : "Фонѣтъ" .

се . Братъ его Дубнисѣа бѣлъ митрополитъ въ Едренѣ ; тако писано въ грѣчески ст҃горски ѡтѣчнниъ за Филоѡса и Дионисѣа , како са били ѡба ст҃ги мѣжи родомъ болгари .

кз. Ст҃и **Пимѣиъ**¹⁾ препѡбни въ Иззаграфъ вьспрѣлѣ монашество и преживѣлъ за много време въ Иззаграфѣ ; бѣлъ иконописецъ , имѣалъ ст҃о житіе , но потаено ѿ чл҃ци ; покривалъ се мѣдро и хитро прѣ чл҃ци ; послѣди изышелъ ѿ Ст҃ги гори и пришѣлъ въ Софиска епархѣа . Въ тѣи лѣта даль цр҃ь тѣрски хр҃тіаномъ волю правити цркви : томъ ст҃и Пимѣиъ настоявалъ традѣлъ се , и много цркви направилъ , и монастири обновѣлъ во Софискою епархѣа , ѿ тамо и родомъ бѣлъ ; послѣди ѡбновѣлъ Черепински (sic) монастиръ при краи рѣки Йскра , тѣ се и преставилъ къ Г҃ѣ . По много лѣта ѡбрѣди ст҃ги мѡщи его въ гробѣ цѣли и нетлѣни и (л. 79^а) били привнесени въ епархѣю Видинскую въ монастиръ Сьходѡски . Томъ Пимѣиъ бѣлъ въ лѣто 1610 .

ки. Ст҃и **Михаѣлъ воинъ** ѿ село Потѣка бѣлъ въ Славенстѣи епископиѣ , родомъ болгаринъ , но грѣкомъ воевалъ ; и имѣалъ велики чинъ воински и бѣлъ хрѣбръ въ бранехъ и ст҃имъ житіемъ , молитвою и мечемъ вѣбѣлъ зма страшнаго . И цр҃ь Іѡаннъ ѿ Потѣка въ Терново въ црковѣ привѣлъ мѡщи его , въ црковѣ . м (40) . мѣчениковъ .

кѡ. Ст҃и **Димитрѣи нови** въ лѣто 1685 . Живѣлъ просто и человекъ мирнинъ бѣлъ , но дх҃ъ бж҃и и дже хощетъ , тамо дѣшетъ и пребивѣетъ . Той ст҃и бѣлъ имѣалъ нѣколко овци и при единая рѣка и стѣна пребивѣалъ ; и начинивѣлъ себе мало виноградѣцъ и ископѣлъ колыба въ ѡнаа стѣна , и тако въ свои животъ преживѣлъ самъ ѡдинъ на ѡно мѣсто . Но имѣалъ просто и ст҃о житіе . и згодилъ Бг҃ъ въ то свое просто житіе , и преставилъ се къ Г҃ѣ (л. 79^б) въ ѡно мѣсто ; тамо и погребѣнъ бѣлъ . Послѣди ѡкрѣлъ Бг҃ъ нековимъ чл҃комъ мѡщи его и привнесли ихъ въ село Басарѡво , близъ Сьещѡвъ въ епархѣи Терновскии , и тѣ подають много

¹⁾ Въ Самоковския прѣлѣси стои : Пѣмонъ .

ихъ. Такожде, ѿкоже ѿперво рече се многажды, въ сѣю исторіицѣ, болгарѣ ѿ простотѣ ѿ нерадѣнемъ не внимали ѿперво собирати ѿ прешповати житіе стѣихъ болгарскихъ ѿ правіла ѿ дѣяніа црѣвна ѿ архіерейска, тако ѿ страданіе мѣченическаа, но по мало се мѣста обретаю, а потом ѿ погибло ѿ много време; ѿ не можеть на всѣи стѣи болгарски ѿ црѣи наити се пространно на дѣяніе ихъ: наюимъ са ѿ нихъ находеть пространно ѿ извѣстно, наюимъ едѣвамъ въ кратцѣ по различни исторіи, щамни ѿ рекоисени. по мало ѿ рѣдко.

Азь всѣи монастыри стгоборскіе ѿстражихъ, гдѣ имѣють болгарски стари книги ѿ црѣи превелѣни, та(кожде)¹⁾ по Болгаріа по много мѣста, гдѣ се обретають (л. 82²⁾ по много стари книги болгарски, повше не обрете се за црѣи болгарски писано; некоимъ стѣимъ житіе имѣеть пространно, но въ кратцѣ написахъ зде, колико съвокзпнтіи ихъ вси въ вѣпе въ сѣю исторіицѣ краткою, да знають всѣи болгарѣ, колико имѣють стѣихъ ѿ рода болгарскихъ; петдесеть ѿ осѣмъ написаха се зде, толико се обретоха.

[Послѣсловіе].

Азь, Пайсія Геромонахъ ѿ прогѣмень Хиландарскіи, съвокзпнхъ ѿ написахъ, ѿ рѣски рѣчи прѣсти обрѣтихъ²⁾ на болгарски прѣсти рѣчи ѿ словѣски. По мало сведаше ме ревностъ ѿ жалость по рода своего болгарскаго, защо не имѣиать исторіа заедно съвокупѣнна за преславнаа дѣяніа³⁾ ѿпервнаа времена рода нашего ѿ стѣихъ ѿ црѣи. Тако ѿ вкарѣхъ на многажды сербіе ѿ греци, защо не имѣемъ свѣа исторіа. Азь зрѣхъ по многихъ книгахъ ѿ исторіахъ рѣди болгарѣи много извѣстие написано; того рѣди въспрѣяхъ трѣдъ много за

¹⁾ Прибавено по Самоковския прѣписъ; въ Котленския прѣписъ стои само: та.

²⁾ Предложеного отъ "ѣа до шѣратіхъ" е приданено въ Самоковския прѣписъ, безъ имено на автора, така: толико ѿ написѣ ѿ совокзпнхъ въ сѣю исторіа: ѿ шѣратіхъ ѿ рѣски рѣчи прѣсти.

³⁾ Въ Котленския прѣписъ е дѣяніа; въ Топковичевѣи ѿ Самоковския прѣписъ: дѣяніа.

дѣѣ лѣта (л. 82²⁾ собирати по мало ѿ много исторіи, ѿ оу Нѣмса земла повече за то намерѣние ходѣхъ. Тако обретохъ исторіа Маврѣбѣрова за сербіе ѿ болгарѣи въ кратцѣ за црѣи, а за стѣи никакѣ не писал: латининъ билъ, не ѿповѣдѣть стѣихъ болгарски ѿ сербски, вой проспѣли послѣди, ѿ како се ѿдѣяли латини ѿ греци. Но ѿ за сербски стѣи азѣ пишеть ѿ покриваетъ, а за болгарски никакѣ не помензеть. Тако азъ призрѣхъ свое главообіе, ѿко за много време страдахъ, тако ѿ зѣтробюю болѣхъ велми, ѿ то ѿ желаніе много, що имѣсахъ, презрѣхъ. ѿ ѿ много времена погребѣнаа ѿ забвѣнаа едѣвамъ совакзпнхъ наедно — рѣчи ѿ слова написахъ. Не зѣчихъ се ни граматѣва, ни политѣва никакѣ, по прѣстѣимъ болгаромъ прѣсто ѿ написахъ: не бѣиеть мнѣ зѣщаніемъ за рѣчи по граматѣва слагати ѿ слова намѣщати, но совакзпнтіи наедно сѣю исторіицѣ.

ѿ совакзпнхъ сѣю въ Хиландар монастыр при ѿгѣмена Лаврѣнтіа, брата моего едѣно мати рѣ(л. 83²⁾)наго ѿ старѣшаго мене: бѣ ѣмъ тогда лѣта шѣдесеть, а мене четиридесеть. Въ то време даѣше Хиландар данъ тѣркомъ три хилѣди гроша ѿ задолжилъ са бѣше двадесет ѿ осѣмъ хилѣди гроша, ѿ бѣ много смзценіе ѿ несогласіе братско; за то не могахъ сътерпѣти въ томъ въ Хиландар, ѿ ѿзидохъ ѿ придохъ въ ѿзѣграфъ, ѿ тамо еше много обретохъ извѣстие ѿ писма рѣди болгарѣи; ѿ прѣсвокзпнхъ ѿ скончѣхъ речѣнаа въ сѣю исторіицѣ на полѣзъ рѣдъ нашѣмъ болгарскомъ, въ славѣ ѿ похвазе Гдѣхъ нашѣмъ Іисъ Хрѣтѣ, ѣмъ же пообѣ(е)тъ всѣаа слава, честь ѿ поклоненіе съ безначалнимъ его оцѣемъ ѿ прѣстѣимъ ѿ благимъ ѿ животворѣщимъ его дхомъ, нѣнѣ ѿ прино ѿ въ

вѣки вѣкомъ
аминь].

Показалець¹⁾

А.

- Аврамъ 10.
Агаръ 58.
Адамъ 6.
Адрианополю гл. Едрене.
Азия 9 сл.
Азотъ 32.
Акумъ 15.
Александър царь български 49, 53, 60, 66.
Александър братъ на Лъза Прѣмари 28.
Алексъ (= Ангелъ) 38, 39.
Алексъ Аспидъ 38.
Алсуианъ 35, 60.
Алцево 14, 16.
Аморея 10, 15.
Августъ 15.
Ангеларъ св. 69, 77.
Ангелъ отъ Флорина 83.
Андроникъ 52, 53.
Авонмаръ 18.
Аронъ братъ Соколовъ 33, 34.
Аргиръ 29.
Армения 15, 19, 27, 59.
Асвъ I²⁾ 19, 59, 64.
Асвъ II³⁾ 14, 35 сл., 60, 65, 75, 76, 78, 79, 81.
Асвъ III, 51, 60.
Афетъ 8 сл.
Африка 9 сл.
Авоиска-гора гл. Света-гора.
- Б.
- Балкани 41, 42.
Балтиско море 11, 69.
Банатъ 14.
- Баба Лутина 46.
Барои 12, 18, 24, 26, 70, 71, 75.
Батол 14, 16, 17, 59, 62.
Баяндъ 49, 56.
Верестия 21.
Беръ 32.
Бетъ 9.
Битола 83.
Бовилна 16.
Богданъ 34.
Болгарскъ 70.
Болга рѣка 11.
Болгарскъ 26.
Болгария 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23 сл.,
Борилъ 42 сл., 60.
Борисъ краля 15, 58.
Борисъ царь 30, 31, 59.
Борисъ 22.
Бранибуръ 9, 11, 69.
Брусъ 55, 56.
Будина 42.
Бѣло море 10, 14.
Бѣло поле 79.
- В.
- Вангловъ 9, 10.
Варна 21, 32.
Василь 10.
Васили Българоубица 31.
Васили кесарь 4.
Васили Македонецъ 24.
Венеция 42.
Велиска старина 13, 14, 81.
Видинъ 16, 43, 54, 55, 73.
Витиния 41.
Владимиръ Тодаръ 33, 34, 35, 59, 64, 66, 75.

¹⁾ Имената въ показалеца сѣ прѣдлагани така, както се срѣщатъ най-често въ текста на Славянобългарската история. Прѣдвидѣть показаватъ странности.

²⁾ Именъ говори за вѣдой измисленъ Асвъ I, тѣкъ сѣ знае дѣлата на сѣдмисинтъ Асвоили I и II, които у него сѣ показани като единъ и сѣмъ Асвъ II.

Владимир князь руськ 70.
Владислав Топль 32, 33.
Владислав князь сръбск 43, 45.
Влахерскі палати 28.
Влахія 33, 36, 37, 39, 49, 55, 65, 75.
Вога 15.
Вукашинъ 44, 46, 48 сл., 57.
Вукучъ 15, 58.

Г.

Гаврилъ царь болгарск 33, 36.
Гаврилъ Лисовскій св. 78, 79.
Георги Софійскі св. 83.
Гостодъ 16.
Гриваска епархія 79.
Григори Синаитъ 79.
Грималдъ 14.
Гхарна 42.

Д.

Давидъ патриархъ болгарск 34.
Давидъ царь болгарск 31, 33, 59, 63,
64, 66, 75.

Дамасція 22, 31.
Дардания 70.
Демьръ-хвсаръ 41.
Дечани 46.
Демьтаръ св. Басарбоскн 61, 82.
Демьтаръ св. Соулуска 35, 36, 41.
Дивонскі 81.
Добрава 20, 59, 64.
Добрута 32.
Добрица 14, 15.
Домъзъ 34, 35, 60.
Драгачъ 15, 58.
Драгошъ 43.
Драгутинъ 45, 46.
Драла 41, 65, 66.
Дракска епархія 14.
Дунаево 36.
Дунавъ 12, 13, 15, 16, 21, 48, 55, 57.
Дурацо 32.
Дъли стѣни 20.
Дъвѣта гора 79.

Е.

Еуро десювъ 49.

Е.

Езеръ 10.
Европа 9.
Евтики Търновскі 76, 78, 79.
Егиветъ 9.
Екрене 13, 14, 23, 24, 28, 29, 32, 49,
51, 53, 54, 55, 56, 58, 64, 80, 81.
Екренска страна 14.
Екренска страна 33, 75.

Елена Душанина 48.
Еми-хвсаръ гл. Лариса.
Еразмъ св. 69, 77.

З.

Загорие 57, 70.
Заворня 20.
Зорграфскі жалецини 82, 83.
Зорграфскі монастиръ 80, 81, 82, 83, 85.

И.

Иванко 39, 40.
Игнати Цариградскі патриархъ 26, 69.
Иларионъ Милгески 34, 42, 77, 78.
Иларихъ 13, 15, 16, 88.
Ирина грчка царица 27.
Ирина жена на Асѣя III 51.
Ирина жена на Телерика 22.
Исакъ севастократоръ 38.
Искъръ 57, 81.
Исмаиль 58.
Исусъ Навинъ 10.

И.

Идема 9.
Иерусалимъ 9, 10, 69.
Иоаннъ патриархъ Търновскі св. 52, 76.
Иоаннъ св. 6.
Иоаннъ Сарандаворскі св. 79.
Иоаннъ Дѣвчески св. 79.
Иоаннъ Асѣя II гл. Асѣя II.
Иоаннъ Асѣя III гл. Асѣя III.
Иоаннъ Владимиръ гл. Владимиръ.
Иоаннъ Владиславъ гл. Владиславъ.
Иоаннъ Калманъ гл. Каломъ.
Иоаннъ Калосъ 41.
Иоаннъ Каньтакузиевъ 38.
Иоаннъ Каньтакузиевъ отъ XIV в. 53, 54.
Иоаннъ Михаилъ гл. Михаилъ (Богорскъ).
Иоаннъ Радскі св. 29, 78, 79.
Иоаннъ патриархъ Търновскі 75.
Иоаннъ Смилецовъ свѣръ 51.
Иоаннъ царь Никейскі 43.
Иоаннъ Христофовъ 52.
Иоаннъ Цемески 81.
Иоаннъ Шпанманъ 44, 54 сл., 60.
Иосифъ 6, 7.
Иустинианъ I 70.
Иустинианъ II 15, 16, 17, 19, 62.
Иустинианъ III 18.
Иустиниановъ градъ (Охридъ) 14.
Иустинъ 15.

К.

Кавала 41.
Калабрия 29.
Каламария гл. Марія султаника сръблянка.

Калманъ Тоанъ гл. Каломъ.
Каломъ 55.
Каломъ 39, 81.
Каломъ 14, 40 сл., 60, 65, 66.
Кариферия гл. Беръ.
Кардамъ 22, 59, 64.
Катаръ 31.
Кавалъ 19.
Кириль св. 11, 67 сл. 77.
Кирсоватъ 27.
Климентъ Охридскі св. 69, 76, 77.
Козма Зорграфскі св. 80.
Константинъ Багдрородскі 30.
Константинъ Велики 82.
Константинъ Поговатъ 16, 62.
Константинъ свѣръ Ирландиенъ 17.
Константинъ Шпанманъ 43 сл., 47, 48,
50, 51, 60, 66.
Копроникъ 29, 21.
Косово поле 43, 56.
Круизъ 14, 22 сл., 59, 60, 64.

Л.

Лавренти братъ Панскъ 85.
Леганъ 50, 51, 60.
Латонска страна 82.
Лазаръ князь сръбскі 46, 48, 49, 56.
Лариса 32.
Лерия (Флорина) 83.
Ликия 45.
Лъвъ Арменскі 23.
Лъвъ бѣгъ на славѣнскитъ апостоли 67.
Лъвъ Исавръ 18, 19, 59.
Лъвъ IV визант. императоръ 11, 22.
Лъвъ Прѣмъжри 4, 27, 28.
Лисовска пустина 78.
Лодовикъ 24.

М.

Маавруберъ 8, 19, 85.
Магарска земя 11, 14, 27.
Македония 29, 58, 65.
Масалдъ 18.
Мауалъ свисловъ 24.
Мауалъ царь византійскі 55.
Марца 49.
Мария жена на Асѣя II 75.
Мария жена на Тоана Владимира 34.
Мария жена на Константина Шпанманъ 44, 51, 66.
Мария султаника болгарка 49.
Мария (Каламария) султаника сръблянка 49.
Марко Краденичъ 46.
Марко Црѣславскі св. 80.
Маруцъ 41.
Мезиича 66.
Мезиичка епархія 14.
Мосемврия 21, 23, 28, 43, 53.

Методи св., братъ Кириловъ 11, 67 сл., 77.
Методи иконописецъ 25.
Мезиичъ 56.
Медна страна 19, 59.
Медна 16, 17.
Милесено монастиръ 45.
Милошъ—Можича 56.
Милутинъ 43, 44, 45, 46, 47, 52.
Миробѣго 34.
Матаръ 41.
Мачо (Смигледъ) 43.
Махалъ (Богорскъ) св. 14, 26, 27, 35,
59, 60, 61, 62, 67, 70, 72, 74.
Махалъ Божь св. 81.
Махалъ Иконобѣго 67.
Махалъ (Ранѣбе) 23.
Махалъ (Палеологъ) 43, 44.
Махалъ свѣръ на Константина Шпанманъ 43, 47, 48, 51, 52, 53, 60, 66.
Махалъ III византійскі императ. 68.
Мойсей князь 59.
Мойсей пророкъ 62.
Молдования 57.
Морана (Моравъ) 12, 69.
Морана въ Сърбию 48, 69.
Москова рѣка 11.
Московска земя 11.
Мохосъ 10 сл.
Мрава 53, 66.
Муза 15.
Муралъ 48, 54, 55, 56.
Мурталовъ 23 сл., 68, 70.
Милгеска епархія 77, 78.

Н.

Нарукъ Охридскі св. 69, 76, 77.
Невротъ 9.
Неда 43, 52, 53.
Немацъ гл. Стефанъ Немацъ.
Нено 41.
Нелесъ 43.
Навѣфоръ 22, 23, 65.
Навѣфоръ Урания 32, 33.
Навѣфоръ Фока 30.
Николай Охридскі св. 77.
Николай палатъ 25, 26.
Николай Софійскі св. 83.
Николай Чудотворецъ 46.
Николовъ 23.
Нинка епархія 13, 14, 62.
Нойъ 51.
Нойъ 8 сл.
Нѣмечка държава 71.
Нѣмска земя 85.

О.

Ова 10.
Олга 70.
Ославъ море 11, 69.

Орхавъ (Орфанъ) 41.
Охридска земја, страна 14, 16, 84, 85,
49, 57, 77.
Охридска епархија 62.
Охридъ 14, 16, 34, 35, 36, 44, 46, 48,
49, 50, 59, 62, 63, 64, 69, 70, 72,
73, 74, 76, 79, 77.

П.

Павелъ архиепископъ 26, 72.
Паваровъ 49.
Павси 5, 84.
Палестина 10.
Панониа 14, 17, 24.
Параскева св. 42, 80.
Петъръ I царь, свия Симеонъ 29 св., 50.
Петъръ II царь, братъ Аснъвъ 36, 38,
40, 42, 60.
Петъръ царь III 51, 60.
Пименъ св. 81.
Поморско море 11.
Потуга 81.
Празднъ 48, 49.
Пролоръ Павлска св. 78, 79.
Плска пустыня 78.
Пръславъ 64, 73, 80.

Р.

Рагуа 31.
Радомиръ градъ 53, 66.
Радомиръ царь 33, 59.
Радославъ 43.
Рилска пустыня 78.
Рилски манастиръ 78.
Римъ 9, 24.
Романъ (Лавантинъ) 29, 30.
Русия 30, 31, 41.

С.

Сабинъ 20, 21, 59.
Сава св. единъ отъ седмочисленницата
79, 77.
Сава Сръбски 42, 71.
Самовилъ 31 св., 36, 59, 65, 75.
Самовилска епархија 5, 14.
Самовилъ 64.
Сардника гл. Софиа.
Светъ-гора 5, 39, 42, 44, 45, 69, 79,
80, 81, 82, 83.
Света четридесетъ църква 42.
Светославъ царь български 51, 52,
60, 76.
Светославъ князь руски 30, 31.
Светии български: Ангеларъ 77; Ан-
гелъ отъ Флориа 83; Георги Со-
фийски 83; Давидъ 75; Димитъръ
Басарбошки 81, 82; Ермакъ 71;
Евтимъ Търновски 76, 78, 79; Зо-

графъя маченици 82; Иларионъ
Мъгленски 34, 42, 77, 78; Ио-
акимъ Търновски 76; Иоакимъ Са-
радилорски 79; Иоанниа Двѣн-
чески 79; Томаъ Владигиръ 75;
Томаъ Руски 29, 78, 79; Томаъ
Търновски 75; Карлаъ 11, 67 св.,
77; Климентъ Охридски 76, 77;
Козма Зографски 80; Марко Прѣ-
славски 80; Методи 67 св., 77;
Михаилъ 74; Михаилъ Боничъ 81;
Наумъ 76, 77; Николайъ Ох-
ридски 78; Николай Охридски 77;
Николай Софийски 83; Параскева
42, 80; Пименъ 81; Прохоръ
Плински 78, 79; Сава 77; Симонъ
Петровски 80; Травниа 74; Фа-
лотей Силски 80; Феодоси Тър-
новски 79, 80; Феофилактъ 75, 76;
Фервангитъ Софийски 83.

Свищонъ 13, 16, 81.
Селска 31, 59.
Селски 83.
Симеонъ Лабасъ царь български 27 св.,
59, 65, 72.
Симеонъ Неманъ 33, 34, 45, 47, 49,
50, 71.
Симонъ Петровски св. 80.
Синъ 8 св.

Славъ 69.
Славъ 10.
Скандинав 11.
Скити 16.
Скопие 32, 35, 47.
Скопска епархија 14, 62, 78.
Славониръ мѣсто 23.
Славенска гора 42, 79.
Славенска епархија 81.
Смелеро 43.
Смилецъ 43, 44, 51, 60.
Соулска епархија 14.
Сопуль 31, 41, 42, 46, 66, 67, 77.
Софийска епархија 14, 81.
София 22, 45, 46, 57, 64, 73, 83.
Сръдецъ гл. Софиа.
Сръбъ 14, 49.

Старани 22.
Стара-планина 57.
Стефанъ Дечански 46, 52, 53.
Стефанъ Душанъ 46 св.
Стефанъ Първоизачани 45.
Стефанъ Неманъ (= Дечански!) 52, 53.
Стефанъ Шампанъ 53.
Странджиръ 54 св.
Струмица градъ 22, 34, 64.
Струмица (= Струма) рѣка 52.
Струмишка епархија 14.
Студенца 45.
Суботинъ 31, 59.
Сузманъ 15.

Сухозилски манастиръ 81.
Сърбия 32, 33, 42, 45, 46, 49, 53.
Сърска епархија 14.
Съръ (Съресъ) 44, 66.

Т.

Таганъ 20, 21, 59.
Тасосъ 41.
Телевиза 20, 59.
Телерикъ 21, 22, 59.
Тивери 18.
Тихониръ 35.
Топланиа 31.
Тривени 14, 15, 17, 18, 19, 59, 62, 63,
67, 70, 74.
Трениа 12, 13, 17, 28, 57.
Трънъ 83.
Търново 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 42,
51, 54, 55, 56, 57, 65, 68, 70, 72,
73, 74, 75, 76, 81.
Търновска епархија 13, 81.

У.

Уалентъ 11 св.
Урничъ 57.
Урошь 45.
Урошь (Славо) 48, 49.

Ф.

Филибе гл. Филиповоъ
Филибейска епархија 14.
Филиповъ градъ (Филипи) 65.
Филиповоъ 41, 64.
Филогей Силски св. 80.
Флориа гл. Лерина.
Фока 23.
Формосъ 26, 72.
Франция 14, 15.
Франциска страна 12.

Х.

Хамъ 8 св.
Ханаъ 10.

Ханамъ гл. Аснъ I.
Херсонъ 18.
Хландавъ 45, 64, 85.
Хорватска страна гл. Охридска.
Хрвава 12.

Ц.

Цариградъ 9, 11, 17, 18, 20, 21, 23,
24, 25, 40.

Ч.

Черешки манастиръ 81.
Черно море 10, 12, 55, 66.
Четридесетъ маченици църква 42.

Ш, Щ, Я.

Шимпанъ гл. Томаъ Шампанъ.
Шипска епархија 14, 78.
Шинъ 35, 43, 44, 64.
Ятра 65.

Ө.

Өеодора жена на К. Шампана 43, 46.
Өеодора жена на Светослава 52.
Өеодора царина византийска 24, 25, 68.
Өеодоръ 18.
Өеодоръ Кудуръ 24.
Өеодоръ Ласаръ 41, 65.
Өеодоръ Пилейски царь 43.
Өеодоси (Безими) 12, 13.
Өеодоси Търновски св. 79, 80.
Өеогтепер (= Трапези) св. 10.
Өеогтепъ (= Драгутинъ краля сръб-
ска) 45.
Өеофанъ лѣтописецъ 16.
Өеофилактъ архиепископъ болгар. 28.
Өеофилактъ патриархъ български св. 84,
86, 87, 75, 76.
Өеофалъ 24, 68.
Өервангитъ св. 83.
Өедала (Өетали) 32.
Өома 37.